

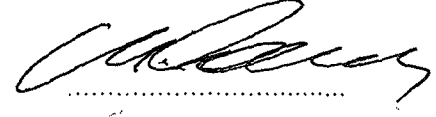
Erciyes Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

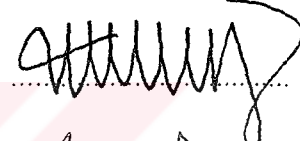
Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / / 2002

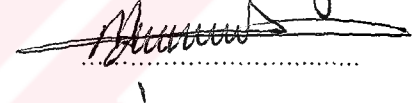
Danışman : Doç. Dr. Mehmet ARSLAN

Üye : Prof. Dr. Ersoy TAŞDEMİRCİ

Üye : Prof. Dr. M. Şevki AYDIN

122 103

ONAY :

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

01. / 08 / 2002

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Ersoy TAŞDEMİRCİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSE BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN İDEAL ÖĞRENCİ TİPİ
(Kayseri Örneği)

122103

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç.Dr. Mehmet ARSLAN

Hazırlayan
Bülent SÖYLEYİCİ

Kayseri-2002

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Eğitimin nihai hedefi; insanın kendisini ve onu kuşatan hayatı doğru bir şekilde ve olduğu gibi anlaması, anlamlandırabilmesi, zaman ve mekân kavramlarının çizdiği sınırlar içinde ve bu anlama ve anlamlandırmalar ışığında hayatına yön verebilmesidir. Bu kısaca “kendini gerçekleştirme” deyimini ile de ifade edilebilir.

Gerek insanın kendisi, gerekse hayat ve evren, şu ana kadar ulaşılan bilgi ve tecrübe birikimine rağmen gizemini muhafaza etmekte ve insanoğlunun “merak” duygusunu kamçulamaya devam etmektedir. Her elde edilen yeni bir bilgi, ortaya çıkartılan bir buluş ya da yenilik, bir başka bilinmeyeni doğurmakta ve gün yüzüne çıkartılan her bir bilinmeyenden sonra bu “merak” duygusu artarak insanoğlunu yeni ufuklara doğru sürüklemekte, adeta itelemektedir. Bu süreçte öncülük edenlerse daima ‘yaratıcı kişilik’ özelliklerini taşıyan insanlar olmuştur.

21. yüzyılın iletişim dünyası, farklılıkların giderek ortadan kalktığı ya da marjinalleştiği, dünyanın küçüldüğü, sınırların ortadan kalktığı ve adeta tek bir dünya devletine doğru hızla ilerlediği bir dünya haline geldi. Belki de bu dünya, insanların ortak bir kültür ve medeniyetin özelliklerine göre duyup düşünmeye ve eylemde bulunmaya başladığı bir dünya olacaktır. Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir değişim ya da gelişim her tarafı etkisi altına alabilmektedir. Bu süreç’e insanın karşı durması, kendini soyutlaması hem birey olarak hem de toplum olarak şimdilik mümkün görünmemektedir.

Dünyanın bu hızlı değişimi karşısında eğitim ürünü olarak ortaya çıkmasını istediğimiz ‘insan tipi’ ne olmalıdır? Ülkenin ihtiyaç duyduğu ‘insan tipi’ni mi hedefliyoruz? Yoksa bu kaygının ötesinde bütün dünyanın ihtiyaç duyduğu ‘insan tipi’ni mi hedefliyoruz? Bu ‘insan tipi’ hangi kişilik özelliklerinden meydana gelmektedir? Bu ve çoğaltabileceğimiz benzer sorulara verilecek cevaplar eğitim sistemimizi şekillendirecektir. Acaba eğitim hizmetinin satıcısı konumundaki öğretmenler yarının insanı olacak öğrencilerini nasıl idealize etmektedirler? Onlara atfettikleri özellikler bir anlamda yarının dünyasında yaşamak zorunda olan insanlarımızın hangi özelliklerle donatılmak istendiğini de ortaya koyabilecektir.

Bu araştırmada genel lise ğretmenlerinin ‘ideal ğrenci tipleri’ ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

İstediyim araştırma konusunu sememi hoşgörü ile karşılayan ve araştırma süresince bana sabırla katlanan tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet ARSLAN’a teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırma konusu sememi öneren ve fikirleri ile beni destekleyen Ali BİRADEROĞLU’na teşekkür ediyorum Araştırmanın her aşamasında yazdıklarımı okuyan ve beni cesaretlendiren Dursun ÇİÇEK’e teşekkür ediyorum. Daha nce İstanbul’da aynı konu üzerinde yapılan başka bir araştırma ile ilgili bilgi veren ve yol gösteren Prof. Dr. İ.Alev ARIK’a, ve SPSS istatistik programında verileri değerlendirmede yardımcı olan lme Değerlendirme Uzmanı Ahmet ÖZTÜRK’e teşekkür ediyorum. Ayrıca anketin uygulanmasında yardımcı olan Sümer Lisesi Psikolojik Danışmanı Hatice KARA’ya, Fevzi akmak Lisesi Psikolojik Danışmanı Havva BALLI’ya, Kocasinan Lisesi Psikolojik Danışmanı İbrahim ÖZKAN’a, Aydınlıkevler Lisesi yöneticilerine, Argıncık Lisesi Psikolojik Danışmanı Solmaz UYAR’a, ve tüm ğretmen ve yöneticilerine teşekkür ediyorum.

Haziran 2002
Bülent SÖYLEYİCİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
İÇİNDEKİLER	3
TABLolar	7
KISALTMALAR.....	10
ÖZET	11
ABSTRACT.....	12
BÖLÜM I GİRİŞ	13
1.1. Problem Durumu.....	13
1.1.1. Türk Eğitim Sisteminde İdeal İnsan Tipi.....	17
1.1.2. Türk Milli Eğitiminde Yeni Arayışlar	23
1.1.3. İdeal Öğrenci Tipi.....	30
1.2. Problem Cümlesi.....	31
1.3. Alt Problemler.....	31
1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi	32
1.5. Sayılılar	32
1.6. Sınırlılıklar.....	33
1.7. Tanımlar	33

BÖLÜM I I İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR 36

2.1. İletişim Biçimlerine İlişkin Yayın ve Araştırmalar..... 36

2.2. İnsan Tipleri'ne İlişkin Yayın ve Araştırmalar 41

2.3. Yaratıcılık'a İlişkin Yayın ve Araştırmalar 47

2.4. İdeal Öğrenci Tipi'ne İlişkin Yayın ve Araştırmalar 59

2.4.1. Torrance'ın İdeal Öğrencide Bulunması Gereken Özelliklerle
İlgili Araştırması..... 64

2.4.2. Bir Grup Lise Öğretmenlerinin İdeal Öğrenci İle İlgili Algıları
Araştırması 65

BÖLÜM I I I YÖNTEM..... 68

3.1. Araştırma Modeli 68

3.2. Evren ve Örneklem 68

3.2.1. Evren..... 68

3.2.2. Örneklem..... 73

3.3. Veri Toplama Araçları 76

3.4. Verilerin Toplanması, İşlenmesi ve Analizi 78

BÖLÜM V I BULGULAR VE YORUMLAR..... 81

4.1. Öğretmenlerin Kişisel Özellikleri 81

4.2. Alt Problem 1 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipinin
Özellikleri Nelerdir?..... 83

4.2.1. Öğretmenlerin Çoğunlukla Katıldıkları Özellikleri İdealize Etme Durumu	83
4.2.1.1. Öğretmenlerin %100-90 Arasında Katıldıkları Özellikler	87
4.2.1.2. Öğretmenlerin %90-80 Arasında Katıldıkları Özellikler	92
4.2.1.3. Öğretmenlerin %80-60 Arasında Katıldıkları Özellikler	97
4.2.1.4. Öğretmenlerin %60 ve Altında Katıldıkları Özellikler	101
4.2.2. Öğretmenlerin Çoğunlukla Katılmadıkları Özellikleri İdealize Etme Durumu	107
4.3. Alt Problem 2 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Cinsiyetlerine Göre Farklılıklar Var Mıdır?	111
4.4. Alt Problem 3 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde Branşlarına Göre Farklılıklar Var Mıdır?	114
4.5. Alt Problem 4 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Eğitim Düzeylerine Göre Farklılıklar Var Mıdır?	118
4.6. Alt Problem 5 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Kıdemlerine Göre Farklılıklar Var Mıdır?	121
4.7. Alt problem 6 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Medeni Durumlarına Göre Farklılıklar Var Mıdır?	127
4.8. Alt Problem 7 : Alt problem 6 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Farklılıklar Var Mıdır?.....	131
4.9. Alt Problem 8 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Okulların Sosyo-ekonomik Düzeyine Göre Farklılıklar Var Mıdır?	138

BÖLÜM V SONUÇLAR VE ÖNERİLER..... 140

5.1. Sonuçlar 140

5.2. Öneriler..... 147

5.2.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler 147

5.2.2. Konu İle İlgili Araştırma Yapacaklara Öneriler..... 148

KAYNAKÇA 150

EKLER..... 157

EK – 1 Yöneticiler İçin Okulların Sosyo-ekonomik Düzeylerini Belirleme
Formu..... 158

EK – 2 Branşlara Göre Öğretmen Sayısı ve Cinsiyet Dağılımı Belirleme
Formu..... 159

EK – 3 Anket Formu 160

EK – 4 Uzman Görüşü Formu 164

EK – 5 Valilik İzin Onayı..... 167

T A B L O L A R

Tablo No	TABLO ADI	Sayfa No
3.1.1.1.	Araştırma Evreninde Görev Yapan Branş Öğretmenlerinin Okullara Göre Cinsiyet Dağılımı	69
3.2.1.2.	Araştırma Evreninde Görev Yapan Öğretmenlerin Branş Kategorilerine ve Branşlarına Göre Sayısal Dağılımı ve Yüzdelik Oranları ile Cinsiyet Dağılımları	71
3.2.1.3.	Araştırma Evreninde Görev Yapan Öğretmenlerin Branşlara ve Okullara Göre Cinsiyet Dağılımı	72
3.2.2.1.	Araştırma Evreninde Görev Yapan Toplam 46 Yöneticinin Liselerin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri İle İlgili Görüşlerinin Frekans Dağılımı	73
3.2.2.2.	Örnekleme Alınan Okulların Öğretmen Sayıları ve Yüzdeleri	75
3.4.1.	Deneklerin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	79
4.1.1.	Deneklerin Cinsiyet, Branş, Mezuniyet, Kıdem, Medeni Durum, Çocuk Sayısı ve Çalışılan Okulun Sosyo-ekonomik Düzeyine Göre Dağılımı	82
4.2.1.a.	Deneklerin Çoğunlukla Katıldıkları Özelliklerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	84-85
4.2.1.b.	Deneklerin Çoğunlukla Katıldıkları Özelliklerin %'lik Dilimler Halinde Dağılımı.....	86
4.2.2.a.	Deneklerin Çoğunlukla Katılmadıkları Özelliklerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	107
4.2.2.b.	Deneklerin Çoğunlukla Katılmadıkları Özelliklerin Yüzdelik Dağılımı ..	108
4.3.1.a.	Cinsiyete Göre 'Utangaç', 'Sessiz/Sakin', Kendini Başkalarından Farklı Gören', 'Bilim'i Sanat'a Tercih Eden', 'Yeni Durumlara Kolay Uyum Sağlayan', 'Maceracı' Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları .	112

Tablo No	TABLO ADI	Sayfa No
4.3.1.b.	Cinsiyete Göre ‘Yeni Durumlara Kolay Uyum Sağlayan’, ‘Maceracı’, ‘Kendini Başkalarından Farklı Gören’, ‘Bilim’i Sanat’a Tercih Eden’, ‘Sessiz/Sakin’, ‘Utangaç’, Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu.....	113
4.4.1.a.	Branşa göre ‘Kendini Başkalarından Farklı Gören’, ‘Yaramazlık Yapmayan/Uslu’ ve ‘Söz Dinleyen’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	116
4.4.1.b.	Branşa göre ‘Söz dinleyen’, ‘Yaramazlık Yapmayan/Uslu’ ve ‘Kendini Başkalarından Farklı Gören’ Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu	117
4.5.1.a.	Mezuniyet Düzeyine Göre ‘Tümevarım’dan Daha Çok Tümdengelim’ci Düşünen’ ‘Soyut’tan Daha Çok Somut Düşünen’ ve ‘Ezberi Kuvvetli’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	119
4.5.1.b.	Mezuniyet Düzeyine Göre ‘Soyut’tan Daha Çok Somut Düşünen’, ‘Tümevarım’dan Daha Çok Tümdengelim’ci Düşünen’ ve ‘Ezberi Kuvvetli’ Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu	120
4.6.1.a.	Kıdeme Göre ‘Utangaç’, ‘Daha Çok İçe Dönük’, ‘Soyuttan Daha Çok Somut Düşünen’, ‘Bilim’i Sanat’a Tercih Eden’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	122
4.6.2.a.	Kıdeme Göre ‘Kolay ikna olan’, ‘Maceracı’ ve ‘Sebep’lerden Çok Sonuç’lar Üzerinde Duran’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	123
4.6.b.	Kıdeme Göre ‘Soyuttan daha çok somut düşünen’, ‘Sebep’lerden Çok Sonuç’lar Üzerinde Duran’, ‘Maceracı’, ‘Bilim’i Sanat’a Tercih Eden’, ‘Kolay İkna Olan’, ‘Utangaç’ ve ‘Daha Çok İçe Dönük’ Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu	124
4.7.1.a.	Medeni Durum’a Göre ‘Popüler’, ‘Problem Çözümünde Bilinen, Denenmiş Yolları Tercih Eden’, ‘Soyuttan Daha Çok Somut Düşünen’, ‘Bilim’i Sanat’a Tercih Eden’, ‘Sürekli Herhangi Bir Şeyle Meşgul’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	128

Tablo No	TABLO ADI	Sayfa No
4.7.1.b.	Medeni Durum'a Göre 'Popüler', 'Soyuttan Daha Çok Somut Düşünen', 'Sürekli Herhangi Bir Şeyle Meşgul', 'Problem Çözümünde Bilinen, Denenmiş Yolları Tercih Eden', 'Bilim'i Sanat'a Tercih Eden' Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu	129
4.8.1.a.	Sahip Olunan Çocuk Sayısı'na Göre 'Utangaç', 'Köktenci/radikal', 'Problem Çözümünde Bilinen, Denenmiş Yolları Tercih Eden' 'Sessiz/sakin' Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları	132
4.8.2.a.	Sahip Olunan Çocuk Sayısına Göre 'Soyut'tan Daha Çok Somut Düşünen', 'Bilim'i Sanat'a Tercih Eden', 'Sürekli Herhangi Bir Şeyle Meşgul', 'Kolay İkna Olan' Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	133
4.8.b.	Sahip Olunan Çocuk Sayısı'na Göre 'Soyut'tan Daha Çok Somut Düşünen', 'Sürekli Herhangi Bir Şeyle Meşgul', 'Problem Çözümünde Bilinen, Denenmiş Yolları Tercih Eden', 'Bilim'i Sanat'a Tercih Eden', 'Sessiz/Sakin', 'Köktenci/Radikal', 'Kolay İkna Olan' ve 'Utangaç' Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu	134
4.9.1.a.	Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre 'Köktenci/Radikal' ve 'Kendini Başkalarından Farklı Gören' Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları.....	138
4.9.1.b.	Sosyo-Ekonomik Düzeye göre 'Kendini Başkalarından Farklı Gören' ve 'Köktenci/Radikal' Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu	138

KISALTMALAR

Eğt. Fak.	: Eğitim Fakültesi
Es.t.	: Eski Terim
Kes. Katılmıyorum	: Kesinlikle Katılmıyorum
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MLO	: Müfredat Laboratuvar Okulları
Öğrt. Ok.	: Öğretmen Okulu
Tam. Katılıyorum	: Tamamen Katılıyorum
TKY	: Toplam Kalite Yönetimi
TYDT	: Torrance Yaratıcı Düşünme Testi

ÖZET

Bu araştırmada lise öğretmenlerinin 'ideal öğrenci tipi'ne ilişkin görüşleri incelenmiştir. Genel lise branş öğretmenlerinin (yöneticiler dahil) 'ideal öğrenci tipi' hangi özelliklerden meydana gelmektedir? Bu özelliklerden hangileri 'yaratıcı kişilik özellikleri' ile uyushmaktadır? Öğretmenlerin 'ideal öğrenci tipi'ne ilişkin görüşlerinde cinsiyet, branş, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdemi, medeni durumu, varsa çocuk sayısı ve çalıştığı okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılıklar var mıdır? sorularına cevap aranmıştır.

Araştırma; Kayseri'de bulunan Argıncık Lisesi, Kocasinan Lisesi, Fevzi Çakmak Lisesi, Aydınlıkevler Lisesi ve Sümer Lisesi'nde çalışan 286 öğretmen üzerinde yapılmıştır. Değerlendirme için geçerli olan anketlerin evreni temsil etme düzeyi : %35'dir (198 öğretmen).

Öğretmenlerin % 90-100 çoğunlukla tercih ettikleri ideal öğrenci özellikleri sırayla şunlardır:

1. Kendine güvenen, 2. Enerjik, 3. Sağlıklı., 4. Sorumluluk duygusuna sahip, 5. Azimli/kararlı, 6. İnançlarını cesaretle savunan, 7. Saygılı, 8. Samimi, 9. Eline aldığı bir işi tamamına erdiren, 10. Fedakâr, 11. Eleştirel düşünen, 12. Dürüst, 13. Hafızası kuvvetli, 14.Çalışkan.

Genel olarak bakıldığında, bu özellikler uzmanların yaratıcı kişilik özellikleri olarak tarif ettikleri özelliklerle benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra araştırmalar sonucu ortaya çıkan yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almadığı halde öğretmenler tarafından çoğunlukla tercih edilen özellikler de bulunmaktadır: 'çatışma anında uzlaşmacı olan', 'pratik'i teori'den önde tutan', 'söz dinleyen', 'popüler', 'düşüncelerle oynamayan', 'güç ve statüye değer veren', 'tümevarım'dan daha çok tümdengelim'ci düşünen' gibi.

Kişilik özelliklerini kabul etme ya da reddetme açısından cinsiyet, branş, mezuniyet düzeyi, kıdem, medenî durum, çocuk sayısı ve çalışılan okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılıklar tespit edilmiştir. Bu farklılıklar daha çok kadınların yöneticilerin, mezuniyet düzeyi yüksek olanların, meslekî kıdemi düşük olanların, bekârların, çocuğu olmayanların ve yüksek sosyo-ekonomik düzey okullarda çalışanların lehine sonuçlar içermektedir.

ABSTRACT

In this research, teachers' thoughts relating to 'ideal student character' who are training teenagers who have still been in personality development completion were researched. Which features does Common High School Type Teachers' (included managers) 'ideal student character'? Which of these features concur with 'creator personality'? Are there any differences on the teachers' thoughts relating to ideal student characters according to their sex, branch, graduation degree, occupational priority, moral condition, if s/he has, how many children s/he has, social-ekonomik degree of the school which s/he works. We explained for the answers of these questions.

The research was conducted on 286 teachers who work in Argıncık, Kocasinan, Fevzi Çakmak, Aydınlikevler and Sümer High Schools are in province Kayseri. The degree of the representation investigation macrocosm of the questionnaires which go for evaluation is 35% (198 teachers).

100% - 90 % of the teachers commonly prefer 'The Ideal Student Features' which are these by turns:

1.self-confident, 2.energetic, 3.healthy, 4.dutiful, 5.ambitious/determined, 6.courageous, 7. respectful, 8.openhearted, 9.when he starts working for something, s/he is able to complete it. 10.self-sacrificing, 11.critical deliberative, 12.honest, 13.who has a strong memory, 14.hard working.

In general these attributes show similarity with the creative personality qualities of experts. Besides, there are the qualities which are not in the results of the reserches but by the majority of votes preferred by teachers; he agreementer during the conflict, keeping practise in front of the theory, listening to advise, popular, not playing with the thought, esteemed the power and the status, thought of deduction more than induction.

The differences were retained, according to their sex, branch, graduation degree, occupational priority, moral condition, how many children he/she has, socio-economic level of the school which he/she works at, from the stand point of idealization or declination creator personality futures. These differences include the results that in favour of teachers the teachers who are women, who has high gradustion degree, whose occupational priority is low, who is single, who doesn't have any children and who works at schools whose socio-economic level is high.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem, alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

Büyük imparatorluklar döneminin kapanıp ulus devletlerin ortaya çıkması ile ulusal çıkarların ön planda tutulduğu bir dünya ile karşılaşmıştır. Her ulusal devlet, kendi insanının yetişip gelişmesini devletin başlıca amacı saymıştır. 20. yüzyılın ulus devletleri bu amaç doğrultusunda eğitim felsefelerini ve eğitim politikalarını belirlemişlerdir. Amaç, iyi bir 'Fransız', iyi bir 'Alman', iyi bir 'Türk' ya da iyi bir 'Japon' yetiştirmektir.

20. yüzyılın ikinci yarısı aynı zamanda teknolojik gelişmelerin de çok hızlı yaşandığı bir dönem olmuştur. Her bir buluş ve yenilik sonucu ortaya çıkan teknolojik ürünler insan hayatını kolaylaştırmıştır. Dünün dünyası için geçerli olan 'çok bilen' insan tipi, bilgi dünyasındaki hızlı gelişimle yerini 'bilgiyi edinme yollarını bilen' insan tipi'ne bırakmıştır.¹ Bilgisayar ve bilişim sistemlerindeki hızlı değişim ve gelişim, dünya üzerinde birbirinden ayrı olarak konuşlanmış olan ulus devletleri birbirine yakınlaştırmıştır. Özellikle iletişim ağlarındaki gelişim sayesinde dünyanın öbür ucunda meydana gelen bir olay anında herkes tarafından duyulmaya başlanmıştır. Dünya gittikçe küçülmüş, dünün birbirinden bağımsız devletleri siyasî, ekonomik, askerî ve kültürel alanda birbirlerinden anında etkilenir konuma gelmiştir. 21. yüzyılın eşiğinde meydana gelen bu gelişmelerden ulus devletler tedirgin olmuş ve savunma refleksi ile ulusal alt kimliklerini ön plana çıkartacak söylemleri tercih etmeye başlamışlardır. Küreselleşme denilen bu yeni olgu karşısında, bir taraftan insanlar ortak bir kültür havasını teneffüs etmeye başlarken, bir taraftan da ulusal özellikleri daha fazla

vurgulamaya başlamışlardır. Küreselleşmenin öncülüğünü yapan devletler, ellerindeki gücü bir kültür ihracı olarak kullanırken, diğerleri de bireysel ya da toplum olarak, ya buna ayak uydurmak zorunda kalmaktalar, ya da küreselleşme karşıtı söylemler geliştirmeye çalışmaktadırlar.

İmkân ve kabiliyeti çerçevesinde her şeyi üretme ve ortaya koyma şansına sahip olan insan, yine imkân ve kabiliyeti ölçüsünde eğitimde de belirleyici bir faktör olarak “Nasıl bir insan yetiştireceğiz?” sorusuna cevap arayacaktır. İçinde bulunduğu zaman ve mekân (Yetiştirdiği toplumun, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı, tarihsel birikimi, gelecekte beklenenleri, değer yargıları, iletişim biçimleri, evrene ve dünyaya bakış açısı, dünyadaki değişim ve gelişmeler vb.) bu sorunun cevabına etki edecek faktörlerdir. Artık, ortak değerleri içselleştirmiş ve kişisel değerleriyle toplumsal değerleri uzlaştırmış, rasyonel, bilgili ve sorumlu yurttaş-birey tanımı, küresel etkilerle sarsılmıştır. Küreselleşmenin önerdiği yeni insan tipi ise; ‘yerel ve küresel becerilerin ayrı ayrı ele alındığı, ulus ötesi pratik bilgi ve beceriyle donatılmış, kozmopolit bir kimlik sahibi birey’dir.² Mutlu (2001)’ya göre, bu tanım oldukça muğlaktır ve eğitim-öğretim faaliyetinin ürünü ve amacının tam olarak tanımlanmasına da yardımcı olacak bir açıklıkta değildir. Çünkü, dünyanın gidişatının belli olmaması, bu gidişata uygun bir ürün, yani buna göre eğitilmiş bir insan profili tanımlanmasını güçleştirmektedir.³ Bu sınırlılıkları göz önünde bulundurarak, eğitim sisteminin 21. yüzyıl insanını yetiştirecek şekilde sürekli dinamik ve gelişmeyi hedeflemesi gerekmektedir. Sanayi toplumunun bir ürünü olan, programlanmış hazır bilgilerinin öğrencilere aktarıldığı bir eğitim anlayışı, artık işe yaramaz hale gelecektir.⁴ Yeni eğitim anlayışı, bilginin sınırsız olarak algılandığı ve sürekli yenilenmesine göre şekillenecektir. Bu şekillenmede, öğrenme tek boyutlu bir bilgi aktarma süreci olmaktan çıkmakta, mekân ve sınır engeli tanımaksızın her yerde ve her zaman bütün hayatı kapsayacak şekilde, öğretene merkezlikten kurtularak öğrenen merkezli hale gelmektedir. Bu yeni anlayış, ulusal eğitim sistemlerini değişikliğe zorlamaktadır ve ister istemez her eğitim sistemi, dünya üzerinde ayakta kalabilecek donanıma sahip bireyler yetiştirmek zorunda kalacaktır.

¹ Oktay. Ayla. ‘21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim’, 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, Serdar Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul 2001.

² Mutlu, Erol. ‘Şirketleşen Üniversitelerin Müşterileri Ya Da; Üniversiteli Olmak’, Karizma, Ekim-Kasım-Aralık 2001, s.37.

³ Mutlu, Erol. a.g.m., s.37.

⁴ Oktay. Ayla. a.g.m., s.21.

Eğitimin yaşam boyu devam etme zorunluluğu, örgün eğitimden ziyade yaygın eğitimi daha da önemli hale getirmiş ve okulların varlıklarını tartışmaya açmıştır. Okulun okuma-yazma ve temel aritmetik işlemleri öğretmek ve 'iyi yurttaş, iyi insan yetiştirmek' olarak özetlenebilecek işlevi, bu değişim karşısında yeterliliğini ve geçerliliğini yitirmiş görünmektedir. Bu hali ile okullar hayatın gerisinde durmaktadır.

Okulun mevcut haline ilişkin bu tespitlerin yanı sıra gelecekteki işlevi ile ilgili de ütopyalar üretilmektedir. Bu önemli ütopyalardan bazıları şunlardır.⁵

1. Bilgiler daha çok internet benzeri multimedya araçlarla sağlanacak, okullar daha çok görsel malzemelerin çoğaltıldığı, saklandığı ve dağıtıldığı yerler olacaktır.
2. Illich'in dediği gibi okullar ortadan kalkacaktır.
3. Serbest piyasa koşullarına göre eğitim piyasası oluşacak ve 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' anlayışı eğitimde hakim olacaktır.
4. Ekonomideki küreselleşmeyle birlikte eğitimde de küreselleşme yaşanacak ve eğitim ulusal bir sorun olmaktan çıkacaktır. Özellikle üniversiteler tüm dünya öğrencilerine açık olacaktır. Böylece eğitimin amaç ve içerikleri çok çeşitlenecek, öğretime disiplinler arası ve modüler bir anlayış hakim olacaktır.
5. Bütün eğitim kurumları 'açık öğretim kurumları'na dönüşecek, uzaktan eğitim esas olacaktır. Sınıf kavramı ortadan kalkacak, öğretmenin görevleri sorunları çözmek ve gerektiğinde yardımcı olmak ile sınırlı olacaktır.

Postmodern yorumcuların okulun gelecekteki işlevi ile ilgili ütopyalarının ne derece gerçekleşeceği yakın bir gelecekte ortaya çıkacaktır. Ancak bu ütopyalarda

⁵ Hesapçıoğlu, Muhsin. 'Postmodern Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları', '21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi', Sedar Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul 2001, s.53.

değişmeyen önemli bir gerçek varsa o da, okulun işlevinin temelden değişeceği'dir. Ancak bu değişimin okulu ortadan kaldıracağı düşüncesi şu an için gerçekçi gözükmemektedir.

Eğitim açısından bütün bu değişim ve gelişimlere baktığımızda, yarının dünyasını oluşturacak insanların bugünden hangi idealler uğruna hangi özelliklerle donatılacağı ve bu işin hangi yöntem ve tekniklerle kimler tarafından gerçekleştirileceği soruları akla gelmektedir. 21. yüzyılın dünyası için devlet ve eğitim politikası, eğitim felsefesinin kapsamına giren bu sorulara cevap aramalıdır. Bu sorulara verilecek sağlıklı ve doyurucu cevaplar, bir devletin eğitim sistemini belirleyecektir. Doğal bir neden-sonuç ilişkisi içinde bugün için karşı konulması güç görünen bu gelişmeler karşısında ayakta kalabilmek için, dünün dünyasına ait ön kabulleri yeniden gözden geçirmek ve değişim karşısında etkin konumda katkıda bulunacak şekilde yeni stratejiler ve hedefler geliştirmek gerekmektedir.

Yukarıda söylenenlerden günümüz dünyasının ihtiyaç duyduğu 'insan tipi'nin özellikleri arasında; eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, sorgulayıcı, uyum yeteneği güçlü, iletişim becerileri ve problem çözme yetenekleri gelişmiş, bilgiyi arayan ve bulma yollarını bilen özellikleri sıralanabilir. Özden (1998)'ne göre, eğitim sisteminin bugünkü amacı, çağın değişimine ayak uydurabilecek, yaratıcı, girişken, bir anlamda küresel düşünüp, yerel hareket edebilen girişimciler yetiştirmek olmalıdır.⁶ Türk eğitim sisteminin bugün için öncelikli problemi, değişen dünyanın insanını yetiştirmek olmalıdır.

İnsan yetiştirme, gerek bireysel ve gerekse toplumsal düzlemde tarih boyunca bir eğitim sorunu olarak gündemdeki yerini almıştır. Aile içi çocuk yetiştirme, bireyin kendisini yetiştirmesi ya da devletlerin vatandaşlarını yetiştirmesi tarihsel süreçte zaman ve mekâna bağlı olarak değişim geçirmiştir. Bu değişim sürecini anlamak, bugünkü ve yarınki eğitilecek kuşaklar için öngörülen eğitimin niteliğini belirlemede yol gösterici olacaktır. Türk eğitim sistemi açısından yetiştirilmek istenen 'insan tipi'ne ilişkin görüş ve değerlendirmelere aşağıda yer verilmiştir.

1.1.1. Türk Eğitim Sistemi'nde 'İdeal İnsan Tipi'

Türk eğitim sisteminin 'ideal insan tipi' açısından bugün gelinen noktanın daha iyi anlaşılması ve gelecekteki, öğretmenler tarafından yetiştirilecek olan 'insan tipi'ni belirleyebilmek için araştırmanın sınırlılığı çerçevesinde öncelikle kısaca tarihsel süreç, daha sonra da Türk milli eğitiminin hedeflerine değinilecektir.

Selçuklu'dan itibaren Osmanlı Dönemi'nde medrese merkezli ve dini motiflerin ön planda tutulduğu 'insan tipi'ni yetiştirmenin belirleyici olduğu görülmektedir. Osmanlı'da Batı tipi okulların açılmaya başlandığı 18. yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi'ne gelinceye kadar geçen dönemde ise, 'ideal insan tipi'nde dinî normlara bağlı 'insan tipi'nden, Batı normlarına bağlı 'insan tipi'ne doğru bir değişim görülmektedir. Bu değişim süreci Cumhuriyet'e kadar devam etmiştir.

Cumhuriyet Dönemi eğitim anlayışında ise, Atatürk ilkelerine bağlı, lâik, aktif, yeni bir insan tipi yetiştirmek eğitimin en önemli amaçlarından biri olmuştur. Akyüz (1999)'e göre bu tip, önceki dönemlerin 'insan tipi'nden farklı olarak; sosyal hayata karışan, fikrini özgürce söyleyen, kimseye haksızlık yapmayan, haksızlıklara da duyarsız kalmayan 'yurttaş tipi'dir.⁷ 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim-öğretim kurumlarının tek elde toplanarak eğitimdeki medrese-okul ikilemine kökten çözüm getirmek amaçlanmış ve Cumhuriyet rejiminin Atatürk ilkelerine ve batı normlarına bağlı 'insan tipi'ne uygun bireyler yetiştirmesi öngörülmüştür. Bu 'insan tipi'nin aynı zamanda ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlarda da yetişmiş insan gücü olması amaçlanmıştır. Zaten II. Mahmut (1808-1839)'dan bu yana bütün Türk siyasal liderleri eğitimin gelişmesi ve yayılmasını diğer bütün toplumsal ve ekonomik gelişmelerin ve Batılılaşmanın önkoşulu olarak kabul etmişlerdir.⁸ Bu açıdan bakıldığında eğitimin, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana sürekli önemini koruyarak gündemde kalmasını anlamak daha da kolaylaşacaktır.

⁶ Özden, Yüksel. 'Eğitimde Dönüşüm', Pegem Yayıncılık, Ankara 1998, s. 6.

⁷ Akyüz, Yahya. 'Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)', Alfa Yay., Yedinci Basım, İstanbul 1999, s.284.

Türk milli eğitiminin hedefleri ortaya konulmadan eğitimde amaçlanan ‘ideal öğrenci tipi’ni belirleyebilmek mümkün değildir. Anayasa’nın değiştirilemeyecek hükümleri arasında yer alan 5. maddenin sonunda : ‘... insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak’ devletin temel amaç ve görevlerinden biri olarak belirtilmektedir.⁹ Türk milli eğitiminin hedefleri dendiğinde, hedefler analitik bir yaklaşımla en genelden özele doğru; uzak hedefler, genel hedefler, okulların hedefi ve özel hedefler olarak sistematize edilmektedir.¹⁰ 14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinin son fıkrasında Türk milli eğitiminin uzak hedefi şu şekilde belirtilmektedir:¹¹

‘Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refahı ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal, ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır’.

Uzak hedeflerde daha çok soyut ifadelerle Türk toplumuna kazandırılması istenen nitelikler belirtilmektedir. Bu hedefleri biraz daha ayrıntılı olarak ifade etmek istediğimizde genel hedefler ortaya çıkmaktadır. Genel hedeflerden kastedilen Türk eğitim sisteminin ürünü olarak yetişmesi istenen ‘ideal insan’ın nitelikleridir.¹² Genel hedefin ne olduğu daha somut olarak Milli Eğitim Temel Kanunu’nun Türk milli eğitiminin amaçları bölümünün genel amaçlar bölümünü oluşturan 2. maddesinde şu şekilde belirtilmektedir:¹³

‘Türk milli eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerinin,

1. Atatürk inkılâplarına ve anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve

⁸ Kaya, Y. Kemal. ‘İnsan Yetiştirme Düzenimiz’, H.Ü. Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi Tesisleri, Dördüncü Basım, Ankara 1984, s.18-19.

⁹ ‘1982 Anayasası ve Önceki Anayasalar’, Filiz Kitabevi, İstanbul, s.14.

¹⁰ Özçelik, D. Ali. ‘Eğitim Programları ve Öğretim’, ÖSYM Eğitim Yayınları, Ankara 1987, s.9-11.

¹¹ Resmi Gazete, Sayı 14574, 24 Haziran 1973.

¹² Özçelik, D. Ali. a.g.e., s.10.

geliştiren; ailesini, vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı, görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak¹³.

Eğitim kademelerine göre hedefleri daraltmaya devam ettiğimizde daha ayrıntılı bir şekilde okul hedefleri ve ardından derslerin özel hedefleri belirlenmektedir. Araştırmanın sınırlılığı çerçevesinde genel hedeflerin açılımından ortaya çıkan okul hedeflerinden ilköğretimin ve ortaöğretimin genel hedeflerine aşağıda değinilmiş, ancak derslerin özel hedeflerine değinilmemiştir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 23. maddesine göre, Milli eğitimin genel amaçlarına uygun olarak İlköğretimin Genel Hedefleri aşağıda belirtildiği gibidir.

1. 'Her Türk çocuğuna; iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetiştirmek.
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.
3. (Ek:16.08.1997-4306 sayılı kanunun 4. maddesine göre), İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır¹³.

¹³ Resmi Gazete, Sayı 14574, 24 Haziran 1973.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 28. maddesine göre, Milli eğitimin genel amaçlarına ve temsil ilkelerine uygun olarak, 'Ortaöğretimin Amaç ve Görevleri' aşağıda belirtildiği gibidir.

1. 'Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgarî olarak bir kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak.
2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarda ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda hem yükseköğretime veya mesleğe, hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır'.

Yukarıdaki ilköğretim ve ortaöğretimin genel hedefleri, amaç ve görevleri, her ne kadar milli eğitimin genel amaçlar ve hedefleri kapsamında olmalarına karşın, 'Temel Akademik Beceriler' ve 'Yaşam Becerileri' ayrıntılı olarak ele alınmamıştır.¹⁴ Bu duruma bağlı olarak gerek program geliştirme uzmanları hazırladıkları öğretim programlarına, gerekse ders öğretmenleri kendi ders programlarına bu akademik ve yaşam becerilerini yerleştirmemiş olduğu için, bu beceriler eğitim-öğretim sürecinin planlanmasında dikkate alınamamaktadır. Bu nedenle de, öğrencilere temel akademik beceriler ve yaşam becerileri kazandırılmamaktadır.¹⁵ Burada, milli eğitimin amaçlarının gerçekleştirilmesi için öğretim programlarının yeniden ele alınmasının gerektiği vurgulanmaktadır.

1739 sayılı Mili Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen eğitim amaçları dışında da pek çok ve çeşitli insan niteliklerini kapsayan eğitim hedefleri vardır. Bu nitelikler ana başlıklar halinde üç grupta sınıflandırılabilir.¹⁶

¹⁴ Çetinkaya, A.Nur ve Diğerleri, 'Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli', MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, Ankara 1999, s.31.

¹⁵ Çetinkaya, A.Nur ve Diğerleri, a.g.e., s.31.

¹⁶ Özçelik, D. Ali, a.g.e., s.19-33.

1. **Devimsel Beceriler** : Algılama, kurulma, kılavuzla yapma, mekanizma, karmaşık faaliyet, duruma uyma, yaratma gibi organların tek tek veya birlikte hareketleri ile ilgili beceriler.
2. **Bilişsel Yeterlikler** : Basitten karmaşığa doğru, hatırlama(belleme), kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme kategorilerinden oluşan bilgiyi tanıma, hatırlama; onun üzerinde işlemler yapma yeterlilikleri.
3. **Duyuşsal Özellikler** : Alma, karşılıklı bulunma, değer verme, bütünleştirme ve nitelenme kategorilerinden oluşan büyüklere saygı, yurt sevgisi, ulusal ölkülere bağlılık, öğrenme ilgisi, kendine güven, güçlüklerden yılmama, başkalarına ve değişik fikirlere karşı hoşgörü, temizlik ve düzen konusunda titizlik gibi insan özellikleri.

Türk milli eğitim sisteminin ideolojik boyutu, araştırmanın sınırlılığı çerçevesinde konu dışında tutulduğunda, Cumhuriyet Dönemi'nde yetiştirilmek istenen 'insan tipi'nin özellikleri, bugünkü çağdaş eğitim sistemlerinin de kabul ettikleri hedefler arasında yer almasına rağmen, seksen yıllık süreçte gelinen noktada, belirlenen hedeflere ulaşma konusunda elde edilen başarının daha çok niceliksel alanda olduğu görülmektedir. Aşağıda Cumhuriyet Dönemi'ndeki nitelikli insan yetiştirme çalışmalarının, tıpkı daha önceki yenileşme hareketlerinde olduğu gibi niceliksel alandaki başarıların niteliksel alana yeterince yansımadağı yönündeki değerlendirmelere yer verilmiştir.

Kaya (1984)'nın Cumhuriyet Dönemi eğitiminin başarısı hakkındaki değerlendirmesi şu şekildedir.¹⁷

- Temel eğitim sonrası bir üst öğrenim kurumuna devam etmeyen gençler, yeterince bilgi ve beceri kazanamadan hayata atılmakta ve temel eğitimde öğrendikleri pratik olmayan bilgileri de kısa sürede unutmaktadır.

- Cumhuriyetin ilk altmış yılında açılan bütün okullardan mezun olanların hedefi tarihsel eğilim doğrultusunda hiç değişmemiş ve daima devlet memurluğu olmuştur.
- Yetişmiş beyin gücü yurt dışına göçmüş ve göçmeye devam etmektedir.
- Tanzimat Dönemi aydınının tipik özelliği olan halktan kopukluk, bugünkü okumuş gençlerimizde de gözlenmektedir.
- Eğitim sistemimiz toplumun diğer sistemlerinden bağımsız ele alındığı için değişen koşullara ayak uyduramamış, öğrenci yeteneklerini dikkate alan programlar geliştirilememiş ve her öğretim kademesinde öğrencilere farklı fikirler empoze edildiğinden öğrencilerimiz düşünmeyi öğrenememişlerdir.

Aynı yönde Akyüz (1999)'ün yaptığı değerlendirmeye göre Cumhuriyet Dönemi eğitiminde gelinen noktada;

1. Sayısal bakımından önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ancak siyasal etkenler, bozuk kentleşme, kaynak yetersizliği, umursamazlık, şekle önem verme gibi nedenler ileri sürülerek eğitimde 'nitelik' yeterince sağlanamamıştır.
2. Eğitim-öğretimde 'şekilsel' tutum ve davranışlara fazla yer verilmiştir.
3. Öğretimde araştırmadan çok 'ezbercilik' ve ders kitabına bağlılık ön planda tutulmuştur.¹⁸

Titiz (1997)'e göre, Cumhuriyet'in eğitim sistemi, amaçladığı 'insan tipi'nin dışında başka özelliklerde insanların yetişmesine yol açmıştır. Titiz (1997)'e göre, yetişen bu insan tipi; kendisine öğretilenler konusunda kuşkusu bulunmayan,

¹⁷ Kaya, Y. Kemal. a.g.e., s. 362-366.

¹⁸ Akyüz. Yahya. s. 283-285.

bilgilerinin dayanağı yalnızca onları öğretene duydukları güvenden ibaret olan kişiliktir. Bu tür kişilikleri güven yaratmak şartıyla herhangi bir ‘doğru’ya, ‘iyi’ye ya da ‘güzel’e yönlendirmek çok kolaydır.¹⁹ Titiz (1997)’e göre, yine istenmeyen bir yan ürün olarak ortaya çıkan bir başka kişilik özelliği de; ihtiyacı olan bilgi, beceri, tutum ve davranışları öğrenmeye eğilimin donması, ancak başkalarının kendisi için uygun gördüklerinin kendisine öğretilmesini beklemesi özelliğidir.²⁰

Akkanat (1998)’a göre, o günün şartları içinde belirlenen Cumhuriyet Dönemi eğitim anlayışı ve hedefleri sonucunda; yönlendirilmesi kolay, kendisine öğretilenlere kuşkucu bakmayan ve hatta kuşkulanmayı ayıp sayan, kendisine öğretilenlere güveni öğretenlere olan güveninden alan, ihtiyacı olan bilgi, beceri, tutum ve davranışları öğrenmeye karşı eğilimi olmayan, sadece başkalarının kendisi için uygun gördüklerini öğrenmeye istekli, olaylara ‘siyah’ ya da ‘beyaz’ olarak bakan, kutuplaşmaya eğilimli, ezberci, uzlaşmaz, buyurgan, tek doğrulu bir kişilik ortaya çıkmıştır.²¹ Bu tespitler resmi makamlarca da doğrulanmakta ve niteliksel alanda da gelişim için değişen dünya şartlarına uyum sağlayabilecek insanlar yetiştirmek için eğitimde yeni arayışlara girilmektedir. Bu yeni arayışlar, Türk eğitim sisteminin amaçlarını korumak suretiyle işleyiş ve yapı değişikliği yönünde şekillenmektedir.

1.1.2. Türk Milli Eğitiminde Yeni Arayışlar

20. yüzyılın son çeyreğinde dünya genelinde meydana gelen yapısal değişimlerden etkilenen Türkiye, eğitimde yeni arayışlara girmiştir. Türkiye ve Dünya Bankası arasında 18 Mayıs 1990 yılında imzalanan Milli Eğitim Geliştirme Projesi İkraz Anlaşması ile milli eğitimde şu ana kadar yapılan sistem değişikliklerinin aksine, işleyiş ve yaklaşım değişikliği ön plana çıkartılmıştır.²² Bu proje kapsamında teknolojik gelişmelerin okullara yansıtıldığı Müfredat Laboratuvar Okulları (MLO) adı ile 1992 yılında toplam 208 okulda pilot uygulamaya geçilmiştir.²³ MLO pilot uygulamalarının başarılı olmaları sonucu 1999-2000 öğretim yılından itibaren de diğer bütün okulların

¹⁹ Titiz, Tınaz. ‘Ezbersiz Eğitim Yol Haritası’. Beyaz Yayınları. Birinci Basım. İstanbul 1998, s. 16.

²⁰ Titiz, Tınaz. a.g.e., s. 16.

²¹ Akkanat, Hulusi. ‘Eğitim Projesine Giriş’, Eğitim Sorunu, Sonbahar 1998, s.31-33.

²² Resmi Gazete, Sayı : 20570. 10 Temmuz 1990.

‘Okul Gelişim Modeli’ (Planlı Okul Gelişimi) adı altında MLO standartlarına ulaşmak üzere kendilerini geliştirmeleri uygulaması başlamıştır.²⁴

Planlı okul gelişiminde yetiştirilmek istenen ‘insan tipi’nin belirleyici özellikleri aşağıya çıkartılmıştır:

Öğrencinin ‘merkez’ kabul edildiği planlı okul gelişiminde başarılı öğrenci özellikleri aşağıdaki şekilde tarif edilmektedir:

1. ‘Çevresi ile iletişim kurabilen
2. Problem çözme becerisi kazanmış
3. Yaşam boyu sürdüreceği bir beceri olarak öğrenmeyi davranış haline getirebilen ve kendi öğrenmesi için çaba harcayabilen
4. Öğretim programlarında belirtilen hedeflere yönelebilen
5. Toplamların ve bireylerin küresel bir bütünlük içinde birbirlerine yardımcı olmaları gerekliliğini kavramış
6. Evrensel, kültürel ve ailevî değerlerin bilincinde bir insan olarak insanlık değerlerine sahip çıkan
7. Teknolojinin insanlığa hizmet veren bir araç olduğu bilincine sahip olan bireylerdir.²⁵

Planlı okul gelişiminde hedeflenen başarılı öğrencinin önemli ‘kişilik özellikleri’ olarak şunlar sıralanmıştır.²⁶

²³ Çetinkaya, A.Nur ve Diğerleri. a.g.e., s.1.

²⁴ Çetinkaya A. Nur ve Gülmez. T. Sami. ‘Okul Gelişim Modeli (Planlı Okul Gelişimi)’, MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları, İkinci Basım, Ankara 1999, s. 3.

²⁵ Çetinkaya A. Nur ve Gülmez. T. Sami. a.g.e., s. 17.

1. Kendi kendisini yönetebilen
2. Mantıklı düşünen
3. Yaratıcı düşünceye sahip
4. Zamanı verimli olarak kullanabilen
5. Araştırmacı
6. Özgür düşünceye sahip, sorgulayıcı
7. Estetik duygusuna sahip ve yaşamında estetiğe özen gösteren
8. Gelişim için risk alabilen
9. Amaçlara ulaşmada gereken çabayı gösterebilen
10. Duygusal olarak dengeli
11. Başkalarında ilgi uyandırma ve güdüleme becerisine sahip.

Planlı okul gelişiminde başarılı öğrencinin sahip olması gereken önemli 'kişisel değerleri' ise, şunlar olmalıdır.²⁷

1. Kendisine değer veren
2. Başkalarına değer veren
3. Okulu ve öğrenmeyi önemseyen
4. Moral ve ahlâkî değerlere sahip çıkan
5. Sanat'a ve insanlığa sahip çıkan.

Planlı okul gelişiminde öğrenci merkezli eğitim esastır. Okulların öğreten merkezlilikten, öğrenen merkezliliğe geçişi sonunda öğrenci, öğretmen, yönetici ve okulun yeri ve rolü de değişime uğrayacaktır.²⁸ Buna göre;

²⁶ Çetinkaya A. Nur ve Gülmez. T. Sami. a.g.e., s. 17.

²⁷ Çetinkaya A. Nur ve Gülmez. T. Sami. a.g.e., s. 18.

1. Öğrenci, sınıfta sessizce oturup öğretmenin anlattıklarını anlamakla, yani ezberlemekle ve ezberlediklerini tekrarlamakla yetinmeyecek, görerek, duyarak, çözerek, söyleyerek, yaparak, katılarak ve paylaşarak öğrenecek, öğrenmeyi öğrenecek, öğrendiklerini sorgulayacak ve kendi bilgisini, kendi üretme becerilerini kazanacaktır.
2. Öğretmen, öğrencinin kendi ihtiyaçlarını farketmesine yardımcı bir rol üstlenerek; öğreten, hatta dikte eden konumundan çıkacak, yönlendirme, destekleme ve paylaşma yoluyla öğrenme sürecinin organize edilmesini sağlayacaktır. Öğretmen bunun için, buyrukçu değil karşılıklı saygı içerikli, bireysel değil işbirliğine dayalı, başarısızlık korkusuna değil öğrenmeye yöneltici, bazılarının taktir edilmesi ve ödüllendirilmesine değil herkesin değerli olduğu yaklaşımına odaklanmış sağduyulu yöntemler kullanacaktır.
3. Okul müdürü, bütün personel ve öğrencilerle ilişkilerinde demokratik, çift yönlü iletişim kurmayı benimsemiş, güdüleyici, yüreklendirici, vizyon sahibi bir lider rolünü üstlenecektir. Yeniliklere açık, bilimselliğe ve eğitim amaçlarına ulaşma çabalarını destekleyen bir yaklaşım sergileyecektir.

Planlı okul gelişiminin yetiştirmek istediği ‘insan tipi’ne bakıldığında, çağın değişimine uyum sağlayabilecek, evrensel değerlere sahip yapıcı ve yaratıcı bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir. Bu açıdan, aslında Milli Eğitim Temel Kanunu’nda belirtilen Türk eğitim sisteminin amaçlarından bir farklılık görülmemekte, ancak amaçlar daha somuta indirgenmiş olarak ifade edilmektedir. Zaten Planlı Okul Gelişiminde sistem değişikliği önerilmemiş, işleyiş ve yaklaşım değişikliğinin gerekliliği belirtilmiştir. Müfredat Laboratuar okullarının amacı da, ‘öğrenci başarısını arttırmak’ olarak belirtilmiştir.²⁹ Bunu sağlamak için de, öğrencilerin akademik ve yaşam becerilerini öğretim programları ile geliştirmek suretiyle, 21. yüzyılın gereklerini yerine getirebilecek bireylerden oluşan bir toplum için bütün öğrencileri kapsayacak ve

²⁸ Çetinkaya, A.Nur ve Diğerleri. a.g.e.. s. 88.

²⁹ Çetinkaya, A.Nur ve Diğerleri. a.g.e.. s.57.

eğitim sistemini buna hizmet edecek şekilde düzenlenmesi öngörülmüştür.³⁰ Ancak burada dikkat çeken taraf, bizzat Milli Eğitim Bakanlığı tarafından mevcut işleyişin ve kullanılan yaklaşım biçimlerinin yanlışlığının ve milli eğitim hedeflerine ulaşma açısından istenilen başarının yakalanamadığının kabullenilmesi ve yeni çözüm arayışlarına gidilmesidir.

Yine 1996 yılında yürürlüğe giren VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve aynı yıl toplanan XV. Milli Eğitim Şurası'nda eğitimle ilgili alınan kararları hayata geçirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1996-1997 ile 2010-2011 öğretim yılları arası için uygulanmak üzere Eğitim Ana Planı hazırlanmıştır.³¹ Bu planda da kalkınmada ve çağı yakalamada ihtiyaç olarak görülen 'insan gücü' yetiştirmenin önemi vurgulanmaktadır. Planda; 'İçinde bulunulan 'bilgi çağı'nın gereklerini yerine getirmek ve Avrupa Birliği ile bütünleşmeye bağlı olarak ortaya çıkacak rekabetçi ve nitelikli insan gücü ihtiyacını karşılamaya ve dünya üzerinde söz sahibi olmayı sağlayacak düzenlemelere gidilmelidir' denilmektedir.³²

Bu düzenlemelerden biri de eğitimde, toplam kalite yönetimi (TKY) çalışmalarıdır. Önceleri iş dünyasında verimliliği arttırmak amacıyla her alanda 'kalite'yi amaçlayan TKY anlayışı, değişim dünyasının yükselen değerlerinden biri olarak eğitim sektöründe de yerini almıştır. Kalitede 'insan beklentisi, doyumu ve mutluluğu' hedef alınmaktadır.³³ Türk milli eğitiminin kalitesini artırma çalışmaları kapsamında, 'MEB Taşra Teşkilatı TKY Uygulama Projesi' MLO'nı yaygınlaştırma çalışmaları ile eşgüdümlü olarak uygulanmak üzere 2002 tarihinden itibaren MEB tarafından hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu proje kapsamında, her kademedeki personelin bilgi ve beceri düzeyinin yükseltilmesi, yönetimde katılımcılığın sağlanması ve çalışanlar arasında güvene dayalı bir iş ortamının oluşturulması hedeflenmektedir. Böylelikle personelin iş doyumuna ulaşacağı ve daha verimli olacağı beklenmektedir.³⁴

³⁰ Çetinkaya, A.Nur ve Diğerleri. a.g.e., s.31-32.

³¹ Türk. Ercan. 'Türk Eğitim Sistemi'. Nobel Yayınları. Ankara 1999, s.226.

³² Türk. Ercan. a.g.e., s.226-227.

³³ Cafoğlu. Zuhale. 'Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi'. Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları. İstanbul 1996, s.1.

³⁴ MEB. Tebliğler Dergisi, Sayı:2533. Tarih: Şubat 2002, s.52.

Eğitimdeki bu yeni arayış ve gelişim çabalarıyla birlikte yetiştirilecek ‘insan tipi’nin hangi özelliklere sahip olması gerektiğinin belirlenmesinde, ihtiyaç duyulan ‘insan tipi’nin belirleyici bir etken olduğu görülmektedir. Bu konuda iş çevrelerinin çalıştıracakları elemanlarda hangi özellikleri aradıklarına ilişkin yapılan çalışmalar da vardır. Bunlardan, Yetiş (1997) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, sanayicinin istediği ‘mühendis tipi’ni oluşturan özellikler şu şekilde sıralanmıştır.³⁵

1. Kolay iletişim kurabilme
2. Takım oyunu oynayabilme
3. Liderlik vasfı
4. Teknik ve meslekî bilgiler.

Mühendislik gibi teknik bir alanda aranan meslekî bilgi ve becerilerin son sırada olmasını, ‘bilgili insan yetiştirmek’ amaçlarının artık yerini, bilginin çok fazla üretildiği ve de tüketildiği bir dünyada ‘bilgiyi elde etme yollarını bilen insan yetiştirmek’e bıraktığının bir göstergesi olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu insan, aynı zamanda içinde bulunduğu durumdan yeni bakış açıları ve eylem planları geliştirip uygulamaya koyma yeteneğine sahip, yapıcı ve yaratıcı özelliklere sahip olmak durumundadır.

Günümüzün hızla değişen ve gelişen şartlarında okullarda yetişen insan gücünden beklentiler de değişmekte ve gelişmektedir. Yetiş (1997)’in araştırmasını destekler nitelikteki bir başka tespit de, Avrupa Sanayicileri ve İşadamları Yuvarlak Masası çalışmaları çerçevesinde yapılan bir ankette ortaya konulmuştur.³⁶ Anket sonuçlarına göre sanayi yöneticilerinin gençlerin eğitiminde gördükleri eksiklikler ve istekleri şu şekilde belirtilmiştir.

Eksiklikler ;

1. Ekonomik çevreyi anlama yetersizliği

³⁵ Yetiş, Nuray. ‘Sanayici Ne Tip Mühendis İstiyor?’, Ekonomi Kulisi, Milliyet Gazetesi, 5 Nisan 1997.

³⁶ Baloğlu, Zekai. ‘Türkiye’de Eğitim’. Yeni Yüzyıl Kitapları.. İstanbul 1995, s.22-23.

2. İş yapma ve iş bitirme yetersizliği
3. Kâr etme kavramı yetersizliği

İstekler ;

1. İletişim yeteneğinin geliştirilmesi
2. Ekip halinde çalışma yeteneğinin geliştirilmesi
3. Karşılaşılan sorunları çözme yeteneğinin geliştirilmesi
4. Öğrenmeyi öğrenme yeteneğinin geliştirilmesi
5. Yabancı dil.

Bu tespitler de gösteriyor ki; gerek Türk eğitiminde, gerekse iş çevrelerinde 90'lı yıllarla birlikte çağın ihtiyaç duyduğu 'insan tipi' özellikleri olan; girişimci, eleştirel ve yaratıcı düşünen, uyum yeteneği güçlü, problem çözme davranışlarını ve bilgiyi edinme yollarını bilen özelliklerine sahip olan insanlar yetişmesi istenmektedir. Devlet ve eğitim politikaları, eğitim programları, araç-gereçleri, öğretmen yetiştirme düzeni, iletişim biçimleri ve toplumsal yaşam tarzı gibi eğitimle ilgili bütün unsurların bu yeni anlayışa göre yeniden gözden geçirilmesi ve yapılandırılması gerekmektedir. Özellikle öğretmenlerin bu değişimdeki rolleri, eğitim sisteminin uygulayıcıları olmaları bakımından hedeflenen 'insan tipi'nin yetiştirilmesinde çok önemlidir. Öğretmenlerin 'ideal öğrenci tipi' olarak ifade edecekleri tip, aynı zamanda onların öğrencilerini de o ideal doğrultusunda yetiştirdikleri ya da yetiştirmeği düşündükleri anlamına gelecektir. 'İmkân ve şartlar müsâit olsa idi, bu özelliklerde öğrenci yetiştirmek isterdim' anlamına gelebilecek şekilde bir yorumlama biçimi ile, öğretmenlerin bu özellikleri öğrencilerine kazandırma çabasında oldukları şeklindeki bir yorumla varılacak sonuç birbirinden farklı olacaktır. Ancak her iki yorumlama biçiminin de birbirinden bağımsız olmadığı ve öğretmenin hem yarına ait beklentisini, hem de bugünkü durumuna ait bilgiler içermesi bakımından önemli olduğu söylenebilir.

Türk eğitim sistemi, 20. yüzyılın sonlarında Cumhuriyet'in başlangıcındaki niceliksel gelişmeleri niteliksel gelişmelerle desteklemek adına yeni arayışlara girmiş bulunmaktadır. 21. yüzyılda Türk eğitimi bunları gerçekleştirmek için gerekli olan düzenlemeleri de gerçekleştirmek zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Özellikle eski geleneksel eğitim yapısının işleyişi içinde yetişmiş siyasetçi, bürokrat, yönetici, öğretmen, veli ve öğrencilerle yeni bir vizyon belirleyerek başarıya ulaşmasının güçlükleri de ortadadır. Bu güçlüklerle paralel olarak dikkati çeken bir diğer güçlük de, Türk toplumunun tarihsel, coğrafi ve ırksal özellikler ile gelişip şekillenen yaşam tarzının bir ürünü olan 'Türk insan tipi'nin, değişime uyum sağlayacak bireyler olarak eğitilmelerine uyum sağlayıp sağlayamayacağıdır. Araştırmanın sınırlılığı çerçevesinde 'Türk insan tipi' ve bu tipin gelişim ve değişime uygun olup olmaması üzerinde durulmayacaktır.

1.1.3. İdeal Öğrenci Tipi

'İdeal öğrenci tipi' dendiğinde, genel olarak bir öğrencide bulunmasını arzuladığımız kişilik özelliklerinin idealize edilmiş hali anlaşılmaktadır. Bu açıdan araştırma konusu çerçevesinde, 'ideal insan tipi' ya da 'ideal öğrenci tipi' dendiğinde kişilik özellikleri anlaşılmalıdır.

Kastedilen 'ideal tip' eğitim ürünü olan 'öğrenci ideal tipi'dir. Bu bağlamda, araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde üzerinde durulacak olan; eğitim amaçlarını gerçekleştirmesi beklenen öğretmenlerin 'ideal öğrenci tipleri'nin ne olduğudur. Bir öğretmenin idealize ettiği öğrenci tipi'nden kastedilen; öğrencinin hangi kişilik özelliklerini bünyesinde barındırdığı, okulu, kendisi, ailesi, arkadaşları vb. çevresi ile ilişkilerinde nasıl bir insan modeli çizdiği, eşya ve olayları değerlendirirken kullandığı yöntem ve teknikleri kullanım biçimi ve ölçütlerinin neler olduğudur. Öğretmenlerin idealize ettiği 'öğrenci tipi'ni belirleyebilmek, ileride yetişkin olacak öğrencilerin ve dolayısıyla da toplumun 'ideal insan tipi'nin ne olacağının da görülmesini sağlayacaktır.

Öğretmenler arasında idealize edilen öğrenci tipi, değişkenlik gösterebilir. Öğretmenin kendi yetiştiği aile ve eğitim ortamı, yaşadığı sosyal ve kültürel çevreler,

içinde bulunduğu zaman ve mekân, cinsiyeti, meslekteki kıdemi, hangi branşta öğretmenlik yaptığı, evli olup olmadığı, mesleğini sevip sevmemesi vb.'nin farklılığı ve bütün bunların her bir öğretmeni farklı farklı etkileyebileceği de göz önüne alınırsa, elde edilen cevaplar daha da çok çeşitli olacaktır. Araştırmanın sınırlılıkları dikkate alınarak bu farklılaşmalar da sınırlandırılmış ve içlerinden alt problemlerde belirtilenler üzerinde durulmuştur.

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

Bu araştırmanın problem cümlesini; 'Lise branş öğretmenlerinin ideal öğrenci tipi nedir?' sorusu oluşturmaktadır.

1.3. ALT PROBLEMLER

Bu bölümde, Lise branş öğretmenlerinin idealize ettikleri öğrenci tipini etkileme ihtimâli bulunan özellikler, alt problemler halinde verilmiştir.

1. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipinin özellikleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipine ilişkin görüşlerinde, cinsiyetlerine göre farklılıklar var mıdır?
3. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipine ilişkin görüşlerinde, branşlarına göre farklılıklar var mıdır?
4. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipine ilişkin görüşlerinde, eğitim düzeylerine göre farklılıklar var mıdır?
5. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipine ilişkin görüşlerinde, kıdemlerine göre farklılıklar var mıdır?

6. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipine ilişkin görüşlerinde, medenî durumlarına göre farklılıklar var mıdır?
7. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipine ilişkin görüşlerinde, sahip oldukları çocuk sayısına göre farklılıklar var mıdır?
8. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipine ilişkin görüşlerinde, okulların sosyo-ekonomik düzeye göre farklılıklar var mıdır?

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı; Genel Lise branş öğretmenlerinin ideal öğrenci tipleri'nin ne olduğunu ve öğretmenlerin özelliklerine göre idealize edilen öğrenci tipi'nde ne gibi farklılıklar olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Araştırma sonucunda, Türk eğitim sisteminin ürünü olan genel lise öğrencilerinin hangi ideallere göre yetiştirildiği, Türk milli eğitiminin hedefleri ile bu ideallerin örtüşme derecesi, idealize edilen tipin dünyadaki hızlı değişim ve gelişime aktif olarak katılabilen bir tip olup olamayacağı konusunda görüş belirtmek mümkün olacaktır. Ayrıca araştırma sonuçları, öğretim programlarını geliştirme çalışmalarına, öğrenci ve öğretmen yetiştirme politikalarına, eğitim politikasına ve dolayısıyla da devlet politikasına ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

1.5. SAYILTILAR

Bu araştırma aşağıdaki sayılıtlara dayanmaktadır.

1. Araştırmada alınan örneklem evreni temsil etmektedir.
2. Kullanılan ölçme araç, yöntem ve teknikler bu araştırma için uygundur.
3. Araştırmaya katılan öğretmenler samimi cevap vermişlerdir.
4. İlgili makamlardan alınan bilgiler doğrudur.

1.6. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

1. Seçilen örneklem gurubu ile,
2. 2000-2001 Eğitim-Öğretim yılında Kayseri il merkezindeki Genel Liselerde görev yapan branş öğretmenler ile sınırlıdır.

1.7. TANIMLAR

Bu araştırmada kullanılan terimler ile anlamları aşağıda verilmiştir.

İdeal [Es.t. mefkûre] (Ideal) :

1. Yalnızca fikirde mevcut olan, realitede var olmayan şey,
2. Tipini ya da hiç olmazsa, tipinin fikrini en mükemmel bir şekilde gerçekleştiren şey,
3. Üstünlük, yetkinlik, kusursuzluk örneği ya da ölçüsü, 'bir şeyin iyisi'.³⁷

Tip (Type) :

1. Aynı cinsten olan varlıkların veya nesnelerin ortak özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan ideal örnek.
2. Bir kümenin tüm özelliklerini ya da birçok özelliğini taşıyan bir birey.³⁸

İdeal Öğrenci Tipi : Genel olarak bir öğrencide bulunması istenilen kişilik özelliklerinin idealize edilmiş hali.

³⁷ Öncül, Remzi. 'Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü'. M.E.B. Yayınları. İstanbul 2000, s.1122.

³⁸ Öncül, Remzi. a.g.e., s.1055.

Kişilik [Es.t. şahsiyet] (Personality): Bir kimsenin ruhsal ve toplumsal tepkilerinin tümü, bireyin öznel ve anıksal yaşamının, çevreye karşı olan davranış tepkilerinin biresimi. Bir insanın davranışında değişmeyen öge, onu başkasından ayıran alışkanlık halini almış davranma türü.³⁹

Kişilik Özelliği [=Kişisel özellik] (personality trait) : Kişinin duygusal ve toplumsal davranışlarına etki yapan sürekli bir nitelik. Kişilik ayrılıklarına yol açan bir özellik (yetenekler bunun içine girmez).⁴⁰

Kişilik Tipi (Personality type) : Belli birtakım belirgin özelliğe ya da özellik kümesine sahip bireylerin, tanımlama amacı ile, bir küme altında toplanabileceğini gösteren bir terim.⁴¹

Yaratıcı Güç (Creativeness, creativity): Soruna yeni çözüm yolları bulma ya da sanatta yeni anlatım biçimleri ortaya koyma yeteneği. Birey için yeni olan (başkaları için yeni olması gerekmebilir) bir varlık ortaya koyma.⁴²

Yaratıcılık (Creativity) :

1. Sorunlara; bozukluklara, bilgi eksikliğine, kayıp ögelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olma; güçlülüğü tanımlama, çözüm arama, tahminlerde bulunma ya da eksikliklere ilişkin denenceler geliştirme, bu denenceleri değiştirme ya da yeniden sınaama, daha sonra da sonucu başkalarına iletme.
2. Yaratma anıklığı ve eğilimi. Başka bir deyişle özgün tasarımlar ortaya koyma, kişisel yapıtlar tasarlama ve gerçekleştirme yetenek ve eğilimi.⁴³

³⁹ Öncül. Remzi. g.e., s.701.

⁴⁰ Öncül. Remzi. a.g.e., s.702.

⁴¹ Öncül. Remzi. a.g.e., s.703.

⁴² Öncül. Remzi. a.g.e., s.1168.

⁴³ Öncül. Remzi. a.g.e., s.1168.

Yaratıcı zekâ (Creative intelligence) : Bilinenlerle bilinmeyenler arasında yeni, pratik ilişkiler kurabilme ve bilinenleri yeni durumlara uygulayabilme yetisi.⁴⁴

Yaratıcı Düşünme (Creative or constructive thinking) : Buluş getiren, yeni durumları araştıran ya da eski sorunlara yeni çözüm yolları getiren, ya da düşünür için özgün sonuçlar sağlayan düşünce. Yapıcı düşünce.⁴⁵

Yaratıcı Eğitim (Creative education) : Öğrenenlerin, özgün ya da kendini ortaya konan faaliyetler ile öğrenme ve gelişmeyi ilerleten ve destekleyen bir eğitim.⁴⁶

Branş Öğretmeni : Genel Lise ve bünyesinde yabancı dil ağırlıklı sınıflar bulunan Genel Liselerde çalışan yönetici ve öğretmenler.

Yönetici : Genel Lise ve bünyesinde yabancı dil ağırlıklı sınıflar bulunan Genel liselerde çalışan müdür ve müdür yardımcıları.

⁴⁴ Budak, Selçuk. 'Psikoloji Sözlüğü'. Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara 2000, s.829.

⁴⁵ Öncül.Remzi, a.g.e., s.1167.

⁴⁶ Öncül. Remzi, a.g.e., s.1168.

B Ö L Ü M 11

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde öğretmenlerin ‘ideal öğrenci tipleri’ bağlamında yapılan literatür taraması sonunda elde edilen, ilgili yayın ve araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. İletişim Biçimlerine İlişkin Yayın ve Araştırmalar

‘İdeal öğrenci tipi’ dendiğinde genel olarak, yetiştirilmek istenen öğrencide bulunması arzu edilen kişilik özellikleri anlaşılmaktadır. Kişilik temelde iletişim yapılarıyla ilgilidir⁴⁷. Araştırmanın bu bölümünde, Türk toplumundaki temel iletişim yapıları hakkında ipuçları elde etmek amacıyla psikolojik açıdan kişilerarası iletişim biçimlerine ilişkin Transaksiyonel Analiz (TA) kuramına ve bu kuram paralelinde bazı görüşlere yer verilecektir. Bir toplumun iletişim yapısı, o toplumda doğup büyüyen insanların hangi kişilik özelliklerine göre yetiştirildiği ya da başkalarını yetiştireceği konusunda önemli ipuçları verecektir.

İnsan davranışlarının nedeni ve analizi üzerinde çalışan Berne (1910-1970), iletişimde Transaksiyonel Analiz (TA) (karşılıklı davranışların analizi) adı ile bilinen yaklaşımının kurucusudur. Berne (1961), iletişim biçimleri açısından kişilik özelliklerini ve bu özelliklerle paralel kullanılan benlik durumlarından bahsetmektedir. Berne (1961)’ne göre insan kişiliğindeki üç benlik durumu şunlardır:⁴⁸

1. Ana-baba kişiliklerine benzeyen benlik durumları,
2. Gerçeğin nesnel olarak değerlendirilmesinde bağımsız olarak yöneltilmiş benlik durumları,

⁴⁷ Urhan. Veli. ‘İnsanın ve Tanrı’nın Kişiliği’. Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002, s. 9.

⁴⁸ Akkoyun. Füsün. ‘Transaksiyonel Analiz’, Nobel yayınları . Ankara 1998, s.16-17.

3. Geçmişteki, ilk çocukluk yıllarını yansıtan davranışları sergileyen benlik durumları.

Anababa; kişiliğin otoriter yanını (eleştirel ya da koruyucu), Çocuk; uyumlu ya da doğal yanını, Yetişkin ise; daha çok gerçekçi ve Anababa-Çocuk arasındaki dengeleyici yanını temsil etmektedir.⁴⁹

1. Anababa Benlik Durumu iki şekilde ortaya çıkabilir.

- a) Koruyucu anababa benlik durumu : Fedakarlık, birşeyler yapma isteği.
- b) Eleştirel anababa benlik durumu : Toplumsal kuralları koruma ve çevredekilerin uymalarını sağlama davranışları.

2. Çocuk Benlik Durumu üç bölümden oluşmaktadır.

- a) Doğal çocuk (İçinden geldiği gibi davranır)
- b) Uslu çocuk (otoritenin isteğine göre davranır)
- c) Asi çocuk (Otoritenin isteğinin tersine davranır).⁵⁰

3. Yetişkin benlik durumu ise; kişiliğimizin akılcı yanını oluşturur.

Burada Berne'ün anlatmak istediği, herkesin belirli zamanlarda bu üç benlik durumunu da (Anababa, Yetişkin ve Çocuk Benlik Durumları) iletişim ortamlarında sergileyebileceğidir. İletişimde bu benlik durumlarından hangisinin ya da hangilerinin daha sıklıkla kullanıldığı ise, o insanın içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevrenin iletişim yapılarıyla doğrudan ilgilidir. Dökmen (1996), Berne'ün Transaksional Analiz (TA) yaklaşımından hareket ederek Türk toplumunda daha çok Çocuk-Anababa özelliğine sahip kişilerin bulunduğunu söylemektedir.⁵¹ Yani iletişimde daha çok Anababa ve Çocuk benlik durumları kullanılmakta ve dolayısıyla da eğitimden

⁴⁹ Berne, Eric. 'Hayat Denen Oyun', Yaprak Yayınları, İstanbul 1992, s. 25-26.

⁵⁰ Dökmen, Üstün. 'İletişim Çatışmaları ve Empati'. Sistem Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 1996, s. 65.

⁵¹ Dökmen, Üstün. a.g.e., s. 276.

amaçlananın bir manada ‘uslu çocuk’ yetiştirmek olduğunu belirtmektedir. Dökmen (1996)’e göre Çocuk-Anababalar toplumunda insanların Yetişkin yanlarının bastırılması şu sonuçları doğurmaktadır.⁵²

1. İnsanlar spontan davranamazlar, buna bağlı olarak yaratıcılık da gösteremezler.
2. ‘Ben’ diyemezler, ‘bunu ben yaptım’ diyemezler.
3. Bireysel olamazlar, kendi akılları doğrultusunda da davranamazlar, başkalarından farklı davranamazlar.

İletişimde rol yapmaksızın kendiliğinden kullanılan bu Anababa, Yetişkin ve Çocuk benlik durumlarından biri bazı meslek gruplarında diğerlerinin önüne geçebilmektedir. Örneğin; sanatkârlarda Çocuk benlik durumu, mühendislerde Yetişkin benlik durumu, hakim, savcı, öğretmen, politikacı ve yöneticilerde ise Anababa benlik durumunun daha gelişkin olduğu ya da bu mesleklerde ilgili benlik durumlarını kullanmayı gerekli kılan ortamların daha fazla olduğu belirtilmektedir.⁵³ Bu durum, öğretmenlerin öğrencileri ile ilişkilerinde daha çok Anababa benlik durumlarını ortaya çıkarttıkları ve öğrencilerinden de ‘uslu çocuk’ rolünü bekledikleri şeklinde de anlaşılabilir.

Anababa-çocuk toplumu olduğumuzu destekleyen ve Bacanlı (1992) tarafından yapılan bir araştırmada da gençlerin yaşlı’yı algılama biçimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.⁵⁴ Buna göre; üniversiteli gençler “yaşlı’yı gençten daha beğenilir olarak algılamakta ve kendilerinin daha çok “yaşlı gibi” görme eğilimindedirler. Dökmen (1996)’e göre bu sonuç, otoritenin algılanma biçimi ile ilgilidir; ‘Gençlerin bu tercihleri, toplumumuzda yaşlı’ya -diğer bir ifade ile otorite konumundaki kişilere, yani Anababalara- verilen değerden kaynaklanmaktadır’.

⁵² Dökmen, Üstün. a.g.e., s. 236.

⁵³ Akkoyun, Füsün. a.g.e., s. 51.

⁵⁴ Dökmen, Üstün. a.g.e., s.347.

H.Yavuzer (1993), ülkemizdeki annesaba-çocuk ilişkisine ilişkin şu görüşlere yer vermektedir.⁵⁵

- a) Anne ve babalar, çocuklarına karşı baskılı, gevşek ya da dengesiz ve kararsız bir yaklaşım içinde olmayı yeğlemekte, onlarla sağlıklı bir iletişim kurma yolunu çoğunlukla seçmemektedirler,
- b) Anne ve babalar, çocuklarının ilgi ve yeteneklerinden çok, hayal ettikleri modele uygun bir çocuk yetiştirme çabası içinde görölmektedirler.

Kağıtçıbaşı (1981) tarafından yapılan ‘Türkiye’de Çocuğun Değeri’ adlı araştırmada, annesabalara çocuklarında görmek istedikleri özellikler sorulduğunda önem sırasına göre;⁵⁶

a) Annesabasının sözünü dinlemesi	%60
b) İyi bir insan olması	%58
c) İyi okuması	%41
d) Çevresinde sevilen bir insan olması	%23
e) Bağımsız olması ve kendine güvenmesi	%18

cevapları alınmıştır. Bu sonuçlara bakıldığında, annesabalar çocuklarının kendilerine bağımlı olmalarını istemekte ve bu da çocuklarının bağımsız birer kişilik geliştirmelerine engel teşkil etmektedir.

Aynı araştırmada annesabalara çocukları büyüdükten sonra onlarda görmek istedikleri özellikler sorulduğunda ise, bazı konu başlıklarına göre verilen cevaplar şu şekilde olmuştur;⁵⁷

⁵⁵ Yavuzer. Haluk. ‘Anne-Baba ve Çocuk’, Remzi Kitabevi, Altıncı Basım, İstanbul 1993, s. 64-65.

⁵⁶ Kağıtçıbaşı, Çiğdem. ‘Çocuğun Değeri’, Boğaziçi Ün. İdari Bil. Fak., İstanbul 1981, s.107-108.

⁵⁷ Kağıtçıbaşı, Çiğdem. a.g.e., s. 108-111.

İyi bir kız/oğul olsun

- a) Anaya babaya iyi davransın, evine bağlı, hayırlı evlat olsun %52

Sosyal Erdemler

- a) Dürüst, güvenilir, itaatkâr, sorumlu, iyi insan, iyi ahlâklı, iyi kötüyü bilen %59
- b) Terbiyeli, ince; görgülü, nazik %22
- c) Arkadaşları olsun, çevresi olsun; iyi muhit sahibi, bulunduğu ortama uysun %10
- d) Düşünceli, bencil olmayan; yardımsever; anlayışlı % 4
- e) Hoşgörülü; ileri görüşlü, açık fikirli % 1
- f) Espirili, zekîce neşeli % 0

Başarı, İş

- a) Okumuş, tahsilli, kültürlü %54
- b) Çalışkan, başarılı, verimli %12
- c) Özel bir yeteneği olsun % 3
- d) Yönetici, lider, başkan olsun, iş yönetsin % 1

Kişilik

- a) Topluma yararlı olsun %36
- b) Yalnız başkalarına güvenmesin, kendi becersin, kendine yetsin % 8
- c) Mutlu, sorunlarını halletmiş % 2
- d) Sabırlı; işlerini sessizce halleder; yumuşak huylu, sâkin % 1
- e) İradeli, kuvvetli olsun; sözünü geçirsin % 1

Bu sonuçlara göre, annebabalar çocuklarının büyüdüklerinde hayırlı bir evlat olma, itaatkâr, okumuş, topluma yararlı vb. özelliklere sahip olmaları daha çok arzu edilmesi yukarıdaki araştırma bulguları ile birlikte düşünüldüğünde oldukça manidardır. Bir yetişkin olarak annebabaların çocuklarının bugünkü ve yarınki özelliklerine ilişkin beklentileri ile öğretmenlerin öğrencilerine ilişkin ideal özellikler olarak söyleyecekleri

özellikler arasında ne gibi benzerlik ya da farklılıklar olabileceği üzerinde araştırmanın bulgu ve yorumlar bölümünde durulacaktır.

2.2. İnsan Tipleri'ne İlişkin Yayın ve Araştırmalar

Burada, şu ana kadar psikolojide ortaya konulmuş 'insan tipleri'nin sınıflandırılmasına ilişkin yapılan araştırmalardan, araştırma konusu çerçevesinde bazıları üzerinde durulmuştur.

'İnsan tipleri' derken aynı zamanda kişilik tipleri kastedilmektedir. Kişilik, en genel tanımı ile bir insanın duyuş, düşünüş, davranış tarzlarını etkileyen faktörlerin kendisine özgü örüntüsüdür.⁵⁸ Bu örüntüyü oluşturan özelliklerin neler olduğu konusunda psikologlar tarafından kişiliğin çeşitli şekillerde sınıflandırmaları yapılmıştır. Araştırmanın sınırlılığı çerçevesinde bu sınıflandırmalara değinilecektir.

Bu sınıflandırmalardan bir bölümü, beden yapısı ile kişilik arasında bir ilişki olduğunu söyleyen sınıflandırmalardır. Bu ilişkiyi ilk ortaya atan Hipocrates (M.Ö. 460-377)'dir.⁵⁹ Bir diğeri de, Kretschmer (1888-1964)'in kişiliğin beden biçimlerine göre sınıflandırmasıdır. Kretschmer (1928), beden yapılarına göre insanları üç tipe ayırmıştır.⁶⁰

- a) **Piknik Tip'ler;** bedensel yapı bakımından orta boylu, yuvarlak, kafatası omuzlara gömülü, kasları yumuşak ve yağlı, el ve ayakları küçük olup kişilik özellikleri bakımından açık kalpli, duyguları ateşli, pratik zekâlı, sosyal konulara eğilimli, dışa dönük, canlı, nükteli ve insancıl kişilerdir.
- b) **Atletik Tip'ler;** bedensel yapı bakımından iri yapılı, kalın kemikli, kuvvetli, geniş omuzlu, kasları güçlü ve iyi gelişmiş olup kişilik özellikleri bakımından içe dönük ve utangaçtırlar.

⁵⁸ Baymur. Feriha, 'Genel Psikoloji', İnkılâp Yayınevi, Altıncı Basım, İstanbul 1984, s.257.

⁵⁹ Ankay, Aydın. 'Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları', Turhan Kitabevi, Ankara 1992, s. 28.

⁶⁰ Kretschmer, Enke. 'Beden Yapısı ve Karakter', Ankara Maarif Matbaası, Ankara 1942, s.15-37.

- c) **Astenik ya da Leptozom Tip'ler;** narin, ince ve uzun boylu, omuzlar ve gövde dar, göğüs basık olup kişilik özellikleri bakımından içe dönük, çok hassas, mutaassıp, soğukkanlı, zekâ bakımından soyut konularla ilgili, inatçı ve asabîdirler.

Bu üç tipe uygun düşmeyenlere de şekilsiz anlamına gelen displastik tip demiştir.⁶¹

Sheldon da, Kretschmer'in kurduğu sistemi geliştirerek insanları beden dokularına göre Endomorflar, Mesomorflar ve Ektomorflar olmak üzere üç tipe ayırmıştır. Ancak beden yapısı ile kişilik özellikleri arasında istatistik bakımdan çok düşük bir bağlantı olduğu bir gerçektir.⁶²

Bedensel sınıflamanın dışında bazı psikologlar insanları kişilik ve davranış özellikleri açısından sınıflamaya tabii tutmuşlardır. Bunlardan Jung (1875-1961)'a göre, iki davranış tipi vardır.⁶³ Bunlar; İçedönüklük (introversion) ve Dışadönüklük (extroversion) davranış tipleridir.

- a) **İçedönük tipler;** kendi içine kapanık, nesnelerden kaçınan, çekingen, düşünceye dalmaya eğilimli, geri çekilen, daha çok savunma durumuna geçmeyi tercih eden kişilerdir. İçedönük için yönelmenin temeli öznedir. Herhangi bir durum karşısında ilkin içinden 'hayır' diyerek geri çekilir. Gerçek tepkisi ise bu davranıştan sonra oluşur.
- b) **Dışadönük tipler ise;** kendini kolayca yeni duruma uydurabilen, atılgan, çabuk ilişki kurabilen, kuruntuya kapılmayan kişilerdir. Duygusal problemlerini başkalarına rahatlıkla açabilirler. Dışadönük tipler, dıştaki nesneye göre düşünür, duygu duyar ve harekete geçer. İlgisi öznedan çok nesneye bağlıdır.

⁶¹ Baymur, Feriha. a.g.e., s.258-259.

⁶² Baymur, Feriha. a.g.e., s.260.

Jung (1875-1961)'a göre, kişiliğin dört ana işlevi (düşünme, sezgi, duyum ve duyu) ile içedönüklük ve dışadönüklük tipleri çakıştırıldığında sekiz değişik tip ortaya çıkmaktadır.⁶⁴ Bunlar;

1) İçedönük düşünen tip	5) İçedönük duyumsal tip
2) Dışadönük düşünen tip	6) Dışadönük duyumsal tip
3) İçedönük sezgisel tip	7) İçedönük duyusal tip
4) Dışadönük sezgisel tip	8) Dışadönük duyusal tip'dir.

Jung (1875-1961), birbirine zıt olan bu iki tutumun aslında her insanda bir dereceye kadar bulunduğunu ancak, birinin diğerinden daha baskın olduğunu söyler.⁶⁵ Jung (1875-1961)'un içedönüklük ve dışadönüklük sınıflaması daha sonra yapılacak olan kişilik değerlendirme çalışmalarına ışık tutmuştur.

Gerek beden yapısına, gerekse davranış özelliklerine göre insanları birkaç tipe göre sınıflandıran tip teorilerinin yanında insanları çok sayıdaki özelliklerine göre sınıflandıran özellik teorileri de vardır. Bunlardan Allport (1897-1967) 'İşlevsel özerklik' (functional autonomy) kavramını ileri sürmüştür. Ona göre, insan çocukluk deneyimlerinden bağımsız bir şekilde kendi kendini yönlendirici hale gelir. Kişiliğin bütünlüğü üzerinde duran Allport (1897-1967)'a göre, benlik bilinci bebeklikten ergenliğe kadar sosyal ilişkilerle gelişir. Allport kişilik özellikleri açısından belirli bir kültürün üyesi olmaktan kaynaklanan ortak özellikler ile her insana özgü özellikler olan kişisel huyları birbirinden ayrı tutmuştur.⁶⁶ Allport (1960), arkadaşları Vernon ve Lindzey ile birlikte hazırladığı ölçekte teorik, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dindarlık olmak üzere altı temel özellik belirlemiştir.⁶⁷ Ancak yine de her insanın bir

⁶³ Jung, C. Gustav. 'Analitik Psikoloji', Payel Yayınları, İstanbul 1997, s.124.

⁶⁴ Jung, C. Gustav. a.g.e., s.36-39.

⁶⁵ Schultz, Duane P. ve Schultz, Sydney Ellen. 'Psikoloji Tarihi', Kaknüs Yayınları, Birinci Basım, İstanbul 2001, s.489.

⁶⁶ Schultz, Duane P. ve Schultz, Sydney Ellen. a.g.e., s.509.

⁶⁷ Öztabağ, Lütfi. 'Psikolojide İlk Adım', İnkılâp ve Aka Basımevi, İstanbul 1983, s.183-184.

diğeri ile kıyaslandığında, aynı kişilik özelliği göze çarpsa bile, bu özelliğin yine de her iki insanda da kişiye özgü olarak bulunduğunu belirtmişlerdir.

Kişiliği gelişimsel özelliklere göre izah etmeye çalışan teoriler de vardır. Bunlardan Freud (1856-1939)'un görüşlerine dayanan Psikoanalitik teoriye göre, yetişkin kişiliğinin temeli bebeklik ve çocukluk yıllarında atılmaktadır.⁶⁸ Bu görüşe göre, kişilik özelliklerinin oluşmasında ve gelişmesinde hayatın ilk yıllarındaki (ilk 5 yıl) 'libido' denilen cinsel enerjinin geçirdiği basamaklar belirleyici rol oynamaktadır. Daha sonraki yaşlarda gösterilen kişilik özellikleri ilk beş yılda temelleri atılan özelliklerin birer açılımı şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Bu yaklaşımların dışında insanın içinde yaşadığı toplumda uymak zorunda kaldığı rollere göre insan kişiliğinin gelişip şekillendiğini ileri süren rol teorileri de vardır. Ayrıca kişiliği çeşitli etmenlerin etkileşimi ile devamlı gelişen bir süreç olarak değerlendiren dinamik teorilerden de bahsedilmektedir.

Bir başka teoriysen de, bir kişilik psikolojisi kurma amacıyla olan Spranger (1882-1963)'dir. Spranger (1928), reel hayatta görülen insan tiplerinin dışında tamamen bir zihinsel soyutlama ile ideal olarak temel kişilik tipleri geliştirmeye çalışmıştır.⁶⁹ Bunlar; teorik , ekonomik, estetik, toplumsal, politik ve dinî tipler. Spranger (1928), bu insan tiplerini birbirinden tamamen bağımsız tipler olarak değil, aynı zamanda birbirleri ile içi içe geçmiş, ancak belirli bir tanesinin baskın rol oynadığı tipler olarak ele almıştır.

- a) **Teorik Tip** : Teoriysen için önemli olan nesnelliktir. Gözü hakikatten başka bir şey görmez. Uzak geçmişe konsantre olmuştur. Sonsuz bir dünyada yaşar adeta. Geçmiş ve geleceği bir bütün içinde birbirine bağlar. Bireycidir. Günlük hayata ilişkin kıvrak zekâdan başka pratik anlamda somuta yönelik icra kabiliyeti yoktur. Hırslı ve radikaldir. Kendi kendisiyle içsel olarak uyumludur.⁷⁰

⁶⁸ Schultz. Duane P. ve Schultz. Sydney Ellen. a.g.e., s.461.

⁶⁹ Spranger. Eduard, 'İnsan Tipleri', Çeviren: Ahmet Aydoğan. İz Yayıncılık, İstanbul 2001, s.145-146.

⁷⁰ Spranger. Eduard. a.g.e., s.151-164.

- b) **Ekonomik Tip** : İlişkilerinde faydayı tüm diğer değerlere tercih eder. Her şeyi hayatı sürdürmenin bir aracı olarak görür. Her şeye faydalı ya da zararlı, doğru ya da yanlış diye bakar, pragmatisttir. Başkalarından daha fazlasına sahip olma arzusu taşır, rekabetçidir.⁷¹
- c) **Estetik Tip** : Arzu ya da eylem isteği uyandıran gerçeklikle doğrudan doğruya ilişki kurmazlar. Bazıları dışsal yaratma gücüne sahiptir, kendini ifade edebilir. Bazıları da yoğun biçimde kendi iç dünyalarında yaşarlar, bunlar öznel tiplerdir. Bu ikisini kendisinde barındıranlar ise kendi hayatlarını sanat eserine dönüştürürler. Bizzat kendileri biçim, güzellik, uyum ve nispettirler⁷².
- d) **Toplumsal Tip** : Kendini bir başkasına adayan tiptir. Hayata karşı dolaylı bir tavrı vardır. Doğrudan doğruya kendisinde değil, başkalarıyla ve başkalarında yaşar. Adeta karşı tarafa olan sevgisi ile kendini terk etmiştir. Sevgi ve sadâkat belirgin iki özelliğidir.⁷³
- e) **Politik Tip** : Hayatın bütün değer alanlarını güç isteğine hizmet ettirme arayışındadır. İnsanları, ne ise o olarak, nasıl kontrol edilebileceği nokta nazarından görür. İnsanlar hakkındaki bilgisi amelîdir. İnsanı ceza korkusu ve ödül beklentisiyle yöneltilebilecek bir tür içgüdüsel mekanizmalar olarak görür. Bireyin kullanılabilirliği üzerinde durur, İnsana piyon ya da madeni para gözüyle bakar. Politik tip için insan bir amaç için araçtan ibarettir. Politik tipin ayırt edici özelliği, retorik ve bilimsel olmayan düşüncedir.⁷⁴
- f) **Dindar Tip** : Üç temel dindar tip vardır⁷⁵:
- 1) **İçkin mistik tip** : Hayatı olumlayıcı bir bakış açısına sahiptir. Hayata sıkı sıkıya bağlıdır. Coşkulu ve neşelidir ve hayatın her yüzünde tanrısal izler bulur. Dünyaya hakim olmak için tabiata teknik olarak boyun eğdirmek ve onun bütün hazinelerine sahip olmak ister. Kahramanca coşkulara sahiptir, özgürlüğüne düşkündür ve başına buyruktur.

⁷¹ Spranger, Eduard. a.g.e., s.180-190.

⁷² Spranger, Eduard. a.g.e., s.202-203.

⁷³ Spranger, Eduard. a.g.e., s.229-231.

⁷⁴ Spranger, Eduard. a.g.e., s.252-256.

- 2) **Aşkın mistik tip** : Her türlü iktidar arayışını reddeder ve kendisini tanrının önünde boyun eğmeye zorlayarak kendi benliğini değersizleştirir. İnsanları tıpkı kendisi gibi sınırlı ve günahkâr olmalarından dolayı sevmez. Dünyevî olana bağlılıktan kaçınır. Kendisini sınırlı olan her şeyden özgür ve serbest hisseder. Tanrı ile arasında doğaüstü bir haberleşme yeteneği geliştirir. Bilim ve sanattan nefret eder. Bütün enerjisini ruhunu olgunlaştırma ve Tanrı sevgisi için kullanır. Toplum içinde bir anarşist olur.
- 3) **Düalist tip** : Yukarıdaki iki tipin terkihi şeklinde ortaya çıkar ve daha sıklıkla gözlenen tip de budur. Hayatın her sahasını hem olumlayıcı hem de yadsıyıcı bir tavırla karşılar.

Tarih boyunca öncelikle kendi dışındaki dünyayı tanıma ve anlama çabası içinde olan insan daha sonra merakını kendine yöneltmiş ve bu güne kadar da hem merkezden çevreye doğru dış dünyayı tanıma ve anlama ve hem de çevreden merkeze doğru kendini tanıma ve anlama çabasını devam ettirmiştir. Bütün bu çabalar değişik görüş ve düşüncelerin doğmasına zemin hazırlamıştır. İnsanoğlunun dünyevî anlamda kendi ürettiği izâhların dışında, içinde yaşadığı evreni ona ilâhî dinlerin öğretileri, dogmalar şeklinde tartışma götürmez izâhlarda bulunmuştur. İnsanoğlu var olduğu müddetçe de bu süreç devam edecektir.

Yukarıda üzerinde durulan teorilerle birlikte daha başka teoriler de geliştirilebilir. Bütün bu teoriler çeşitli araştırma, gözlem ve deneyimler ışığında insanı ve onun kişilik özelliklerini sınıflandırma dolayısıyla da tanımlama çabasıdır. Kimi, tip teorilerinde olduğu gibi kişiliğin sınırlarını sabitlemekte, kimi de kişiliğin devamlı değişen ve gelişen bir süreç olduğu üzerinde durmaktadır. Kimisi de Spranger (1928)'de olduğu gibi tamamen zihinsel düzeyde ideal insan tiplerini tanımlamaya çalışmaktadır. Ancak hiç birinde de iyi/kötü, güzel/çirkin vb. değerlendirmelerle bazı kişilik özellikleri onaylanıp bazıları reddedilme yoluna gidilmemiştir. Kısaca bu teorilerin hiç biri idealize edilmiş bir kişilik tanımlamasına girmemiştir. Teorisyenlerin bu tür bir kaygılarının olmaması da doğaldır. Bir şeyi idealize etmek, bir görüş içerir ve taraf olmayı gerektirir.

⁷⁵ Spranger, Eduard. a.g.e., s.278-285.

Görüş belirtme söz konusu olduğunda, bir öğretiden bahsetmek gerekir. Kurumsal açıdan bakıldığında bu öğreti, ya bir dinî, ya bir ahlâkî bakış açısı, ya da bir ‘izm’ olabilir. Bunların dışında kişisel görüşler söz konusu olabilir. ‘Benim kanaatime göre ideal kişilik özellikleri şunlardır’ diye başlayan bir cümlede olduğu gibi. Araştırmada herhangi bir dinî, ahlâkî ya da bir ‘izm’e bağlı kalmaksızın sadece öğretmenlerin kişisel görüşleri alınmaya çalışılacaktır. Ancak öğretmenlerin kişisel görüşleri üzerinde Türk milli eğitiminin amaçları, toplumsal iletişim yapısı, yapılan araştırma ve değerlendirmelerdeki dünyanın bugün ve yarın için ihtiyaç duyduğu insan tipi vb. kıstaslar ışığında görüş ve değerlendirmelere yer verilecektir.

İdeal insan tipi kişilik özelliklerinin neler olabileceği konusunda literatür taraması yapıldığında, en çok yaratıcılık özelliğinin vurgulandığı görülmektedir. Yaratıcılık ya da yaratıcı düşünme, genel anlamda kişilik özelliklerinden biri kabul edilmektedir. Ancak yaratıcılığın aynı zamanda yalnız kendisi ile birlikte açıklanabilen başka özellikleri de bünyesinde barındırması ve bunların çoğu zaman da birbiri ile çelişen özellikler, hatta bazen de toplumsal genel kanaatlere aykırı özellikler olması da düşünüldüğünde yaratıcılık, kendine özgü ayrı bir kişilik tipi olarak da ele alınabilir. Bu noktada ‘ideal öğrenci tipi’ni daha iyi anlamlandırabilmek için bu konuya geçmeden önce yaratıcılık üzerinde ayrıca durulmuştur.

2.3. Yaratıcılık’a İlişkin Yayın ve Araştırmalar

Psikolojide tanımlanması en zor kavramlardan biri de yaratıcılıktır. Yaratıcılık üzerine yapılan tanımlamalar daha çok keşif, yenilik, üretme kapasitesi, süreç, ölçme, kişilik ve zekâ kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Yaratıcılık üzerinde önemli araştırmaları bulunan Torrance’a göre yaratıcılık (Creativity); ‘sorunlara; bozukluklara, bilgi eksikliğine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olma; güçlüğü tanımlama, çözüm arama, tahminlerde bulunma ya da

eksikliklere ilişkin denenceler geliştirme, bu denenceleri değiştirme ya da yeniden sinama, daha sonra da sonucu başkalarına iletmektir'.⁷⁶

Arık, yaratıcılıkta 'keşif' ve 'yenilik' kavramı üzerine vurgu yapmaktadır. Ona göre yaratıcılık⁷⁷; 'Bir davranışın sonunda ortaya çıkan şey;

a) Aynı zamanda yeni ve uygun, faydalı, doğru veya verilen görev bakımından değerliyse ve

b) Bu görev algoritmik olmaktan (belirli bir sonuca ulaştıran belirli işlemlerden) ziyâde hüristik (-heuristic-keşfe dayanan, keşfe götüren) bir görevse,

buna yaratıcı denilebilir.

Vernon ve diğerleri (1977)'ne göre yaratıcılık;⁷⁸ 'insanın sosyal, manevî, estetik, bilimsel veya teknolojik değeri olduğu kabul edilen yeni fikirleri, görüşleri, buluşları veya artistik objeleri üretme kapasitesidir.'

Stein ve Heinze (1960), yaratıcılığı verim, ölçüm, süreç ve kişilik üzerinde toplamaktadır. Walls (1926) yaratıcılıkta süreç üzerinde durmuştur. Dashiell (1931) ise, yaratıcılıktaki esinlenmeyi öğrenmedeki içgörü (insight)'ye bağlamıştır. Taylor (1950)'a göre yaratıcı yetenek, ansızın ortaya çıkar ve içtenlik ve özgürlükten oluşur.⁷⁹

Fromm (1900-1980)'a göre iki tür yaratıcılıktan söz edilebilir.⁸⁰ Bunlar;

1. Resim yapma, müzik besteleme, roman, şiir yazma gibi, yeteneğe bağlı, öğrenilebilen ve alıştırmalarla geliştirilebilen ve ürün veren yaratıcı etkinlikler.

⁷⁶ Sungur, Nuray. 'Yaratıcı Düşünce', Evrim Yayınları, İkinci Basım, Ocak 1997, s. 13.

⁷⁷ Arık, Alev. 'Yaratıcılık', Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990., s.15.

⁷⁸ Arık, Alev. a.e.g., s.14.

⁷⁹ Yavuzer, Halide S. 'Yaratıcılık', Boğaziçi Ün., 2. Basım, İstanbul 1994, s. 10-13.

⁸⁰ San. İnci. 'Sanat ve Eğitim', Ankara Ün. Eğt. Bil. Fak. Yay. No : 151, Ankara 1985, s. 11.

2. Her tür yaratıcılığın temelinde bulunan, yaratıcı tutum ve davranış biçimi. Bu tür yaratıcılık bir ürünle ortaya çıkmayabilir. Bir karakter özelliğidir ve görme, algılama ve tepki verme yetilerinin işlenmesiyle diğeri gibi geliştirilebilir.

Dökmen (1996)'e göre, yaratıcılık, çocuk ve yetişkin benlik durumlarının birlikte olmasıyla gerçekleşir. 'Yaratıcılık için, yetişkinin aklı ile çocuğun kendiliğindenliği birleşmelidir (spontanlık+akılcılık=yaratıcılık)' der.⁸¹

Yaratıcılıkta ölçme üzerinde duran Guilford (1959)'da göre, yaratıcı insanların yetenekleri şu şekildedir.⁸²

1. Sorunları görebilme yeteneği
2. Düşünce akıcılığı
3. Düşünce esnekliği
4. Orjinalite
5. Yeniden tanımlama ve işleme.

Yaratıcılık ile zekâ arasındaki ilişki üzerinde duran Terman ve arkadaşları (1926), Getzels ve Jackson (1959) ve Torrance (1958) yaratıcılıkla zekâ arasında direkt bir ilişki tespit edememişlerdir. Baron (1961), yapılan araştırmalarda .40 düzeyinde bir korelasyon olduğunu belirtir.⁸³

Okul başarısı ile zekâ arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmalar da vardır. Getzel ve Jackson (1962) yaptıkları bir araştırmada, zekâ düzeyleri ortalamanın üzerinde olmak koşulu ile okul başarısı için yüksek zekâ kadar yaratıcılığın da önemli bir faktör olduğu sonucuna varmışlardır.⁸⁴

⁸¹ Dökmen, Üstün. a.g.e., s.66.

⁸² Yavuzer, Halide S., a.g.e., s.15.

⁸³ Yavuzer, Halide S., a.g.e., s.17.

⁸⁴ Arık, İ.Alev. a.e.g., s.74-76.

Getzel ve Jackson bir başka araştırmada, öğretmenlerin öğrencilerin varlıklarından hoşlanıp hoşlanmadıklarını tespit etmeye çalışmışlardır. Öğretmenler ‘yüksek yaratıcı’ öğrencilere pek yüksek puan vermemişler, ‘yüksek zekâ’ grubundaki öğrencilere ise, diğer öğrencilerden ve ‘yüksek yaratıcı’lardan anlamlı ölçüde yüksek puan vererek tercihlerini ortaya koymuşlardır.⁸⁵ Getzels ve Jackson bu farklılığı şu şekilde açıklamaktadırlar : ‘...Yüksek zekâlılar, kalıplaşmış (yerleşmiş-stereotyped) anlamlar üzerinde yoğunlaşmakta, kişisel başarılarını kalıplaşmış standartlara uyarak sağlayacaklarına inanmakta, öğretmenlerin telkin ettiği modele göre hareket etme eğiliminde, kendilerinden beklenenlere uyacak meslekleri düşünmektedirler. Yüksek yaratıcılar ise, kalıplaşmış anlamların dışına doğru yayılmakta, öğretmenlerin telkin ettiği modelden uzaklaşan davranışlar göstermekte, kendilerinden beklenenlerle uyuşmayan meslekleri düşünmektedirler...’

Öğrencilerin zekâ ve yaratıcılık özellikleri arasındaki ilişkileri ortaya çıkartmaya çalışan araştırmacılar da vardır. Bunlardan Gallagher (1966) zekâ ve yaratıcılık özellikleri açısından öğrencileri dört gruba ayırmıştır.⁸⁶ Bunlar;

1. **Yüksek Yaratıcılık (High Creativity) – Yüksek Zekâ (High Intelligence) :** Bu çocuklar kontrol ve hürriyet sınırlarını kendileri tayin ederler, hem erişkinler gibi ve hem de çocukça davranırlar.
2. **Yüksek Yaratıcılık – Düşük Zekâ :** Bu çocuklar kendi kendileriyle ve okul çevreleriyle öfkeli bir çatışma içindedirler. Değersizlik ve yetersizlik duygularıyla kendilerini yerler. Bununla beraber gerginliklerinin olmadığı durumlarda kognitif bakımından gelişir, parlarlar.
3. **Düşük Yaratıcılık – Yüksek Zekâ :** Bu çocuklar adeta okul başarısına ‘müptelâ’dırlar (addicted – anormal alışkanlık, bağımlılık, teslimiyet, uyuşturucu müptelâsı gibi). Akademik başarısızlıklar onlar için bir felakettir. Öyle ki, bu felaket ihtimaline karşı devamlı olarak yüksek puan için çaba sarfederler.

⁸⁵ Arık. İ.Alev. a.g.e., s. 78.

⁸⁶ Arık. İ.Alev. a.g.e., s. 84.

4. **Düşük Yaratıcılık – Düşük Zekâ** : Bu çocuklar, temel olarak konuların kompleksliği karşısında, şaşkın bir vaziyette, çeşitli savunma manevraları yaparlar. Meselâ sosyal faaliyetlere çok ağırlık verirler yahut ‘pasiflik gibi bir çeşit geriye dönüşte (regression) bulunurlar, veyahut psikosomatik semptomlar geliştirirler.

Konumuzla bağlantılı olarak Guilford (1959, 1966)’dun düşünce ve muhakemede yapmış olduğu ayırımdan da bahsetmek gerekmektedir. Guilford, düşünce ve muhakemede konverjant ve diverjant düşünme ayırımını yapar.⁸⁷

1. **Konverjant (Yakınsak) Düşünme** : Yalnız tek bir doğruya bağlı olarak ve mevcut bilgilerden çıkarılan geleneksel sonuçlara götüren düşünce tarzı. Daha çok tek bir doğru cevabın bulunmasına ilişkin sorularda kullanılan düşünce tarzını ifade etmektedir. Bu düşünce tarzının yaratıcılığa katkısı çok azdır.
2. **Diverjant (İraksak) Düşünme** : Önceden hiçbir şeyin belirlenmemiş olduğu, özgürce düşünmedir. Mevcut bilgiye dayanılarak değişik cevapların üretilmesidir. Yaratıcılığı destekler.

Öğrencilerin yaşadığı ortamlara göre ortaya çıkacak olan düşünce biçiminde de farklılaşma gözlenmektedir. Öğrencilerin yaşadığı ortamlar otoriter yapıda ise, daha çok konverjant düşünce, özgür ve anlayışlı ortamlarda ise diverjant düşünce öğrencilerde gelişmektedir.⁸⁸ Geleneksel eğitim sistemleri daha çok konverjant düşünmeyi geliştirmeye eğilimlidir.⁸⁹ Okulların kurum olarak ‘uygu’ya yönelmesi, kurumsallaşmanın yaratıcılığı engelleyici bir yapısının olması⁹⁰, okullarda yaratıcılığı geliştirme çalışmalarının önündeki en büyük engellerdendir. Bilgi depolamaya yönelik bir eğitim ve cevapların önceden bilindiği sınav uygulamaları diverjant düşünmenin,

⁸⁷ San, İnci. a.g.e., s. 14.

⁸⁸ Arık, İ.Alev. s. 73-74.

⁸⁹ San, İnci. a.g.e., s. 15.

⁹⁰ San, İnci. a.g.e., s. 16.

dolayısıyla da yaratıcılığın ortaya çıkmasını ihmal etmektedir. Bu açıdan bakıldığında yaratıcılığı destekleyen okul ve sınıf ortamının özgür ve anlayışlı ortamlar olduğu görülmektedir.

Yaratıcılık, sadece doğuştan getirilen özellikleri içermemektedir. Bunun yanında çevresel faktörlerin de yaratıcılığa etki ettiği yapılan araştırmalarda ortaya çıkartılmıştır. Sungur (1997)'a göre, aile ve okul ortamında çocukların yaratıcılıkları aşağıdaki şartları yerine getirme ile artırılabilir.⁹¹

Annebaba ve öğretmenler yaratıcı, meraklı çocuklarla iletişimde,

1. Yaratıcı ilişkiler kurabilmeleri
2. Bireysel yaratıcı gücün değerini anlamaları
3. Onların karşısında bir 'Tanrı'dan çok bir yol gösterici olmaları
4. Gerçek bir empati kurabilmeleri
5. Sınırlılıklarını yaratıcı biçimde kabul edebilmeleri
6. Dostça bir ortam sağlayabilmeleri
7. Bireyin değerine ve insanlık değerine saygı gösterebilmeleri

halinde çocukların yaratıcılıklarını arttırabilirler.

Sungur (1997)'a göre, sınıfta ya da evde soru soran çocukların yaratıcılıklarını geliştirme yönünde uzmanlar annibaba ve öğretmenlere bazı öneriler sunmaktadır.⁹² Bunlar ;

1. Çocuğun sorusuna karşı saygılı olunuz.
2. İmgesel ve alışılmamış fikirlere saygı gösteriniz.
3. Çocuklara kendi düşüncelerinin değerli olduğunu gösteriniz.

⁹¹ Sungur, Nuray. a.g.e., s. 49.

⁹² Sungur, Nuray. a.g.e., s. 49.

4. Değerlendirme yapmadan o düşüncüyü denemesine ve uygulamasına ortam hazırlayınız.
5. Kendi kendine öğrenmesini özendiriniz.
6. Yaptığınız değerlendirmede neden-sonuç ilişkisini kurunuz.

Her insan gibi her yaratıcı birey de belli bir çağın ve ortamın ürünüdür.⁹³ Aynı zaman ve mekan diliminde ve aynı şartlar altında yetişmesine rağmen her birey yaratıcı ürünler ortaya koyamamaktadır. Einstein ile aynı çevrede doğup büyüyen ve çalışan birçok çağdaşı onun düzeyinde yaratıcılık gösterememiştir. Dolayısıyla yaratıcı bireyler yetiştirmek derken her çocuğun üst düzeyde yaratıcı ürünler ortaya koymasını beklemek doğru değildir. Ancak bu tür üst düzey yaratıcı insanların her toplumda ortaya çıkabileceği gerçeğinden hareketle teorik düşünce üretebilecek insanların ortaya çıkmasına zemin hazırlamak gerekmektedir. Bu amaçla aile içi eğitimden başlamak suretiyle bütün eğitim kademelerinde yaratıcılığı destekleyen program ve uygulamalar önem kazanmaktadır. Bu çabanın aynı zamanda üretilen düşüncüyü eylem haline dönüştürecek uygulayıcılar için de yararı söz konusudur.

Araştırma konusu ile direkt bağlantısı açısından yaratıcılık ile kişilik arasındaki ilişki üzerinde duran çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların; güdülenme ve yaratıcı kişilerin yaşam biçimlerine özgü özellikleri olmak üzere iki ayrı alanda geliştiği görülmektedir.⁹⁴

⁹³ Laborit, Henri, 'Yaratıcı İnsan', Payel Yay., İstanbul 1996, s.27.

⁹⁴ Yavuzer, Halide S., a.g.e., s.17.

Yaratıcılık üzerinde çalışmaları ile tanınan Torrance (1974) tarafından belirtilen yaratıcı kişilik özellikleri şunlardır.⁹⁵

1. Düzensizliğe, karışıklığa tolerans
2. Serüvenci (adventurous)
3. Güçlü sevecenlik (strong affection)
4. Özgeci (altruistic)
5. Başkalarının yanında
6. Sürekli herhangi bir şeyle meşgul
7. Karışıklığa, düzensizliğe ilgi
8. Gizemli olana ilgi
9. Güç işlere el atma
10. Dış dünyaya karşı çekingen
11. Yapıcı eleştiride bulunan
12. Cesaretli
13. Bilinçli ve köklü kurallara bağlılık
14. Görgü kurallarına uymayan
15. Sağlık kurallarına uymayan
16. Mükemmelliğe karşı istek
17. Kararlı
18. Farklı değer hiyerarşisine sahip
19. Gayrimemnun
20. Aşırı düzenlemeden rahatsız olan
21. Başat (dominant)
22. Coşkulu
23. Coşkusal duyarlık
24. Enerjik
25. Hata bulan
26. 'Farklı' diye tanınmaktan korkmayan
27. Güzelin, iyinin , alışılmışın dışında olduğunu bilen
28. Meraklı

⁹⁵Torrance, E. Paul. 'Norms-Technical Manual, Torrance Tests of Creative Thinking', Lexington, Massachusetts: Scholastic Testing Service, Inc., 1974.

29. Kendi kendine yeten
30. Yalnızlığı seven
31. Değer yargılarında bağımsız
32. Düşüncelerinde bağımsız
33. Bireysel
34. Sezgili
35. Çalışkan
36. İçe yönelimli
37. Alışılmamış uğraşlarla vaktini geçiren
38. İş yeteneği eksik
39. Hata yapan
40. Çok az canı sıkılan
41. Uyumsuz (nonconforming)
42. Düşmanca ya da olumsuz tavırlardan bağımsız
43. Popüler olmayan
44. Garip alışkanlıkları olan
45. Ayak direyen
46. Herhangi bir sorunla sürekli kaygılı
47. Karmaşık fikirleri tercih eden
48. Soru soran
49. Köktenci (Radical)
50. Dış uyaranlara açık
51. Başkalarının düşüncelerine açık
52. Çok az gerileyen
53. İç güdülerinde kontrolü reddeden
54. Duygularını bastıramayan
55. Az konuşan
56. Amaca giden yolda kesin kararlı
57. Denemeler geliştiren, özgür savları olan
58. Başlatıcı
59. Kendi kendinin farkında
60. Kendine güvenli
61. Kendine yeterli

62. Kader duygusuna sahip
63. Mizah duygusuna sahip
64. Güzelliğe duyarlı
65. Güç, statü ve makamdan uzak duran
66. İçten davranabilen
67. Ayrıntılarla ilgilenmeyen (divergence)
68. Düşüncelerle oynayan (speculative)
69. Karşı fikirler ileri sürmede yetenekli
70. Uzak amaçlara sahip
71. Dik kafalı
72. Değişken mizaçlı
73. Kolay ikna olmayan
74. Yumuşak coşkuları olan
75. Utangaç
76. Her alanda kendini yetiştirmiş
77. Güç ve statüye değer vermeyen
78. Bazen ilkel, kültürsüz
79. Sade, duygusal
80. Hiçbir şeyi kendisine tanıtıldığı gibi kabul etmeyen
81. Görsel algısı güçlü
82. Çeşitliliğe değer veren
83. Riske girmeye istekli
84. Bazen kendi dünyasına çekilmiş sessiz, sakin

Torrance (1974)'ın yukarıdaki yaratıcı kişilik özellikleri ile paralellik gözlenen bir başka liste de Stein (1968) tarafından yapılmıştır. Stein (1968) tarafından yapılan kaynak taramasına göre belirlenen yaratıcı kişilik özelliklerine ilişkin, aşağıdaki liste ortaya çıkmıştır.⁹⁶

1. Başarılıdır.
2. Düzen ihtiyacı ile güdülüdür.

3. Tecessüs sahibi ve meraklıdır.
4. Özkanıtılama (self assertion) gereksinmesi içindedir. Baskın, saldırgan ve kendi kendine yeterlidir. Önderdir ve kişisel girişimlerde bulunur.
5. Baskı (repression) mekanizmasını geri iticidir.
6. Güdülerinde süreklilik, iş yapma yeteneği ve sevgisi, kendini disipline sokabilme, dirişken (sebatlı), yüksek üretim gücüne sahip, bir işi tamamına erdirendir.
7. Bağımsız ve özerktir.
8. Yapıcı bir eleştirici olduğundan mutsuz ve tatmin edilmemiştir.
9. Bilgisi geniş, çeşitli ilgileri olan, çok yönlü bir kişidir.
10. Duygu ve heyecanlara açıktır. Duyguyu, düşünmeden daha önemli sayar ve özneldir, canlı ve coşkulu kişidir.
11. Yargıları ve değer eğilimleri estetiğe doğru kaymaktadır.
12. Ekonomik değerlere önem vermez.
13. 'Kadınımsı' ilgiler diye tanımlanan konularda daha özgür deyimler kullanırken, erkekçe saldırganlıktan yoksundur.
14. İnsanlar arası ilişkilerle ilgilenmez, sosyal toplantılara, ilişkilere düşkün değildir. İçe dönük olduğu kadar, sosyal değerler kendisini etkilemez ve kolay kolay insanlara yaklaşmaz.
15. Duygusal yönden durulmamış, bununla beraber istikrarsızlığını etkili biçimde kullanabilir.
16. Kendisini yaratıcı olarak görür.
17. Ön sezişli ve duygu sezgilidir (empathy).
18. Kendini daha az eleştirir.
19. Diğer kişileri etkileyebilir.

Her iki listede de belirtildiği üzere yaratıcı kişilik özellikleri olarak vurgulanan özelliklerin birbirine zıt sıfatları da bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Örneğin; bir taraftan düzensizliğe karşı toleranslı olabilirken, diğer taraftan da düzen ihtiyacı ile güdülü olabilmektedir. Ayrıca toplumun genel kabul sınırları içinde olumlu olarak değerlendirdiği bazı özelliklerin yaratıcı kişiler açısından olumsuz anlama geldiği, yine

⁹⁶ Yavuzer, Halide S. a.g.e., s.22-24.

aynı şekilde toplumsal olarak genelin olumsuz baktığı bazı özelliklerin ise yaratıcı kişiliğin doğal bir parçası olduğu görülmektedir. Örneğin; uyumlu olmak toplumun geneli için olumlu bir özellik olabilirken yaratıcı kişiler için olumsuz bir anlam taşıyabilmektedir. Bu anlamda yaratıcı kişilik özelliklerini değerlendirirken özelliklere sadece yaratıcı kişilere has özellikler penceresinden bakmak ve toplumun geneline ait özellikleri değerlendirirken kullanılan ölçütleri kullanmaktan kaçınmak gerekmektedir.

Yaratıcı oldukları kabul edilen insanlar arasında ruh hali bozuk olanlara sık rastlanmaktadır. Bu sıklık, araştırmacıların ilgisini çekmiş ve yaratıcılık ile akıl hastalıkları arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmışlardır. Bu araştırma sonuçlarına göre, yazar ve sanatçılarda depresyonun genel nüfusa oranla 8-10 kat daha fazla olduğu görülmüştür.⁹⁷ Ruth Richards, yaptığı bir araştırmada; ailesinde ya da kendinde mani-depresif hastalığı olan kişilerin gündelik işlerde normallere oranla daha yaratıcı olduklarını gördü.⁹⁸ Hafif maninin yaygın özellikleri olan; kendine saygının artması, daha az uyuma ihtiyacı ve çok enerjik olma orijinal fikirlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.⁹⁹ Conlan (2001), yaratıcılık ile akıl hastalıkları arasındaki ilişkinin bir başka sebebi olarak; aşırı mutluluk ve kederin ardı sıra yaşanması ve insanların dünyaya sürekli farklı gözlerle bakmasına neden olan bu değişik ruh hallerini bağdaştırma çabası olduğunu söylemektedir.¹⁰⁰ Conlan (2001)'nın belirttiğine göre, bir grup üniversite öğrencisinden yarısına yapay olarak ruhsal coşku yaratılmış, diğer yarısına ise bir müdahale yapılmamış ve sonuçta idrak'a ilişkin uygulanan test sonuçlarına bakıldığında ilk gruptaki öğrencilerin testi hem daha hızlı, hem de yaratıcı bir şekilde çözdükleri görülmüştür.¹⁰¹ Conlan (2001), ruhsal rahatsızlıklar için kullanılan ilaçların enerjiyi, uykuyu, algılamayı, vb. yetileri etkileyen merkezi sinir sistemi üzerinde etkili olmasını; 'acaba tedavi ile o insanların yaratıcılık özelliklerinin çıkmasını engellemiş mi oluyoruz?' sorusuyla gündeme taşımaktadır. Conlan (2001)'in sözleri, ruhsal tedavi yöntemlerinin gelişmesi, günümüzde yaratıcı insanların gittikçe azalması ile paralellik gösterdiğine dikkati çekmesi açısından oldukça düşündürücüdür. Bu sonuçlar, yaratıcılığın doğuştan getirilen kısmı ile ilgilidir. Yoksa ki, eğitimle ortaya çıkartılmak

⁹⁷ Conlan, Roberta. 'Zihnin Halleri', Phoenix Yayınları, Birinci Basım, Ankara 2001, s.70.

⁹⁸ Conlan, Roberta. a.g.e., s.72.

⁹⁹ Conlan, Roberta. a.g.e., s.73.

¹⁰⁰ Conlan, Roberta. a.g.e., s.73.

¹⁰¹ Conlan, Roberta. a.g.e., s.74.

istenen, insanların ruhsal bozukluklara yakalanmasını sağlamak değil, onların potansiyel yaratıcı güçlerini yetenek haline dönüştürmelerine yardımcı olmaktır.

2.4. ‘İdeal Öğrenci Tipi’ne İlişkin Yayın ve Araştırmalar

İdeal bir öğrenci tipinin belirlenebilmesi, konu ile ilgili görüşlerin de sistematize edilmesini kolaylaştıracaktır. İdeal öğretmen özellikleri üzerinde yapılmış araştırmalar bulunmasına karşın, ideal öğrencinin ne olduğu, hangi özelliklere sahip olması gerektiği üzerinde yapılmış bilimsel çalışmalara yeterince ulaşılamamıştır. Arık (1990)’ın belirttiğine göre; uzmanlar tarafından, ürettikleri açısından topluma önemli katkıları olan insanların kişilik özelliklerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkartılan özelliklerin ‘ideal öğrenci tipi’ ni temsil edebileceği kabul edilmiştir. Bu kabule göre ortaya çıkartılan ‘ideal öğrenci tipi’ özellikleri şunlardır.¹⁰²

1. Fikir ve kanaatlerini cesaretle ortaya koyan
2. Mütecessis (gizliyi arayan, meraklı)
3. Düşünce ve hükümlerinde bağımsız
4. Uğraştığı işe tam manasıyla kendini veren
5. Eline aldığı işle devamlı bir şekilde meşgul olan
6. Sezgileri kuvvetli
7. Israrlı, otoriteler öyle söylüyor diye her şeyi hemen kabul etmek istemeyen
8. Tehlikeleri göze alan (cüretkâr)
9. Otoritelerin hükümlerini kabul etmek istemeyen

Bu özelliklerin ortaya çıkabilmesi, ülkenin kültürel, tarihsel, yerel özelliklerine ve değer yargılarına bağlıdır. Türk eğitim sisteminde yetiştirilmek istenilen öğrencinin idealize edilmiş özellikleri ve 1990’lı yıllarla birlikte gerçekleştirilmeye çalışılan yapı

¹⁰² Arık, İ.Alev. ‘Yaratıcılık’, Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayın No:790, Ankara 1990, s.12.

ve işleyiş değişiklikleri dikkate alındığında yukarıda belirtilen özelliklerle benzerlikler görülmektedir. Ayrıca dünyadaki hızlı değişim ve bu değişime aktif olarak katılacak insanlar yetiştirmenin önemli olduğu günümüzde, ihtiyaç duyulan ‘insan tipi’ de göz önüne alındığında yukarıdaki özelliklerin önemi ve gerçekleri yansıtırma düzeyi daha iyi anlaşılacaktır. Tarih boyunca toplumsal değişimleri başlatan ve yön veren, devrimler yapan, bir çağı açıp bir çağı kapatan, düşünce, kültür ya da sanat dünyasında çığır açan, ve alet yapıp evrenin gizemine kapı aralayan bütün nadide insanların bu özelliklerinin çok belirgin düzeyde oldukları bir gerçektir. ‘Deha’ ya da ‘dahi’ olarak da nitelenebilecek bu insanlar tarih boyunca içinde yetiştikleri toplumların ilham ve gurur kaynağı olmuşlardır. Edebiyattan mimariye, müzikten resime, felsefeden matematiğe, fizikten astronomiye kadar her alanda meydana getirdikleri zirve eserlerle medeniyetlerin kurulup gelişmesinde lokomotif rolü üstlenmişlerdir. Bu insanların azaldığı ya da iklimini bulamadığı dönemlerde de toplumların sanat, düşünce ve alet üretmedikleri bir gerçektir. Bu nedenle tarihin her döneminde her toplum bu insanlarıyla övmekte ve o insanların sayısını arttırmaya çalışmaktadır. Sayıları genel nüfusa göre oldukça az olan bu insanların yetiştirilmesi için eğitim programları buna göre dizayn edilmektedir. Şüphesiz ki herkesten aynı üretkenliği göstermesini beklemek gerçeklikle bağdaşmayacaktır. Ancak her insanın kendi kapasitesi oranında eşya ve hadiselerle bakış açısı, bu pencereden bakmasını sağlayarak geliştirilebileceği eğitimciler tarafından kabul gören bir gerçektir. Uygun eğitim ortamları sağlanması ile de aralarından üst düzeyde seçkin insanların belirlenmesine de zemin hazırlanmış olacaktır. Nitekim bugün için artık okullarda ‘yaratıcı drama’ dersleri konulmakta, ‘öğrenci merkezli eğitim’ programları hazırlanmakta, özellikle okul öncesi dönemde çocukların yaratıcılıklarını desteklemek için aile eğitim çalışmaları yapılmakta ve çocukların kendilerini ifade edebilmeleri her platformda seslendirilmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında Türk eğitim sisteminin hedeflerinde belirtilenler, 1990’lı yıllarla birlikte yapılmaya çalışılan değişiklikler ve tarih boyunca yetişen üretken insanların kişilik özellikleri baz alındığında araştırma sonunda ortaya çıkacak olan öğretmenlerin idealize edecekleri öğrenci tipi özelliklerine ilişkin bu bağlamda yargısal anlamda yorum yapılması kolaylaşacaktır.

Kuşkusuz ideal bir öğrenci yetiştirebilmek yine ideal öğretmenlerle mümkün olacaktır. Öğretmenler kendi kişilik özelliklerini, gerek model olmak suretiyle ve gerekse de bizzat vurgulamak ve ön plana çıkartmak suretiyle yetiştirecekleri öğrencilere kaçınılmaz bir şekilde sirayet ettireceklerdir. Bu açıdan bakıldığında öğretmen adaylarına kazandırılması gereken kişilik özellikleri de önem kazanmaktadır. Öğretmen adaylarının ideal öğretmeni algılayışlarına ilişkin Tezer (1998) tarafından yapılan bir araştırmada, ideal öğretmenlere atfedilen en baskın özellikler olarak;

1. İdeal benlik
2. Sebat
3. Özgüven
4. Başatlık
5. Düzen
6. Yaratıcı kişilik

boyutları ve bu boyutları içeren özellikler tanımlanmıştır.¹⁰³ Bu sonuçların, öğretmen adaylarının idealist duygularının bir yansıması şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir.

Arık ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan bir başka araştırmaya göre, öğretmenler, ideal öğretmeni tarif ederken şu özellikleri sıralamışlardır¹⁰⁴:

1. Branşına hakim	% 28
2. Kendini yenileyen	% 27
3. Çevresiyle ilişkileri geniş	% 18
4. Araştırmacı	% 18
5. Özverili	% 17
6. Mesleğini seven	% 15
7. Öğrenci sorunlarına eğilen	% 15
8. Hoşgörülü	% 13

¹⁰³ Tezer, Funda. 'İdeal Öğretmenin Kişilik Özellikleri', Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

¹⁰⁴ Arık, İ.A., Arkonacı, S., Yılmaz, N., Cinan, S. 'Bir Grup Lise Öğretmeninin Eğitim ve Meslekleri İle İlgili Tepkileri', 5-7 Eylül 1990 6. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde Sunulmuş Araştırma, İstanbul 1990.

Aynı araştırma bulgularına göre öğretmenlerin kendilerini tarifleri ise:

1. Disiplinli	% 23
2. Hoşgörülü	% 20
3. Öğrencinin her sorununa eğilen	% 17
4. Mesleğini seven	% 15
5. Sevecen	% 13
6. Araştıran/araştırmacı	% 13
7. Bilgisini öğrencisine aktaran	% 10
8. Öğrenci ile iyi diyalog kuran	% 10

Araştırma sonunda elde edilen diğer veriler ışığında öğretmenlerin kendileri ve ideal öğretmenle ilgili algılarının açıklık ve kesinlik taşımadığı görüşüne yer verilmiştir.

Aynı çalışmada dikkat çekici bir sonuç da; öğretmenlerin mesleklerine bakışlarında başladıkları yıllardaki görüşleri ile bugünkü görüşleri arasındaki farklılıktır. Deneklerin %89'u meslekleri seçtiği yıllarda öğretmenliği 'ideal', 'saygın', 'kutsal' gibi olumlu ifadeler kullanırken, bugün aynı ifadeleri kullananların oranı %44'e düşmüştür. Deneklerin %56'sının meslekleri ile ilgili bugünkü görüşleri, 'toplumda saygınlığı olmayan', 'ek iş', 'gelecek güvencesi olmayan' gibi olumsuz ifadeler içermektedir. Bu sonuçlar göre, öğretmenlerin kıdemleri arttıkça idealist duygulardan uzaklaştıkları görülmektedir.

Witty (1961)'ye göre ise, ideal öğretmen; hem öğrettiği, hem de diğer konularda ve dünya hakkında tam bir bilgiye sahip olan iyiliksever, sağlıklı, gençlere gerçek yakın ilgi duyan kimsedir.¹⁰⁵

Akyol (1998) yaptığı bir çalışmada, öğretmenlerin kendilerine verilen yönergelerin dışına çıkmamalarının sakıncalarına değinmektedir.¹⁰⁶ Bu çalışmada,

¹⁰⁵ Kasatura. İlkay. 'Okul Başarısından Hayat Başarısına', Altın Kitaplar, Üçüncü Basım, İstanbul 1998, s.113.

okullarımızda eğitim veren kişilerin ve eğitim programlarının belirli kalıpların dışına çıkmaması nedeni ile bireyin kendine özgü kimliği ve yaratıcılığının ortaya çıkmadığı vurgulanmaktadır.

Bakanlık müfettişlerinin görüşlerine göre de orta dereceli okul öğretmenlerinin en çok yetersiz oldukları özellik; ‘öğretmenlerin araştırmacı, yapıcı, yaratıcı bir kişiliğe sahip olmamalarıdır’ denilmektedir.¹⁰⁷

Eskici (1996) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, ergenlerin 16 yaşına kadar daha büyük yaşlara oranla ‘dışa dönük’ özellikler gösterdikleri, bunun sebepleri arasında da toplumumuzun yaş ilerledikçe bireyi daha çok baskı altına aldığı ve ‘içe dönük’ bireylere dönüştürdüğü şeklinde değerlendirilmektedir.¹⁰⁸ Bu dönüştürmede okulların da rolü olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Gencin yaşı ilerledikçe toplumun ona biçtiği roller artmakta ve kendisinden bir an önce bu rolleri yerine getirmesi beklenmektedir. Baskı noktasına kadar çıkabilen bu beklentiler gencin kendine güvenini zedelemekte ve çoğu zaman da toplumdan kendini soyutlayarak ‘içe dönük’ bir tip ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan araştırmalar, idealize edilen öğretmen tipi’nin yetiştirilmek istenecek öğrenciler için de kabul edilebilir olduğunu gösterirken, öğretmenlerimizin mevcut durumlarına ilişkin elde edilen veriler bu ideallere sahip olmadıkları ya da yeterince öncelik verilmediği ve dolayısıyla da sahip olmadıkları ideallerde öğrenci yetiştirmekte güçlük çecekleri sonucunu doğurmaktadır. İdealize edilen ile bizzat yaşantıya aktarılanlar arasındaki bu belirgin farklılık, ayrıca araştırılmaya değer görülmektedir.

Kalkan (1996) tarafından yapılan bir araştırmada, öğretmenlerin öğrencileri kontrol eğilimi arttıkça duyarsızlaşma düzeylerinde de artış tespit edilmiştir (Duyarsızlaşma: Kişinin bakım, hizmet ve eğitim verdiği diğer insanlara karşı olumsuz,

¹⁰⁶ Akyol, Rahşan. ‘Sanatsal Bir Anlatım Biçimi Olan Enstalasyonun Bireyin Kendini Gerçekleştirme, Düşüncelerini Anlatma ve Yaratıcı Bir Kişilik Oluşumuna Katkısı’, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu 1998.

¹⁰⁷ Battal, Nevzat. ‘Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin XI. M.e.Ş.’nda Belirtilen Ölçütler Çerçevesinde Davranışlarının Değerlendirilmesi’, Uludağ Ün. Eğt. Fak. Dergisi, Cilt:V, Sayı:2, Bursa 1990.

¹⁰⁸ Eskici, Recep. ‘Lise Öğrencilerinin Kişisel Sitillerini Belirleyen Faktörler’, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Ün., Samsun 1996.

katı ve duygudan yoksun davranışlarını içerir).¹⁰⁹ Öğrencileri kontrol eğilimi yaratıcı kişilik gelişimini engelleyici ve daha çok ‘uslu çocuk’ yetiştirme eğilimini ifade etmektedir. Bu eğilimle birlikte yaratıcılığı engelleyici bir başka eğilim olan duyarsızlaşmanın ortaya çıktığı görülmektedir.

Öğretmenler tarafından idealize edilen öğrenci tipi’nin ne olduğu konusunda ise yapılan iki araştırmaya ulaşılmıştır. Bunlardan birincisi yaratıcılık üzerindeki çalışmaları ile tanınan Torrance’ın doğu ve batı dünyası öğretmenlerinin ideal öğrenci ile ilgili algılarının ortaya çıkartılmaya çalışıldığı araştırmasıdır. İkincisi ise, Arık ve arkadaşları tarafından Türk öğretmenlerinin meslekleri ve kendileri ile ilgili algılarının araştırıldığı kapsamlı bir araştırmanın Torrance’ın Yaratıcı Düşünme Testi (TYDT) kullanılarak gerçekleştirilen Türk öğretmenlerinin ‘ideal öğrenci tipi’ne ilişkin bulguların yer aldığı bölümüdür.

2.4.1. Torrance’ın İdeal Öğrencide Bulunması Gereken Özelliklerle İlgili Araştırması

Torrance (1971), ‘ideal öğrenci’de bulunması gereken kişilik özellikleri konusunda yapmış olduğu araştırmada çeşitli ülkelerin (Amerikalı ‘zenci’, Batı Samoalı, Malezyalı, Çinli, İngiliz, Tamilli, Hintli, Yunanistanlı, Almanyalı ve Filipinli) öğretmenlerinden toplanan verilerle o ülke öğretmenlerinin ‘ideal öğrenci’ tiplerinin ne olduğunu araştırmıştır.¹¹⁰ Torrance (1971)’a göre, Amerikalı, Alman ve İngiliz öğretmenlerin ideal öğrenci tipinde bulunan kişilik özellikleri şunlardır :¹¹¹

1. Kendi başına işe başlayan
2. İnisiyatif sahibi
3. Nazik
4. Düşünce ve hükümlerinde bağımsız
5. Mütecessis (meraklı)

¹⁰⁹ Kalkan, Melek. ‘Lise Öğretmenlerinin öğrenci kontrol eğilimlerinin Tükenmişlik ve Çeşitli Değişkenler İle İlişkisi’, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Ün.. Samsun 1996.

¹¹⁰ Torrance, E. Paul. ‘Gifted Children In The Classroom’, N.Y., The Mac Millian Comp., 1971.

¹¹¹ Arık, İ. Alev. a.g.e., s.11.

6. Tehlikeleri göze alan
7. Güç işlere teşebbüs eden
8. Karar vermede bağımsız.

Filipinli öğretmenlerin ‘ideal öğrenci tipi’nin taşıdığı kişilik özellikleri; ‘Sevecen, başkalarını düşünen, nazik, işini zamanında yapan, gayretli, itaatkar, hafızası kuvvetli, yaşlıların hükümlerini kabul eden, utangaç olmayan, mevcut organizasyon veya işlem biçimlerini bozmayan, fazla konuşmayan (‘not talkative’-konuşkan olmayan)’ şeklinde belirlenmiştir.¹¹² O zaman için keşif ve icatlara bakıldığında Almanların 41, Amerikalıların 40, İngilizlerin 32 Nobel ödülü kazanmalarına karşılık, Filipinlilerin hiçbir nobel alamamaları yukarıdaki sonuçlar göz önüne alındığında manidardır.¹¹³ Keşif ve icatlarda bulunabilmek diyalektik bir bilimsel bilgi birikimi ve üretimi ile “yaratıcı kişilik” özelliklerine ihtiyaç duymaktadır. Amerikalı, Alman ve İngiliz öğretmenlerin ‘ideal öğrenci tipi’ uzmanların “üretken yaratıcı şahsiyet” olarak tarif ettikleri tiplerle benzerlik gösterirken, Filipinli öğretmenlerin ideal öğrenci tipi, otoriter metotların kullanıldığı organizasyonlarda kabul görecektir bir tiptir. Bu tipin proje geliştirmesi, yeni fikirler üretmesi mümkün değildir. Otoriteyle uyum içindedir.¹¹⁴ Araştırma doğu ile batı ülke öğretmenlerinin ideal öğrenci tipine ilişkin tasvirlerinin farklılığına değinmekte ve batılı ülke öğretmenlerinin idealize ettiği öğrenci tipinin geçerliliğini ortaya koymaya çalışmaktadır.

2.4.2. Bir Grup Lise Öğretmenlerinin İdeal Öğrenci İle İlgili Algıları Araştırması

Arık (1990) yönetiminde Türk öğretmenlerinin kendileri ve meslekleri ile ilgili algı dünyalarının araştırıldığı bir çalışma kapsamında Türk öğretmenlerinin ‘ideal öğrenci tipi’ de ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.¹¹⁵

Torrance (1971)’ın yapmış olduğu araştırmada kullandığı ‘Torrance Öğrenci Vasıfları Listesi’nden öğretmenlerin kendilerine göre ideal bir öğrenci tipini

¹¹² Arık, İ. Alev. a.e.g., s.12-13.

¹¹³ Arık, İ. Alev. a.e.g., s.11.

¹¹⁴ Arık, İ. Alev. a.e.g., s.12.

¹¹⁵ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan, S. ‘Bir Grup Lise Öğretmeninin İdeal Öğrenci İle İlgili Algıları’, M.Ü.Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:3. İstanbul 1991. s.17.

belirlemeleri istenmiştir. İstanbul’da üç farklı sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden toplam üç liseden 60 öğretmen üzerinde yapılan bu araştırmaya göre; öğretmenler ideal öğrenci vasıfları olarak ilk sıralarda;

1. Kendine güvenen	% 70
2. Samimi	% 67
3. Başkalarını da düşünen	% 67
4. Espriden anlayan	% 62
5. Görevine kendini veren	% 60

özelliklerini seçmişlerdir.¹¹⁶ Araştırma sonuçları Torrance’ın Amerikalı, İngiliz ve Alman öğretmenlerden elde edilen ideal öğrenci tipi ile benzerlik göstermektedir. Ancak aynı araştırmada “Bir ideal öğrencide bulunmasını istediğiniz vasıflar nelerdir?” şeklinde açık uçlu bir soruya aynı denekler farklı tepkilerde bulunmuşlardır. Bu uygulamada sırasıyla;

1. Araştırmacı-öğrenen
2. Çalışkan
3. Dürüst
4. Saygılı-terbiyeli
5. Gayretli-azimli
6. İnsanları seven
7. Sorumluluk sahibi
8. İrdeleyici tutum

maddeleri öğretmenler tarafından idealize edilmiştir.¹¹⁷ Torrance’ın araştırmasında olduğu gibi önceden yapılandırılmış maddeler öğretmenleri o liste ile hem sınırlandırmakta ve hem de mecbur tutmaktadır. Nitekim açık uçlu soruya verilen cevaplar Türk öğretmenleri için farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Araştırma

¹¹⁶ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan, S., a.g.m., s.18.

¹¹⁷ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan, S., a.g.m., s.21.

sonucunda; ‘Bugüne kadar Türkiye’de takip edilen eğitim stratejileri göz önüne alındığında amaçlanan hedefin, çocuğun düşünme kabiliyetini ortaya çıkarmak ve geliştirmekten ziyade onun çalışkan, dürüst, saygılı bir birey olarak yetiştirilmesi bir başka ifade ile sosyal ilişkilerde tasvip edilen normlara uygun bir birey yetiştirilmesi olduğu düşünülebilir’ denilmektedir.¹¹⁸ Ancak araştırmanın çok sınırlı bir örneklem grubu ile yapılması, sonuçlarını tek başına önemli kılmaktan ziyade, aynı sonuçları destekleyen ve yukarıda iletişim biçimleri ile ilgili tespitlerle birlikte ele alındığında önem arz edecektir..

Yukarıda adı geçen bütün araştırmalar, Türk öğretmenlerinin ideaize ettikleri öğrenci tipi’nin ne olduğunu ortaya çıkartmanın önemini vurgulamaktadır. Türk milli eğitiminin geçirdiği tarihsel süreçle birlikte eğitimde hedeflenen ‘insan tipi’nde meydana gelen değişim ve farklılaşmalar olmuştur. Yarın ise hedeflenen ‘insan tipi’nde meydana gelebilecek yeni değişimler olması da muhtemeldir. Ancak mümkün olduğunca zaman ve mekândan bağımsız özde insanî değerleri barındırmaya devam eden insan yetiştirmeye özen gösterilmesi gerekmektedir. Ayrıca amaçlara ulaşmada önümüzdeki bireysel ve toplumsal anlamdaki siyasi, ekonomik ve kültürel engellerin var olması da göz önüne alınarak bu amaçlar peşinde planlı ve dinamik bir yapılanma ihtiyacı görülmektedir. Genel Lise branş öğretmenlerinin ‘ideal öğrenci tipi’ne ilişkin görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırma, öğretmenlerin hedefleri ne derece gerçekleştirebilecekleri yönündeki yeterliliğini ve önlerindeki engelleri ortaya çıkartabilmesi oranında başarıya ulaşacaktır.

Türk eğitim sisteminin yetiştirmek istediği ‘insan tipi’nin özellikleri ve yarınların dünya insanına ilişkin görüş ve değerlendirmeler ışığında, araştırmada öğretmenlerin ‘ideal öğrenci tipi’ne ilişkin görüşleri alınmak suretiyle bir anlamda onların yargısının ne olduğu ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Böylece öğretmenlerin Türk eğitim sisteminin amaçladığı insan tipi’ni yetiştirme konusundaki görüşleri de öğrenilmiştir.

¹¹⁸ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan, S., a.g.m., s.21.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, araştırmada kullanılan bilgi toplama araçları ve kaynaklar, araştırmanın organizasyonu ve uygulamada izlenen yöntem, toplanan bilgilerin analizi ve sunulmasında takip edilen esaslar ve araştırmada uygulanan istatistiksel teknikler gibi konuların açıklamalarına yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Öğretmenlerin araştırma yapıldığı tarihlerdeki ‘ideal öğrenci tipleri’nin ne olduğu araştırıldığından araştırma modeli olarak; ‘Tarama (survey) Modeli’, tarama modellerinden ise; ‘Genel Tarama Modeli’ kullanılmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

3.2.1. Evren

Araştırmanın evreni, Kayseri Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı iki merkez ilçe olan Kocasinan ve Melikgazi belediyeleri sınırları içindeki 2000-2001 öğretim yılında açık bulunan gündüzlü ve karma öğretim yapan toplam 12 resmi lisede (Genel Liseler ve bünyesinde Yabancı Dil Ağırlıklı Liseler bulunan Genel Liseler) kadrolu görev yapan branş öğretmenleri ve yöneticilerdir. Y.Dil Ağırlıklı Liseler’in idari personeli ile ders öğretmenlerinin bünyesinde bulundukları liseler ile aynı olduğundan, araştırma evreninde birlikte bulunmalarında bir sakınca görülmemiştir. Genel liselerin dışında kalan diğer Anadolu, Fen, Meslek ve özel liselerinin araştırma evreni dışında tutulmasının nedenleri;

1. Anadolu ve Fen liselerinde görev yapan öğretmenlerin, o okullarda görev yapabilmek için belirli şartları taşıyanlar arasından seçilmesi,

2. Meslek liselerinde, daha çok belirli bir meslek grubuna hazırlığın ön planda olması,
3. Öğrencilerini seçerek almalarıdır..

Bu gibi nedenler, bu okullarda görev yapan öğretmenlerin 'ideal öğrenci tipleri'ni Genel liselerde çalışan öğretmenlerden farklı şekilde etkileyebilecektir. Ayrıca araştırmanın maliyeti, zaman ve uygulamada karşılaşılabilecek kontrol güçlüğü gibi nedenler de verilen kararda etkili olmuştur.

Araştırma evrenindeki 12 lise ve bu liselerde görev yapan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre sayısal dağılımı Tablo 3.2.1.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.2.1.1.

Araştırma Evreninde Görev Yapan Branş Öğretmenlerinin Okullara Göre Cinsiyet Dağılımı

Liseler	Argıncık Lisesi		Atatürk Lisesi		F. Çakmak Lisesi		Kocasinan Lisesi		Sümer Lisesi		75. Yıl Cumh. Lisesi		Aydınlıkevler Lisesi		Hisarcık Lisesi		Kayseri Lisesi		M. Akif Ersoy Lisesi		Melikgazi Lisesi		Şeker Lisesi		Toplam	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Toplam	15	12	19	15	50	36	42	20	28	22	13	11	43	18	09	04	46	28	11	9	41	25	31	17	348	217
	27		34		86		62		50		24		61		13		74		20		66		48		565	

Tablo 3.2.1.1. incelendiğinde, araştırma evreninde toplam 12 lisede 348 Erkek, 217 Bayan toplam 565 branş öğretmeni görev yapmaktadır. Yine en fazla öğretmen F.Çakmak Lisesi'nde (86 öğretmen), en az öğretmen ise Hisarcık Lisesi'nde (13 öğretmen) bulunmaktadır.

Evrende bulunan 12 lisede görev yapan öğretmenlerin branşlarına bakıldığında toplam 19 branş (Yöneticilerin asıl branşları dikkate alınmamış ve hepsi birden 'Yöneticilik' başlığı altında tek bir branşta gösterilmiştir.) tespit edilmiştir. Branşların sayıca fazla olması değerlendirmede karşılaşılabilecek karmaşa dikkate alınarak kategorilendirilmiştir. Kategorilendirme, 2001 ÖSYM Sınav Kılavuzundaki Sözel, Sayısal ve Yabancı Dil Puanları ile öğrenci alan Yüksek Öğretim Programları dikkate alınmış ve toplam üç kategori belirlenmiştir. Kılavuzda sadece okul yöneticileri ile ilgili bir yüksek öğretim programına rastlanmaması ve okul yöneticiliğine seçilenlerde branş şartı olmaması nedeni ile okul yöneticileri için ayrı bir 'Yöneticilik' kategorisi eklenerek kategori sayısı dörde yükseltilmiştir. Belirlenen kategori ve öğretmen branşlarına göre araştırma evrenindeki öğretmenlerin sayısal dağılımı ve yüzdelik (%) oranları ile cinsiyet dağılımları Tablo 2.2.1.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2.1.2 incelendiğinde, Branş kategorilerine göre en fazla öğretmenin Sözel Kategoride toplandığını görüyoruz (Toplam 277 öğretmen %50). İkinci sırada 183 öğretmen (%32) ile Sayısal Kategori, üçüncü sırada 59 öğretmen (%10) ile Yabancı Dil Kategorisi ve dördüncü sırada da 46 öğretmen (%8) ile Yöneticilik kategorisi yer almaktadır. Branşlara göre bakıldığında ise en fazla 91 öğretmen (%16,2) ile Edebiyat Öğretmenlerinin olduğunu, en az sayıda ise 3'er öğretmen ile (%0.6) Fen Bilimleri ve Bilgisayar branşlarının olduğunu görmekteyiz. Cinsiyet dağılımına baktığımızda ise; toplam 565 öğretmenin 348'inin (%62) Erkek, 217'sinin (%38) ise Bayan olduğu görülmektedir. Yine Bilgisayar ve Almanca branşlarından Bayan öğretmen evrende bulunmamaktadır.

Tablo 3.2.1.2.

Araştırma Evreninde Görev Yapan Öğretmenlerin Branş Kategorilerine ve Branşlarına Göre Sayısal Dağılımı ve Yüzdelik Oranları ile Cinsiyet Dağılımları

Branş Kategorileri	Toplam	%		Toplam		Cinsiyet	
						E	K
Yöneticilik	46	8	Yöneticilik	46	8	44	2
Sözel	277	50	Rehber Öğretmen	15	2,7	7	8
			Felsefe Gr.	26	4,7	8	18
			Edebiyat	91	16,2	45	46
			Tarih	42	7,5	28	14
			Coğrafya	28	5	21	7
			Sanat Tarihi	4	0,8	3	1
			Din K.Ahl.Bilgisi	19	3,5	17	2
			Resim	14	2,6	6	8
			Müzik	8	1,6	1	7
			Beden Eğitimi	30	5,4	21	9
Sayısal	183	32	Matematik	82	14,5	60	22
			Fizik	32	5,5	23	9
			Kimya	32	5,4	18	14
			Biyoloji	31	5,4	18	13
			Fen Bilimleri	3	0,6	2	1
			Bilgisayar	3	0,6	3	-
Dil	59	10	İngilizce	54	9,2	18	36
			Almanca	5	0,8	5	-
Toplam	565	100		565	100	348	217

Tablo 3.2.1.3’de ise, öğretmenlerin branş ve çalıştıkları okullara göre cinsiyet dağılımı birlikte verilmiştir.

Tablo 3.2.1.3.
Araştırma Evreninde Görev Yapan Öğretmenlerin Branşlara ve Okullara Göre Cinsiyet Dağılımı

BRANŞLAR	Argınçık Lisesi		Atatürk Lisesi		F. Çakmak Lisesi		Kocasinan Lisesi		Sümer Lisesi		75. Yıl Cumh. Lisesi		Aydınlıkevler Lisesi		Hisarcık Lisesi		Kayseri Lisesi		M. AKIN ERSOY Lisesi		Melikgazi Lisesi		Şeker Lisesi		TOPLAM		
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	Cins.	E	K
1 Yöneticilik	3	-	3	-	5	-	5	-	4	-	2	-	7	-	1	1	4	1	1	-	6	-	3	-	46	44	2
2 Rehber Öğretmen	-	1	-	1	1	1	1	1	-	1	1	-	-	1	-	-	1	-	1	-	2	1	-	1	15	7	8
3 Felsefe Gr.	-	1	1	1	-	4	1	2	1	-	-	1	1	1	2	1	2	-	1	2	2	-	2	26	8	18	
4 Edebiyat	2	3	3	2	7	11	4	5	6	2	2	1	7	2	-	1	4	10	2	1	2	6	2	91	45	46	
5 Tarih	2	-	2	1	5	2	4	1	2	1	1	1	2	2	1	-	4	1	-	1	2	2	3	2	42	28	14
6 Coğrafya	1	-	1	1	4	1	3	-	1	1	1	-	3	-	1	-	2	1	2	-	1	2	1	1	28	21	7
7 Sanat Tarihi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	4	3	1
8 Din K.Ahl.Bilgisi	1	-	1	-	2	-	1	2	1	-	1	-	2	-	2	-	2	-	1	-	2	-	1	-	19	17	2
9 Resim	-	-	-	1	3	-	-	1	-	2	-	1	-	1	-	-	1	1	-	1	1	-	1	-	14	6	8
10 Müzik	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1	8	1	7
11 Beden Eğitimi	1	-	2	1	3	2	2	-	2	1	-	1	3	1	-	-	2	2	1	-	3	-	2	1	30	21	9
12 Matematik	1	2	2	2	9	5	5	3	4	2	1	2	8	1	2	-	12	-	1	3	1	1	5	1	73	60	22
13 Fizik	1	1	1	1	3	2	3	1	2	-	1	-	1	2	-	1	5	-	1	-	3	1	2	-	32	23	9
14 Kimya	-	1	2	1	3	2	3	-	1	1	-	1	2	1	1	-	1	4	-	1	3	1	2	1	32	18	14
15 Biyoloji	1	1	1	1	3	2	3	1	-	2	1	1	2	-	-	1	1	2	1	-	3	1	2	1	31	18	13
16 Fen Bilimleri	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	1
17 Bilgisayar	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-
18 İngilizce	1	2	-	2	1	2	4	3	1	8	1	1	2	4	-	-	5	3	-	1	1	6	2	4	54	18	36
19 Almanca	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	5	5	-
Toplam	15	12	19	15	50	36	42	20	28	22	13	11	43	18	9	4	46	28	11	9	32	25	31	17	565	348	217
	27	34	86	62	50	24	61	13	74	20	66	48															

3.2.2. Örneklem

Örneklem alımı için, eşit temsil açısından oranlı küme örnekleme yöntemi kullanılması kararına varılmıştır. Öncelikle okullar bulundukları sosyo-ekonomik düzeylerine göre 3 kümeye ayrılmıştır. Sonra her kümede bulunan okullar arasından da bulundukları kümeyi evrendeki oranlarına göre temsil edecek okullar seçilmiştir. Örneklem seçimi iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

1. Aşama : Evrendeki okulların sosyo-ekonomik düzeylerinin belirlenmesi.

Bunun için Ek 1’de hazırlanan form (Sosyo-Ekonomik Düzey Belirleme Formu) ile evrendeki okullarda görev yapan toplam 46 yöneticinin görüşleri alınmıştır (Tablo 3.2.2.1.).

Tablo 3.2.2.1.

Araştırma Evreninde Görev Yapan Toplam 46 Yöneticinin Liselerin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri İle İlgili Görüşlerinin Frekans Dağılımı

Okul Adı	Sosyo-Ekonomik Düzey			Sonuç
	Düşük	Orta	Yüksek	
1 Argıcık Lisesi	30	15	-	Düşük
2 Atatürk Lisesi	10	33	2	Orta
3 Fevzi Çakmak Lisesi	-	32	13	Orta
4 Kocasinan Lisesi	10	27	7	Orta
5 Sümer Lisesi	-	10	36	Yüksek
6 75.Yıl Cumhuriyet Lisesi	16	29	-	Orta
7 Aydınlikevler Lisesi	1	40	4	Orta
8 Hisarcık Lisesi	17	24	3	Orta
9 Kayseri Lisesi	2	32	11	Orta
10 M. Akif Ersoy Lisesi	34	11	-	Düşük
11 Melikgazi Lisesi	1	7	37	Yüksek
12 Şeker Lisesi	4	40	1	Orta
Toplam	125	300	114	

Okullar, hitap ettiği sosyo-ekonomik düzeyi belirleyebilmek için, öğrenci kabul ettiği semtlerden gelen öğrencilerin özellikle kayıt sırasında ve okul içi diğer öğrenci ve aile yapısını tanıma teknikleri ile bilgi sahibi olmaktadır. Okul yöneticilerinin bu bilgiler ve genel görüşleri ışığında, okulların hitap ettiği sosyo-ekonomik düzeyi hakkında yeterli ve gerçekçi görüş belirtebileceği kanaatine varılmıştır.

46 yöneticiden Sümer Lisesi'nden bir yönetici sadece kendi okulu ile ilgili görüşünü belirtirken, F. Çakmak Lisesi'nden de bir yönetici Hisarcık Lisesi hakkında, bir yönetici de Kocasinan Lisesi hakkında bilgi sahibi olmadıklarını beyan ederek görüşlerini belirtmemişlerdir. Bunların dışında kalan toplam 43 yöneticinin tamamı bütün liseler hakkında görüşlerini formlara aktarmışlardır. Tablo 3.2.2.1 incelendiğinde en fazla tercihin Orta düzeye kullanıldığı (300), kalan tercihlerin ise birbirine yakın şekilde ikiye bölündüğü (Düşük : 125, Yüksek : 114) görülmektedir. Okullar bazında ise Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki oyların en yüksek çıktığı okullar; M.Akif Ersoy Lisesi (34) ve Argıcık Lisesi (30)'dir. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki oyların en yüksek çıktığı okullar ise; Aydınlıkevler Lisesi (40) ve Şeker Lisesi (40), Atatürk Lisesi (33), F. Çakmak Lisesi (32), Kayseri Lisesi (32), 75. Yıl Cumhuriyet Lisesi (29), Kocasinan Lisesi (27) ve Hisarcık Lisesi (24)'dir. Yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki oyların en yüksek çıktığı okullar ise; Melikgazi Lisesi (37) ve Sümer Lisesi (36)'dir. Bu tercihler diğerlerinden fazla çıkmasının yanı sıra aynı zamanda belirgin bir fark da gözlenmektedir. Dolayısı ile Yöneticilerden alınan bu görüşler okulların sosyo-ekonomik düzeylerini ortaya çıkarmada yeterli kabul edilmiştir.

2. Aşama : Sosyo-ekonomik düzey oranına göre öğretmen seçimi.

Bu aşamada örneklemden alınacak sonuçların evreni yeterince yansıtabilmesi ve değerlendirme dışı kalabilecek anketler göz önünde bulundurularak örneklemin evreni temsil düzeyi %50 olarak alınmıştır. Buna göre toplam 283 (565X1/2) öğretmen örnekleme dahil edilmiştir. Her üç sosyo-ekonomik düzeyin de evrende bulunma oranları ve bu oranlara göre örnekleme alınan okullar Tablo 3.2.2.2'de belirlenmiştir.

Tablo 3.2.2.2.

Örnekleme Alınan Okulların Öğretmen Sayıları ve Yüzdeleri

Okul Adı		Evren				Örneklem (%50 Temsil Düzeyi)			
		Öğrt.Say.	So-eko.Dü.	Top.	%	Öğrt.Say.	So-eko.Dü.	Top.	%
1	Argıncık Lisesi	27	Düşük	47	8	27	Düşük	27	9
2	M. Akif Ersoy Lisesi	20				-			
3	Atatürk Lisesi	34	Orta	402	72	-	Orta	209	73
4	Fevzi Çakmak Lisesi	86				86			
5	Kocasinan Lisesi	62				62			
6	75.Yıl Cumhuriyet Lisesi	24				-			
7	Aydınlıkevler Lisesi	61				61			
8	Hisarcık Lisesi	13				-			
9	Kayseri Lisesi	74				-			
10	Şeker Lisesi	48				-			
11	Sümer Lisesi	50	Yüksek	116	20	50	Yüksek	50	18
12	Melikgazi Lisesi	66				-			
Toplam		565		565	100	286		286	100

Tablo 3.2.2.2’de görüldüğü üzere, evrende bulunan okullar sosyo-ekonomik düzeylerine göre listelenmiştir. Buna göre;

- Düşük sosyo-ekonomik düzeyde Argıncık Lisesi ve M.Akif Ersoy Lisesi’nde toplam 47 öğretmen(%8) bulunmaktadır. Örneklem için %50 temsil düzeyine göre düşük sosyo-ekonomik düzeyi temsilen Argıncık Lisesi’nde görev yapan toplam 27 öğretmen (%9) alınmıştır.
- Orta sosyo-ekonomik düzeyde Atatürk Lisesi, F.Çakmak Lisesi, Kocasinan Lisesi, 75. Yıl Cumhuriyet Lisesi, Aydınlıkevler Lisesi, Kayseri Lisesi ve Şeker Lisesi’nde toplam 402 öğretmen (%71) bulunmaktadır. Örneklem için

%50 temsil düzeyine göre orta sosyo-ekonomik düzeyi temsilen F.Çakmak Lisesi, Kocasinan Lisesi ve Aydınlikevler Lisesi'nde görev yapan toplam 209 öğretmen (%73) alınmıştır.

- Yüksek Sosyo-ekonomik düzeyde Sümer Lisesi ve Melikgazi Lisesi'nde toplam 116 öğretmen (%21) bulunmaktadır. Örneklem için %50 temsil düzeyine göre yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsilen Sümer Lisesi'nde görev yapan toplam 50 öğretmen (%19) alınmıştır.

Tablo 3.2.2.2 incelendiğinde örnekleme alınan ve toplam 286 öğretmenin görev yaptığı okulların hedeflenen temsil düzeyine göre evreni temsil etme yeterliliğine sahip oldukları görülmektedir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma konusu ile ilgili daha önceden yapılan araştırmalar taranmış ve kaynaklar incelenmiştir. İlgili araştırma ve yayınlar için YÖK Dökümantasyon Merkezi ile Ankara Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerine gidilmiş, internette konu ile ilgili araştırma ve yayınlar taranmış ve gerekli kaynaklar sağlanmıştır.

Araştırma için gerekli verilerin toplanmasında kullanılan araçlar şunlardır:

1. Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve okul personel kayıtları.
2. Sosyo-ekonomik düzey belirleme formu.
3. Anket formu.

1. İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Okul Personel Kayıtları

Araştırmanın amaç ve hedefleri Kayseri Büyükşehir Belediye sınırları içinde

bulunan ve normal öğretim yapan Resmi Genel Liselerin tamamının belirlenmesi ve bu liselerde kadrolu çalışan öğretmenlerin , branş ve cinsiyetlerine göre sayılarının elde edilmesini gerektirmektedir. Bunun için İl Milli Eğitimde bulunan resmi kayıtlara göre 12 Lisenin tamamı araştırmanın çalışma evrenine dahil edilmiştir. Okullara göre görev yapan öğretmenlerin branş ve cinsiyet dağılımı ise, her okulun kendi resmi personel kayıtlarına göre 08-19.01.2001 tarihleri baz alınarak okul idarelerindeki ilgili Müdür Yardımcısından Görüşme yolu ile elde edilmiştir. Bu amaçla EK 2’de sunulan form kullanılmıştır.

2. Sosyo-Ekonomik Düzey Belirleme Formu

Okulların hitap ettikleri sosyo-ekonomik düzeyi belirleyebilmek için çalışma evreni içinde bulunan 12 lisede görevli toplam 46 yöneticinin görüşlerine başvurulması kararına varılmıştır. Yönetici görüşlerinin alınması için Ek 1’de sunulan form oluşturulmuş ve kullanılmıştır.

3. Anket Formu

Örnekleme giren öğretmenlere uygulanacak anket formu iki bölüm olarak düşünülmüştür.

Birinci bölümde; araştırmada uygulanacak anketin bir parçası olacak şekilde temel amaç ve hedefler çerçevesinde 10 sorudan oluşan bir ‘Bilgi Formu’ oluşturulmuştur. Bu formda öğretmenlerin yaşları, cinsiyetleri, branşları, okuldaki görevleri, mezun oldukları kurum, mesleki kıdemleri, mesleğini severek yapma düzeyleri, arzuladıkları kişilik özelliklerini öğrencilerine kazandırmada kendilerini başarılı bulma düzeyleri, medeni durumları, varsa çocuk sayıları ve arzuladıkları kişilik özelliklerini çocuklarına kazandırmada kendilerini başarılı bulma düzeyleri sorulmuştur (EK 3). Bu görünümü ile anketin Bilgi Formu bölümü daha çok araştırma örnekleme giren öğretmenleri daha ayrıntılı tanıma ve bilgi formundan elde edilen bilgilere göre araştırmanın amaçları çerçevesinde değerlendirmeler yapılmasını kolaylaştırmaya yönelik sorulardan

oluşmaktadır.

İkinci bölümde ise, öğretmenlerin ideal öğrenci tipi'ne ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla 5'li (Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Tamamen Katılıyorum) Likert tipi ile geliştirilmiş bir Anket Formu bulunmaktadır (EK 3). Anket formunun geliştirilmesinde aşağıdaki basamaklar izlenmiştir.

1. Olumlu ve olumsuz kişilik özelliklerinin birbirine yakın sayıda yer aldığı 126 maddelik bir 'madde havuzu' oluşturulmuştur. Madde havuzunun oluşturulmasında literatür taramasında kişilik özellikleri ile ilgili sıfatlardan ve konu ile ilgili diğer araştırmalarda kullanılan maddelerden yararlanılmıştır.
2. Madde havuzu, EK 4'te sunulan formla evrendeki liselerde ve Kayseri Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde görev yapan toplam 21 Psikolojik Danışman (Rehber Öğretmen)'a sunularak uzman görüşleri ile maddelerin kapsam geçerliliği sınanmış ve bu görüşler değerlendirilerek çoğunluğun katıldığı maddelerle madde sayısı 62'ye indirilmiştir. Evrendeki liselerde ve Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ndeki Rehber Öğretmenler, gerek kişilik ve özellikleri konusunda okul ortamında en yeterli bilgiye sahip olmaları, gerekse aynı eğitim ortamını paylaşmalarının getireceği avantajla evrendeki diğer öğretmenlerin ankette yer alacak maddelere verebilecekleri tepkileri yakından bilebilecekleri varsayımından hareketle uzman görüşü alımında kendilerine müracaat edilmiştir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI, İŞLENMESİ VE ANALİZİ

Araştırma 2000-2001 eğitim-öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Anket, örnekleme giren okullarda Valilik onayı ile alınan izinle (Ek. 6) bütün öğretmenlerin aynı anda okulda bulunma ihtimali yüksek olan Öğretmenler Kurulu toplantı saatlerinde uygulanmıştır. Ankete katılma konusunda öğretmenlere bir yaptırım uygulanmamış ve

gönüllülük esas alınmıştır. Uygulamaya, örnekleme bulunan toplam 286 öğretmenden 237'si katılmış, anket formlarından 39 tanesi boş ya da eksik doldurulduğu için değerlendirme dışı tutulmuş ve toplam 198 öğretmenin anket formları değerlendirmeye alınmıştır. Bu sayı değerlendirme yapmak için yeterli görülmüştür. Ankete katılan 198 öğretmenin sosyo-ekonomik düzeylere göre dağılımı Tablo 3.4.1'de verilmiştir. Buna göre evrenin %35 (198x100/565) düzeyinde temsil edileceği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.4.1.
Deneklerin Sayı ve Yüzdelik Dağılımı

Sosyo-eko. Düzyey	Okul Adı	Örnekleme Giren (%50)			Değerlendirmeye Alınan (%35)		
		Öğrt.Say.	Top.	%	Öğrt.Say.	Top.	%
Düşük	Argıncık Lisesi	27	27	9	27	27	13
Orta	Fevzi Çakmak Lisesi	86	209	73	46	137	70
	Kocasinan Lisesi	62			50		
	Aydınlıkevler Lisesi	61			41		
Yüksek	Sümer Lisesi	50	50	18	34	34	18
Toplam		286	286	100	198	198	100

Tablo 3.4.1. incelendiğinde değerlendirmeye alınan 198 öğretmenin %13'ü düşük sosyo-ekonomik düzey, %70'i orta sosyo-ekonomik düzey ve %18'i de yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda görev yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu oranlar evrenin sosyo-ekonomik düzey dağılımlarına yakın bulunmuş ve değerlendirmeye alınan öğretmenlerin sosyo-ekonomik düzey oranlarına göre evreni temsil yeterliliğinde olduğu anlaşılmıştır.

198   retmenden anket uygulaması sonucu toplanan veriler üzerindeki istatistik işlemler bilgisayar ortamında SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences) sürüm 7.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Verilerin bilgisayar ortamına yüklenmesinden sonra öğretmenlerin anketin bilgi formu ve anket maddelerine verdikleri cevapların dağılımını betimlemek ve ön bilgiler çıkarmak amacıyla frekans dağılımı (f) yapılmıştır. Sonra araştırma amaçları doğrultusunda sosyo-ekonomik düzey ve bilgi formundaki veriler ile anket sorularına verilen cevaplar arasında bir ilişki olmadığını sınamak için her bir sosyo-ekonomik düzey ve her bir bilgi formu maddesi ile anket maddeleri arasındaki kay kare (X^2) değerleri hesaplanmış ve .95 manidarlık düzeyinde bulunan ilişkiler ile bu düzeye yakın düzeyde ilişki bulunan sonuçlar değerlendirilmiştir.

B Ö L Ü M V I

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde veri toplama araçları ile toplanan verilerden öncelikle öğretmenlerin kişisel özellikleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra alt problemlere cevap olacak şekilde öğretmenlerin 'ideal öğrenci tipi'nin özellikleri ve bu özelliklerin öğretmenlerin kişisel özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırmanın amaçları doğrultusunda düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

4.1. Öğretmenlerin Kişisel Özellikleri

Öğretmenlerin cinsiyet, branş, mezuniyet, kıdem, medeni durum, çocuk sayısı ve görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzey dağılımları Tablo 4.1.1.'de verilmiştir. Tablo 4.1.1.'e göre, deneklerin yarısını (%51,5) sözel branştaki öğretmenler oluşturmaktadır. Deneklerin 55'inin (%27,8) sayısal, 24'ünün (%12,1) branşı yabancı dildir. Deneklerin 15'i (%7,6) yöneticidir. Deneklerin sadece 2'si (%1) öğretmen okulu mezunudur. Yine deneklerin 15'i (%7,6) eğitim enstitüsü mezunu, 5'i (%2,5) ön lisans mezunu, 171'i (%86,4) lisans mezunu ve 5'i (%2,5) yüksek lisans mezunudur. Denekler arasında doktora derecesine sahip kimse bulunmamaktadır. Deneklerin yarıdan fazlası (%52) 1-10 yıl'lık bir kıdeme sahiptir. Deneklerin yaklaşık üçte biri (%32,3) 11-20 yıl'lık bir kıdeme sahiptir. 30 denek (%15,2) ise 21 yıl üzerinde bir kıdeme sahiptirler. Görüldüğü gibi deneklerin büyük çoğunluğu genç öğretmenler oluşturmaktadır. Deneklerin %82,3'ü evli, %15,7'si ise bekâr olduklarını belirtmişlerdir. Dul deneklerin oranı ise; %1'dir. Evli olan 163 denekten 137 tanesi 1-3 arasında çocuk sahibidir. Bu sayı deneklerin %69,2'sini oluşturmaktadır. Deneklerden 53'ü (%26,8) ise çocuk sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunların 20'sinin (%10,1) [163-(137+6)] evli olduğu halde çocuk sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Tablo 4.1.1.'de de görüldüğü üzere öğretmenlerin %70 çoğunluğu, orta sosyo-ekonomik düzey okullarda görev yapmaktadır. Yine deneklerin %18'i yüksek sosyo-ekonomik düzey okullarda görev yaparken, %13'ü de düşük sosyo-ekonomik düzey okullarda görev yapmaktadırlar.

Tablo 4.1.1.

**Deneklerin Cinsiyet, Branş, Mezuniyet, Kıdem, Medeni Durum,
Çocuk Sayısı ve Çalışılan Okulun Sosyo-ekonomik Düzeyine Göre Dağılımı**

		f	%
Cinsiyet	E	117	59,1
	K	79	39,9
	Cevapsız	2	1
	Toplam	198	100,0
Branş	Sözel	102	51,5
	Sayısal	55	27,8
	Yabancı Dil	24	12,1
	Yöneticilik	15	7,6
	Cevapsız	2	1
	Toplam	198	100,0
Mezuniyet	Öğretmen Okulu	2	1
	Ön Lisans	25	10,1
	Lisans	171	86,4
	Yüksek Lisans	5	2,5
	Doktora	-	-
	Toplam	198	100,0
Kıdem	1-10 yıl	103	52
	11-20 yıl	64	32,3
	21 ve üzeri	30	15,2
	Cevapsız	1	0,5
	Toplam	198	100,0
Medeni Durum	Evli	163	82,3
	Bekar	31	15,7
	Dul	2	1,0
	Cevapsız	2	1,0
	Toplam	198	100,0
Çocuk Sayısı	Çocuk yok	53	26,8
	1 - 3 çocuk	137	69,2
	4 ve yukarısı	6	3,0
	Cevapsız	2	1,0
	Toplam	198	100,0
Çalışılan Okulun Sosyo-ekonomik Düzeyi	Düşük	27	13
	Orta	137	70
	Yüksek	34	18
	Toplam	195	100,0

4.2. Alt Problem 1 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipinin Özellikleri Nelerdir?

Bu bölümde öğretmenlerin anket maddelerine verdikleri cevapların frekans dağılımı ve yorumları yer almaktadır. Deneklerin çoğunlukla katıldıkları özellikler ve çoğunlukla katılmadıkları özellikler ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir. Bu ayırım her bir maddenin en çok işaretlenen seçeneğine göre yapılmıştır. Buna göre, denekler 52 maddeye %95-37 arasında katıldıklarını, 8 maddeye %77-40 arasında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Deneklerin çoğunlukla kararsız kaldıkları maddeye ise rastlanmamıştır (Tablo 4.2.1.a. ve Tablo 4.2.2.a).

4.2.1. Öğretmenlerin Çoğunlukla Katıldıkları Özellikleri İdealize Etme Durumu

Tablo 4.2.1.a.'da, deneklerin çoğunlukla katıldıkları özellikler yüzdelik oranları ile birlikte sırası ile verilmiştir.

Tablo 4.2.1.a.

Deneklerin Çoğunlukla Katıldıkları Özelliklerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

	Tamamen Katılıyor		Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Kesinlikle Katılmıyor		Cevapsız		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. kendine güvenen	134	67,7	54	27,3	5	2,5	5	2,5	-	-	-	-	198	100
2. enerjik	106	53,5	81	40,9	3	1,5	6	3	1	0,5	1	0,5	198	100
3. sağlıklı	113	57,1	71	35,9	7	3,5	5	2,5	1	0,5	1	0,5	198	100
4. sorumluluk duygusuna sahip	136	68,7	48	24,2	8	4	4	2	-	-	2	1	198	100
4. azimli/kararlı	128	64,6	56	28,3	7	3,5	5	2,5	1	0,5	1	0,5	198	100
6. inançlarını cesaretle savunan	119	60,1	64	32,3	10	5,1	5	2,5	-	-	-	-	198	100
7. saygılı	119	60,1	64	32,3	9	4,5	3	1,5	1	0,5	2	1	198	100
8. samimi	107	54	75	37,9	7	3,5	4	2	-	-	5	2,5	198	100
9. eline aldığı bir işi tamamına erdiren	118	59,6	64	32,3	9	4,5	5	2,5	-	-	2	1	198	100
10. fedakar	89	44,9	92	46,5	9	4,5	6	3	1	0,5	1	0,5	198	100
11. 'eleştirel' düşünen	113	57,1	68	34,3	9	4,5	6	3	1	0,5	1		198	100
12. dürüst	142	71,7	39	19,7	8	4	5	2,5	2	1	2	1	198	100
13.. hafızası kuvvetli	72	36,4	108	54,5	10	5,1	8	4	-	-	-	-	198	100
14. çalışkan	123	62,1	56	28,3	12	6,1	6	3	1	0,5	-	-	198	100
15. çok kitap okuyan	126	63,6	51	25,8	9	4,5	11	5,6	1	0,5	-	-	198	100
16. nazik	89	44,9	88	44,4	16	8,1	4	2	-	-	1	0,5	198	100
17. meraklı	67	33,8	109	55,1	14	7,1	7	3,5	1	0,5	-	-	198	100
18. düşünce ve hükümlerinde bağımsız	100	50,5	75	37,9	10	5,1	10	5,1	-	-	3	1,5	198	100
19. mizah duygusuna sahip/espritüel	76	38,4	101	51	17	8,6	2	1	1	0,5	1	0,5	198	100
20. çatışma anında uzlaşmacı olan	90	45,5	85	42,9	15	7,6	7	3,5	-	-	1	0,5	198	100
21. sezgileri kuvvetli	74	37,4	100	50,5	15	7,6	8	4	1	0,5	-	-	198	100
22. estetik düşünen	70	35,4	101	51	17	8,6	8	4	2	1	-	-	198	100
23. kendi kendine yeten	81	40,9	88	44,4	14	7,1	15	7,6	-	-	-	-	198	100
24. yeni durumlara uyum gösteren	77	38,9	91	46	21	10,6	8	4	1	0,5	-	-	198	100
25. hayal gücü kuvvetli	71	35,9	96	48,5	20	10,1	8	4	3	4	-	-	198	100
26. risk alan	63	31,8	101	51	24	12,1	10	5,1	-	-	-	-	198	100

(Tablo 4.2.1.a.'nın Devamı)

		Tamamen Katılıyor		Katılıyor		Kararsız		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Cevapsız		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
27.	karşı fikirler ileri süren	68	34,3	95	48	24	12,1	10	5,1	1	0,5	-	-	198	100
28.	'pratik'i 'teori'den daha önde tutan	61	30,8	95	48	25	12,6	15	7,6	2	1	-	-	198	100
29.	söz dinleyen	56	28,3	99	50	25	12,6	14	7	3	1,5	1	0,5	198	100
30.	zor ve karmaşık işlere ilgi duyan	42	21,2	105	53	33	16,7	15	7,6	2	1	-	-	198	100
31.	alışılmadık ilginç sorular soran	42	21,2	103	52	32	16,2	17	8,6	2	1	2	1	198	100
32.	sorulara az rastlanan cevaplar veren	46	23,2	96	48,5	34	17,2	20	10,1	1	0,5	1	0,5	198	100
33.	popüler	40	20,2	97	49	35	17,7	20	10,1	3	1,5	3	1,5	198	100
34.	tek başına çalışmaktan hoşlanan	42	21,2	95	48	25	12,6	32	16,2	3	1,5	1	0,5	198	100
35.	uzak amaçlara sahip	46	23,2	83	41,9	38	19,2	23	11,6	8	4	-	-	198	100
36.	düşüncelerle oynamayan	43	21,7	82	41,4	33	16,7	26	13,1	12	6,1	2	1	198	100
37.	'soyut'tan daha çok 'somut' düşünen	33	16,7	89	44,9	30	15,2	43	21,7	3	1,5	-	-	198	100
38.	güç ve statüye değer veren	47	23,7	74	37,4	31	15,7	33	16,7	12	6,1	1	0,5	198	100
39.	zaman zaman çocuksu davranan	21	10,6	94	47,5	47	23,7	30	15,2	6	3	-	-	198	100
40.	hissi/duygusal	18	9,1	100	50,5	45	22,7	32	16,2	2	1	1	0,5	198	100
41.	'tümevarım'dan daha çok 'tümdengelim'ci düşünen	36	18,2	76	38,4	63	31,8	20	10,1	1	0,5	2	1	198	100
42.	sürekli herhangi bir şeyle meşgul	31	15,7	83	41,9	41	20,7	34	17,2	9	4,5	-	-	198	100
43.	yaramazlık yapmayan/uslu	26	13,1	85	42,9	41	20,7	39	19,7	7	3,5	-	-	198	100
44.	'sebepler'den çok 'sonuç'lar üzerinde duran	39	19,7	71	35,9	36	18,2	43	21,7	8	4	1	0,5	198	100
45.	gerçekleri ortaya çıkarmada sabırsız	21	10,6	86	43,4	40	20,2	40	20,2	9	4,5	2	1	198	100
46.	maceracı	28	14,1	79	39,9	50	25,3	35	17,7	5	2,5	1	0,5	198	100
47.	olaylara şüphe ile bakan	25	12,6	81	40,9	50	25,3	34	17,2	8	4	-	-	198	100
48.	daha çok ayrıntılarla ilgilenen	29	14,6	68	34,3	48	24,2	41	20,7	7	3,5	5	2,5	198	100
49.	hata bulan	17	8,6	75	37,9	45	22,7	49	24,7	11	5,6	1	0,5	198	100
50.	başat/baskın	18	9,1	72	36,4	58	29,3	41	20,7	5	2,5	4	2	198	100
51.	kendini başkalarından 'farklı' gören	13	6,6	65	32,8	44	22,2	57	28,8	18	9,1	1	0,5	198	100
52.	'bilim'i 'sanat'a tercih eden	30	15,2	44	22,2	55	27,8	54	27,3	13	6,6	2	1	198	100

Tablo 4.2.1.a. incelendiğinde, birbirine yakın yüzdeler bulunmaktadı. Deneklerin çoğunlukla idealize ettikleri öğrenci özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Tablo 4.2.1.b.'de yüzdeler dilimler halinde gruplandırma yapılmıştır. Yorumlamalar bu yüzdeler dilimlere göre ayrı ayrı yapılmıştır.

Tablo 4.2.1.b.

Deneklerin Çoğunlukla Katıldıkları Özelliklerin %'lik Dilimler Halinde Dağılımı

Özellikler		%100 - 90	Özellikler		% 80 - 60
1	Kendine güvenen	95	28	'pratik'i 'teori'den daha önde tutan	78,8
2	enerjik	94,4	29	söz dinleyen	78,3
3	sağlıklı	93	30	zor ve karmaşık işlere ilgi duyan	74,2
4	sorumluluk duygusuna sahip	92,9	31	alışılmadık, ilginç sorular soran	73,2
5	azimli/kararlı	92,9	32	Sorulara az rastlanan cevaplar veren	71,7
6	inançlarını cesaretle savunan	92,4	33	popüler	69,2
7	saygılı	92,4	34	tek başına çalışmaktan hoşlanan	68,2
8	samimi	91,9	35	uzak amaçlara sahip	65,1
9	eline aldığı bir işi tamamına erdiren	91,9	36	düşüncelerle oynamayan	63,1
10	fedakar	91,4	37	soyut'tan daha çok somut düşünen	61,6
11	'eleştirel' düşünen	91,4	38	güç ve statüye değer veren	61,1
12	dürüst	91,4			
13	hafızası kuvvetli	90,9			
14	çalışkan	90,4			
Özellikler		% 90 - 80	Özellikler		% 60 -
15	çok kitap okuyan	89,4	39	zaman zaman çocuksu davranan	58,1
16	nazik	89,3	40	hissi/duygusal	56,6
17	meraklı	88,9	41	'tümevarım'dan daha çok	
18	düşünce ve hükümlerinde bağımsız	88,4	42	'tüm dengelim'ci düşünen	56,6
19	mizah duygusuna sahip/espritüel	88,4	43	sürekli herhangi bir şeyle meşgul	56,6
20	Çatışma anında uzlaşmacı olan	88,4	44	yaramazlık yapmayan/uslu	56
21	sezgileri kuvvetli	87,9	45	'sebepler'den çok	
22	estetik düşünen	86,4	46	'sonuç'lar üzerinde duran	55,6
23	kendi kendine yeten	85,3	47	gerçekleri ortaya çıkarmada	
24	yeni durumlara uyum gösteren	84,9	48	sabırsız	54
25	hayal gücü kuvvetli	84,4	49	maceracı	54
26	risk alan	82,8	50	olaylara şüphe ile bakan	53,5
27	karşı fikirler ileri süren	82,3	51	daha çok ayrıntılarla ilgilenen	48,9
			52	hata bulan	46,5
				başat/baskın	45,5
				kendini başkalarından 'farklı'	
				gören	39,4
				'bilim'i 'sanat'a tercih eden	37,4

4.2.1.1. Öğretmenlerin %100-90 Arasında Katıldıkları Özellikler

Deneklerin en çok idealize ettikleri ilk %10'luk dilimde yer alan özellikler, ayrı ele alınmış ve daha sonra tamamı üzerinde görüş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin tamamına yakını (%95), '*kendine güvenen*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Kendine güvenme Torrance'a göre yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır.¹¹⁶ Arık ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmada da bu sonucu destekler nitelikte kendine güvenen özelliği ilk sırada idealize edilmiştir.¹¹⁷ Kendine güvenen özelliğinin ilk sırada ve büyük bir çoğunlukla idealize edilmesi denekler adına olumlu bir sonuç olduğu görülmektedir. Kağıtçıbaşı (1981)'nin araştırmasına göre, annebaların ancak %18'i çocuklarında bağımsızlık ve kendine güvenme özelliklerini görmek istediklerini belirtmişlerdir.¹¹⁸ Gerek Dökmen (1996)'nin Türk iletişim yapısına ilişkin olarak belirttiği 'uslu çocuk' yetiştirme biçimi, gerekse H. Yavuzer (1993)'in annebaların çocuklarına karşı baskılı eğitimlerine işaret etmesinden de anlaşılacağı üzere böyle bir ortamdan kendine güveni olmayan çocuklar yetiştiği çıkmaktadır ve bu durum Kağıtçıbaşı (1981)'nin görüşlerini de destekler niteliktedir. Ayrıca, Akkanat (1998) ve Titiz (1997)'in eğitim sisteminin yetiştirdiği insanların özgüvenlerinin olmadığı şeklindeki görüşleri de aynı noktaya işaret etmektedir. Buna göre, deneklerin kendine güvenen öğrencileri diğer özelliklerden daha çoğunlukla idealize etmeleri, öğretmenler açısından kendine güvenen insanlara olan ihtiyacın da bir ifadesi olarak anlaşılmalıdır.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %94,4'ü (53,5+40,9) '*enerjik*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olduğu görüşüne katılırken, %3,5'i (3,0+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Enerjik olma, Torrance'a göre, yaratıcı kişilerin özelliklerinden biridir.¹¹⁹ Bu sonuç, öğretmenlerin karşılarında pasif, sessiz, ya da 'tembel' öğrenciler

¹¹⁶ Sungur, Nuray. a.g.e., s.25

¹¹⁷ Arık İ. Alev. Arkonaç Sibel, Yılmaz Nilüfer, Canan Sevtap, a.g.m., s. 17.

¹¹⁸ Kağıtçıbaşı, Çiğdem. a.g.e., s.107-108.

¹¹⁹ Sungur, Nuray. a.g.e., s.25.

istemedikleri şeklinde anlaşılmalıdır. Ayrıca bu özellik, kendine güvenme ile de ilişkili olarak düşünüldüğünde denekler tarafından çoğunlukla idealize edilmesi anlamlıdır.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %93'ü (57,1+35,9) '*sağlıklı*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olduğu görüşüne katılırken, ancak %3'ü (2,5+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı da %3,5 gibi düşük bir düzeyde kalmıştır. Sağlıklı bir beden ve ruh yapısına sahip olmak, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçlarında da yer almaktadır.¹²⁰ Öğrencilerinin sağlıklı olmasının, deneklerin en çok önemsedikleri özelliklerden biri olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin, öğrencilerinin sağlığını önemsemeleri, bu konuda öğretmenlere olan güveni artırıcı etkisi olacağı söylenebilir. Ancak sağlıklı derken deneklerin beden, ruh ya da her ikisini birden kastettikleri konusunda net bir şey söylemek mümkün görünmemektedir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %92,9'u (68,7+24,2) '*sorumluluk duygusuna sahip*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olduğu görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgu, Arık ve arkadaşları tarafından yapılan araştırma sonucunda¹²¹ sorumluluk duygusuna sahip olmak özelliği öğretmenler tarafından yedinci sırada idealize edilmesi ile tutarlılık göstermektedir. İnsanlardaki sorumluluk bilincinin geliştirilmesi, kendine güvenme ve dolayısı ile de başkalarının güvenini kazanma ile iç içe bir özellik olarak görülebilir. Ancak öğrencilerimizin sorumluluk duygularının var olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Dökmen (1996)'in 'uslu çocuk' yetiştirme anlayışının bir sonucu olarak, daha çok bağımlı tipler yetişmektedir. Siz istemedikçe yapması gerektiğini bilmeyen, iç disiplini gelişmemiş, kendisini ilgilendiren konularda sorumluluğu daima başkalarına bırakan, ders çalışması söylenmediğinde çalışmak için kendimi motive edecek bir güç bulamayan öğrencilerle karşı karşıyayız. Bu durumu tersine çevirme açısından, sorumluluk sahibi öğrenciler yetiştirmenin idealize edilmesi denekler açısından olumlu bir sonuçtur. Ancak bu idealin gerçekleştirilmesi, sorumluluk duygusu gelişmiş bir toplumsal duyarlılık ile mümkün olabilecektir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %92,9'u (64,6+28,3) '*azimli/kararlı*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir.

¹²⁰ Resmi Gazete, Sayı 14574, 24 Haziran 1973.

¹²¹ Sungur, Nuray. a.g.e., s.25.

Torrance'a göre azimli/kararlı özelliği, yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır.¹²² Deneklerin tamamına yakını tarafından idealize edilen azimli/kararlı özelliği, Arık ve arkadaşları¹²³ tarafından yapılan araştırmada da öğretmenler tarafından beşinci sırada idealize edilmiştir. Azimli/kararlı özelliğinin deneklerin çoğunluğu tarafından idealize edilmesi, yukarıda idealize edilen diğer özelliklerle birlikte ele alındığında oldukça manidar görünmektedir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %92,4'ü (60,1+32,3) '*inançlarını cesaretle savunan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %2,5'i katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı da %5,1 gibi düşük bir düzeyde kalmıştır. Kararlı ve kendinden emin insanların özelliği olan inançlarını cesaretle savunma, aynı zamanda yaratıcı kişilerin özellikleri arasındadır.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %92,4'ü (60,1+32,3) '*saygılı*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %2'si (1,5+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı da %4,5 gibi düşük bir düzeyde kalmıştır. Saygılı öğrenciler yetiştirmek, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçları arasında da yer almaktadır.¹²⁴ Ancak, '*saygılı*' özelliği olumlu bir kişilik özelliği olmasına karşılık daha çok geleneksel eğitim anlayışının klasik ifadelerinden biridir ve 'otoriteye itaat'i çağrıştıran bir anlamı da vardır. Deneklerin gerçekte hangi anlamda '*saygılı*' özelliğini düşünerek işaretledikleri ise, bilinmemektedir. Arık ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmada da saygılı özelliği öğretmenler tarafından dördüncü sırada idealize edilmesi,¹²⁵ araştırma bulgularıyla benzer sonuçlar içermektedir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %91,9'u (54,0+37,9) '*samimi*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Torrance'a göre samimilik yaratıcı kişilik özelliklerinden biridir.¹²⁶ Deneklerin tamamına yakını samimi öğrencileri idealize etmişlerdir. Oranın yüksek olmasında samimiliğin toplumsal beklentilere uygun düşmesinin de etkisi olduğu söylenebilir.

¹²² Sungur, Nuray. a.g.e., s.25.

¹²³ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan, S. a.g.m., s. 17.

¹²⁴ Resmi Gazete, Sayı 14574, 24 Haziran 1973.

¹²⁵ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan, S., a.g.m., s. 17.

¹²⁶ Sungur, Nuray. a.g.e., s.25.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %91,9'u (59,6+32,3) '*eline aldığı bir işi tamamına erdiren*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Gerek Torrance (1974)'ın, gerekse Stein (1968)'in yaratıcı özellikler listesinde, eline aldığı bir işi tamamına erdirmeye yer almaktadır. Deneklerin tamamına yakını eline aldığı bir işi tamamına erdiren özelliğini idealize etmişlerdir. Toplumsal kabul gören beklentilerin de aynı doğrultuda olacağı söylenebilir. Ayrıca bu özellik, sorumluluk duygusuna sahip olma ile de bir arada bulunduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında öğretmenlerin her iki özelliği de birbirine yakın oranda idealize etmeleri, deneklerin cevaplarının birbiri ile tutarlı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %91,4'ü (44,9+46,5) '*fedakâr*' maddesini ideal bir öğrenci özelliği olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Fedakârlığın yaratıcılığı desteklediği ya da engel olduğu yönünde bir araştırma bulgusuna rastlanmamıştır. Ancak fedakârlık, kendi yapmak istediklerini engelleme yönünde güçsüzlük, çekingenlik, güvensizlik vb. duyguların bir savunma mekanizması olarak kullanıldığında yaratıcılığı engelleyici bir özellik olarak değerlendirilebilir. Toplumsal boyutta, fedakârlık, yardımseverlik vb. değerlerin geçerli bir ahlâkî özellik olması deneklerin görüşlerini etkilemiş olabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin öğretmenlerin %91,4'ü (57,1+34,3) '*eleştirel düşünen*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %3,5'i (3,0+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Eleştirel düşünebilme Torrance (1974)'a ve Stein (1968)'e göre yaratıcı kişilik özellikleri arasındadır. Araştırma sonuçlarına göre, deneklerin büyük bir çoğunluğu bu özelliği idealize etmişlerdir. Geleneksel eğitim anlayışı açısından, öğrencilerin kendisine öğretilenleri olduğu gibi kabul etmesi söz konusu idi. Titiz (1997) ve Akkanat (1998)'in tespitlerine göre yetişen kuşaklarda eleştirel düşünebilme özelliği gözlenmemektedir. Deneklerin 'eleştirel düşünen' özelliğini idealize etmeleri, onların geleneksel eğitim anlayışından kurtulmak istedikleri şekilde yorumlanabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %91,4'ü (71,7+19,7) '*dürüst*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %3,5'i (2,5+1,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Dürüstlük, hemen hemen her toplumda iltifat gören insan özelliklerinden

biridir. Bu özelliğini öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun idealize etmesi, deneklerin aynı değer yargılarını paylaştığını göstermektedir. Arık ve arkadaşlarının yapmış olduğu araştırmada da öğretmenler dürüstlük maddesini üçüncü sırada idealize etmişlerdir.¹²⁷ Dürüstlük özelliği Kağıtçıbaşı (1981)'nın araştırmasında da, annelerinin çocuklarında büyüdüklerinde görmek istedikleri özellikler arasında, sosyal erdemlerden biri olarak; güvenilir, itaatkâr, sorumlu, iyi insan, iyi ahlâklı, iyiyi kötüyü bilen özellikleri ile birlikte ilk sırada sayılmaktadır (%59).¹²⁸

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %90,9'u (36,4+54,5) '*hafızası kuvvetli*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, kararsızların oranı ise %5'dir. Öğretmenlerin tamamına yakını öğrencilerin hafızası kuvvetli olmalarını idealize etmişlerdir. Torrance'ın araştırmasına göre, hafızası kuvvetli özelliği daha çok itaatkâr öğrencilerin idealize edildiği Filipinli öğretmenlerden elde edilen sonuçlar arasındadır.¹²⁹ Hafızanın kuvvetli olmasının idealize edilmesi yaratıcı kişilik özelliklerine uygun görünmekle birlikte daha çok bilginin depolanmasını ön planda tuttuğu ve istenildiğinde hemen kullanılabilecek hazır bilgilerin daha çok önemsenmesi anlamını da çağrıştırmaktadır.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %90,4'ü (62,1+28,3) '*çalışkan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %3,5'i (3,0+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı da %6,1 gibi düşük bir düzeyde kalmıştır. Çalışkanlık, yaratıcı ürünler ortaya koyabilmek için gerekli bir özelliktir. Deneklerin büyük bir çoğunluğu öğrencilerinin çalışkan olmasını idealize etmişlerdir. Arık ve arkadaşları tarafından İstanbul'da yapılan araştırmada da öğretmenler çalışkan özelliğini ikinci sırada idealize etmişlerdir.¹³⁰ Arık'ın araştırmasında da belirtildi gibi, çalışkan özelliği Türkiye'de daha çok toplumun beklediği genel davranış normlarından biri olduğu için denekler tarafından tercih edilmiş olabilir.

Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin %100-90 arasında bir çoğunlukla idealize ettikleri bu özellikler, gerek milli eğitim amaçlarıyla, gerekse ideal insan ve öğrenci

¹²⁷ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan, S. a.g.m., s. 17.

¹²⁸ Kağıtçıbaşı, Çiğdem. a.g.e., s. 107-108.

¹²⁹ Arık, İ. Alev. a.g.e., s.12-13.

¹³⁰ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan, S., a.g.m., s. 17.

üzerine yapılan araştırma sonuçları ve görüşlerle tutarlılık göstermektedir. Ancak idealize edilen bu özelliklerden, *saygılı, fedakâr, dürüst, hafızası kuvvetli ve çalışkan* özellikleri tek tek ele alındığında idealize edilmeleri eğitimsel anlamda manidar görünürken, bu özellikler bir arada bulunduğu geleneksel eğitim anlayışının en sık kullandığı ifadeler olması ve daha çok birer kamufle olarak işlev görmesi, deneklerin de bu noktadan hareketle bu özellikleri idealize ettiklerini akıla getirmektedir.

4.2.1.2. Öğretmenlerin %90-80 Arasında Katıldıkları Özellikler

Öğretmenlerin en çok idealize ettikleri %90-80'lik dilimde yer alan özellikler, ayrı ayrı ele alınmış ve daha sonra tamamı üzerinde görüş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %89,4'ü (63,6+25,8) '*çok kitap okuyan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %6,1'i (5,6+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %4,5'dir. Deneklerin tamamına yakını çok kitap okuyan öğrencileri idealize etmişlerdir. Yaratıcılık açısından bakıldığında, çok kitap okumanın doğrudan bir ilişkisi yoktur. Ancak çok kitap okuma yeni bilgiler elde ederek bilinmeyen sonuçlar çıkarma yönünde yaratıcılığa katkı yapabilir. Lise ve üniversite gençliğinin okuma alışkanlığı üzerinde Dökmen (1994) tarafından yapılan bir araştırma sonuçlarına göre, gerek lise ve gerekse üniversite öğrencilerinden oluşan deneklerin yarıdan fazlası yeterince kitap okuyamadıklarını belirtmişlerdir. Aynı araştırmaya göre, liseli gençlerin bir tatil ayında en fazla okuyabildikleri kitap sayısı 3,4 iken, üniversiteli gençlerde bu oran 2,9'dur. Dökmen'nin belirttiğine göre, Nell (1988) tarafından İngiliz ve Güney Afrika'lı Üniversiteli Öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmada, 'ludic readers' olarak adlandırılan bir grup öğrencinin ayda okuduğu ortalama kitap sayısı 17, öğrencilerin tümünün birden ayda okuduğu kitap sayısı 5,7 olarak belirlenmiştir.¹³¹ Deneklerin çok kitap okuyan öğrencileri idealize etmelerinden, bu konuda gerçekten öğrenciler olarak çok az kitap

¹³¹ Dökmen, Üstün. 'Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma', M.E.B. Yay., İstanbul 1994, s. 87-88.

okunmasından öğretmenlerin rahatsızlık duydukları ve bunu değiştirmek istedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %89,3'ü (44,9+44,4) '*nazik*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %8,1'i kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Nazik özelliği Torrance'ın araştırmasına göre, daha çok itaatkâr çocuk yetiştirmeyi idealize eden Filipinli öğretmenlerin tercih ettikleri özellikler arasında yer almaktadır.¹³² Deneklerin tamamına yakın bir çoğunluğunun nazik öğrencileri idealize etmeleri Filipinli öğretmenlerin idealleri ile paralellik göstermektedir. Öğretmenler toplumsal beklentiler yönünde olumlu bir yere sahip olduğu için '*nazik*' özelliğini idealize etmiş olabilirler.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %88,9'u (33,8+55,1) '*meraklı*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %4'ü (3,5+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %7,1'dir. Deneklerin tamamına yakın çoğunluğu meraklı özelliğini idealize etmişlerdir. Torrance (1974) ve Stein (1968), meraklı özelliği yaratıcı kişilik özellikleri arasında saymaktadırlar. Torrance'ın araştırmasında da Amerikan, Alman ve İngiliz öğretmenler meraklı özelliğini ideal öğrenci özellikleri arasında belirtilmesi¹³³, araştırma bulgularını desteklemektedir. Ancak Arık ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada öğretmenler tarafından idealize edilen özellikler arasında meraklı özelliği yer almamaktadır.¹³⁴ Bu sonuçla araştırma bulguları çelişmektedir. Öğretmenlerin geçen süre içinde idealize ettikleri öğrenci özelliklerinde olumlu yönde değişimler meydana geldiği söylenebilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %88,4'ü (50,5+37,9) '*düşünce ve hükümlerinde bağımsız*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %5,1'i katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı da %5,1 gibi düşük bir düzeyde kalmıştır. Torrance (1974)¹³⁵ ve Stein (1968)¹³⁶ e göre düşünce ve hükümlerde bağımsız olma yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır.

¹³² Arık, İ. Alev. a.g.e., s.12-13.

¹³³ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan. S. s. 17.

¹³⁴ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yilmazer, N., Canan. S. a.g.m., s.18-21.

¹³⁵ Sungur, Nuray a.g.e., s.25.

¹³⁶ Yavuzer, Halide S. a.g.e., s.22-24.

Yaratıcılığı destekleyen bu özelliğin deneklerin büyük bir çoğunluğu tarafından idealize edilmesi öğretmenler adına bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %88,4'ü (38,4+51,0) '*mizah duygusuna sahip espritüel*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %1,5'i (1,0+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %8,6'dır. Mizah duygusuna sahip olma Torrance'a göre yaratıcı kişilerin özelliklerinden biridir.¹³⁷ Türk toplumundaki mizah anlayışının gelişmiş olmasının denekleri etkilediği söylenebilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %88,4'ü (45,5+42,9) '*çatışma anında uzlaşmacı olan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %3,5'i katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %7,6'dır. Yaratıcı kişilerin uzlaşmacı olmadıkları¹³⁸, kendi doğru bildikleri konularda kesin kararlı bir tutum içinde oldukları belirtilmektedir. Deneklerin tamamına yakın bir çoğunluğunun çatışma anında uzlaşmacı özelliğini idealize etmeleri, toplumun genel beklentilerinin uzlaşmacı bireyler yetiştirmek yönünde olmasından kaynaklanıyor olabilir. Uzlaşma, çatışmaları çözme ve istikrar ortamı sağlama açısından olumlu algılanmış olabilir. Ancak, uzlaşma ile orta yolda birleşme sonucu ortaya çıkan şey, görüşlerinden taviz vererek gerçekleşebilir ve bu davranış kendine güvenmemenin bir sonucu olarak ele alındığında uzlaşmacı özelliği olumsuz bir anlam kazanmaktadır.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %87,9'u (37,4+50,5) '*sezgileri kuvvetli*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %4,5'i (4,0+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %7,6'dır. Torrance (1974) ve Stein (1968)'a göre, sezgileri kuvvetli yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Araştırma deneklerin tamamına yakınının yaratıcı kişilik özelliklerinden biri olan sezgileri kuvvetli öğrencileri idealize etme yönünde bulgular içermektedir. Ayrıca bilimsel çalışmalar için sezgisel bilgilerin önemli olduğu düşünüldüğünde, deneklerin bu tercihi, öğrencileri açısından olumlu kabul edilmelidir.

¹³⁷ Sungur, Nuray a.g.e., s.25.

¹³⁸ Vexliard, Alexandre 'Yaratıcılık Teorileri ve Eğitim', Çev.:Nusret Hızır, Araştırma DTCF Felsefe Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Ankara 1966. s.121.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %86,4'ü (35,4+51,0) '*estetik düşünen*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %5'i (4,0+1,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı da %8,6 düzeyindedir. Estetik düşünebilme, yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu estetik düşünebilen öğrencileri idealize etmişlerdir. Torrance (1974) ve Stein (1968)'a göre yaratıcı düşünmenin özelliklerinden biri olan estetik düşünceyi, deneklerin idealize etmesi anlamlıdır. Estetik düşünebilme, daha çok sanatçı ruhlu insanlar özgü bir durumdur ve insandaki duygusal boyutu ön plana çıkartması açısından önemlidir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %85,3'ü (40,9+44,4) '*kendi kendine yeten*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %7,6'sı katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %7,1'dir. Torrance (1974) kendi kendine yeten özelliğini yaratıcı kişilik özellikleri arasında ele almaktadır.¹³⁹ Bu bulgu, öğretmenlerin kendilerine fazla ihtiyaç duymayan, bağımsız öğrenciler istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %84,9'u (38,9+46,0) '*yeni durumlara uyum sağlayan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %4,5'i (4,0+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %10,6'dır. Torrance (1974)'a göre yeni durumlara uyum sağlama yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Yeni durumlara uyum sağlayabilen öğrenciler yetiştirmek, özellikle değişim sürecinde önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %84,4'ü (35,9+48,5) '*hayal gücü kuvvetli*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %8'i (4,0+4,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %10,1 düzeyindedir. Torrance (1974)'ın belirttiğine göre, yaratıcı kişilik özelliklerinden biri olan 'hayal gücü kuvvetli' özelliğini öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu idealize etmişlerdir. Bu anlamda araştırma bulgusu öğretmenler açısından olumludur.

¹³⁹ Sungur, Nuray. a.g.e., s.25.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %82,8'i (31,8+51,0) '*risk alan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %5,1'i katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %12,1'dir. Torrance (1974)'a göre, risk alma yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Titiz (1997) ve Akkanat (1998)'in tespitlerine göre, eğitim kurumlarında riske girmeyi göze alamayacak tipte insanlar yetişmektedir. Yeni olan, alışılmamış her şey insanı tedirgin eder. Bu açıdan doğal olarak yenilik ve değişim karşısında insanlar beklenmedik sonuçlarla karşılaşma riskini göze almaktansa, çekingen davranabilirler ve alışılmışın dışına çıkmak istemezler. Oysa ki her gelişim için bir değişim, her değişim için de değişim oranında riski göze alabilmek gerekmektedir. Deneklerin risk alan öğrencileri idealize etmeleri öğretmenlerin, bir eksikliğin gözlenip giderilmesini düşündüklerini göstermektedir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin öğretmenlerin %82,3'ü (34,3+48,0) '*karşı fikirler ileri süren*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %5,6'sı (5,1+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %12,1'dir. Karşı fikirler ileri sürme özelliği, Torrance (1974)'a göre yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Deneklerin çoğunluğu da aynı yönde görüş belirtmişlerdir. Karşı fikirler ileri sürebilme; kendine güvenen özelliğine de bağlıdır. Farklı düşüncelerini ifade edebilmesini sağlamak için, bir taraftan öğrencilerin buna teşvik edilmesi, bir taraftan da öğretmenler tarafından onlara bu ortamın sağlanması gerekir.

Deneklerin %90-80 çoğunlukla idealize ettikleri özelliklere bakıldığında, '*çatışma anında uzlaşmacı olan*' (%88,4) özelliği dışında diğerleri, gerek milli eğitim amaçları açısından, gerekse günün ihtiyaç duyduğu insan nitelikleri açısından üst sıralarda idealize edilmesi öğretmenler adına sevindirici bir durumdur. Çatışma anında uzlaşmacı olma; kendine güven, sorumluluk duygusuna sahip, düşünce ve hükümlerinde bağımsız ve karşı fikirler ileri süren özellikleri ile de bir arada bulunduğu çelişik bir durum ortaya çıkmaktadır.

4.2.1.3. Öğretmenlerin %80-60 Arasında Katıldıkları Özellikler

Öğretmenlerin en çok idealize ettikleri %80-60'lık dilimde yer alan özellikler, ayrı ayrı ele alınmış ve daha sonra tamamı üzerinde görüş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %78,8'i (30,8+48,0) '*pratiği teoriden önde tutan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, kararsızların oranı %12,6'dır. Her değişim ve gelişim öncelikle zihin dünyasında teorize edilir ve daha sonra uygulama alanı bulur. Şüphesiz ki, teorinin geliştirilebilmesi için pratikten de yararlanır. Ancak bir öncelik söz konusu olduğunda, teorinin pratikten önce geldiği söylenebilir. Araştırma sonucuna göre, deneklerin çoğunluğunun pratiği teoriden önde tutan öğrencileri idealize ettikleri görülmektedir. Bu sonuç, öğretmenlerin pratik kaygıları daha çok yaşadıkları ya da iyimse bir açıklama ile, maddeden kastedilen anlamı yeterince anlayamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Her iki durum da endişe vericidir. Pratik kaygıların önde tutulması, uzak amaçlara sahip özelliği ile çelişmektedir ve ayrıca toplumlara yön veren düşüncelerin doğup gelişmesinin önünde engel olarak da değerlendirilebilir. Diğer açıdan bakıldığında ise, deneklerin 'pratik' ile 'teorik' kavramları ve birbiri ile ilişkileri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları da söylenebilir.

Şekil 3.2.1'e göre, deneklerin %78,3'ü (28,3+50,0) '*söz dinleyen*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %8,5'i (7+1,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı da %12,6 düzeyindedir. Söz dinleme, 'uslu çocuk' tipini çağrıştırması, kendisinden daha çok söylenenlere uyma davranışı beklenmesi, itaat etmesi istendiği durumlarda gerekli bir özelliktir. Buna göre, öğretmenlerin daha çok 'uslu çocuk' tipini tercih ettikleri söylenebilir. Yapılan araştırmalar yaratıcı kişilerin baskıyı reddedici özellikte olduklarını göstermektedir.¹⁴⁰ Torrance'ın yapmış olduğu araştırmaya göre, doğu'lu öğretmenlerin daha çok idealize ettiği itaatkâr tipte öğrencilerin özellikleri ile söz dinleyen özelliği birbirine benzemektedir.¹⁴¹ Bu bulgu, Titiz (1997) ve Akkanat (1998)'in görüşleri ile de tutarlılık göstermektedir. Bu bulgu,

¹⁴⁰ Sungur, Nuray. a.g.e., s.25.

¹⁴¹ Arık, İ. A., Arkonaç, S., Yılmaz, N., Canan, S. a.g.m., s. 17.

düşünce ve hükümlerinde bağımsız özelliğinin idealize edilmesi ile çelişmektedir. Buna göre, deneklerin görüşleri arasında tutarsızlık olduğu söylenebilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %74,2'si (21,2+53,0) '*zor ve karmaşık işlere ilgi duyan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %8,6'sı (7,6+1,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise % 16,7'dir. Zor ve karmaşık olana, bilinmeyene karşı duyulan ilgi, yaratıcı kişilik özelliklerinden biridir.¹⁴² Yeni şeyler ortaya koyabilme ve değişimi başlatabilmenin yolu, başkaları tarafından denenmemiş, zor kabul edilmiş işlere girmekten geçmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, deneklerin büyük çoğunluğu bu özelliği idealize etmeleri, öğretmenler adına olumlu bir durumdur.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %73,2'si (21,2+52,0) '*alışılmadık ilginç sorular soran*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %9,6'sı (8,6+1,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %16,2'dir. Alışılmadık ilginç sorular sorma, Torrance (1974)'a göre, yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Kendine güvenen, meraklı, cesaretli, hayal gücü kuvvetli özellikleri ile de bağlantılı bir şekilde ortaya çıkabilecek bu özelliği, deneklerin çoğunluğunun idealize etmesi, öğretmenler ve eğitim sistemi adına olumlu bir durumdur.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %71,7'si (23,2+48,5) '*sorulara az rastlanan cevaplar veren*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %10,6'sı (10,1+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %17,2'dir. Torrance (1974)'a göre, sorulara az rastlanan cevaplar verme yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. 'Alışılmadık ilginç sorular soran' özelliğinin idealize edildiği oranda, 'sorulara az rastlanan cevaplar veren' özelliğinin de idealize edilmesi, birbirini destekler sonuçlardır ve öğretmenler adına olumlu bir sonuçtur.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %69,2'si (20,2+49,0) ideal bir öğrenci özelliği olarak '*popüler*' maddesine katıldıklarını belirtmişlerdir. %17,7'si ise bu maddeye ilişkin kararsız kalmayı tercih etmişlerdir. %11,6'sı (10,1+1,5) ise popüler maddesin ideal bir öğrenci özelliği olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Tablo 4.2.1'den de

¹⁴² Sungur, Nuray. a.g.e., s.25.

anlaşılabacağı üzere popüler özelliği, örnekleme giren 198 öğretmenin %70'e yakın bir çoğunluğu tarafından ideal bir öğrenci özelliği olarak algılanmaktadır. Torrance (1974)'a göre, yaratıcı kişilerin özelliklerinden biri de popüler olmamalarıdır. Deneklerin popüler özelliğini idealize etmeleri, popüler kelimesinin bizzat kendisinin de popüler olmasından ve popüler bir kültür ortamında yaşanıyor olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %68,2'si (21,2+48,0) '*tek başına çalışmaktan hoşlanan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, 17,7'si (16,2+1,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre öğretmenlerin çoğunluğu tek başına çalışmaktan hoşlanan özelliğini idealize etmektedirler. 'Tek başına çalışma' özelliği, yaratıcı ürünler ortaya koyabilmek için gerekli bir özellik olarak kabul edilmektedir. Tek başına çalışmak daha çok içe yönelim ile uyum içindedir. Yaratıcılık açısından tek başına çalışmaktan hoşlanma özelliği ile daha çok içe yönelik özelliğine verilen cevapların birbiri ile uyuşmadığı düşünüldüğünde deneklerin görüşleri arasında tutarsızlık olduğu söylenebilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %65,1'i (23,2+41,9) '*uzak amaçlara sahip*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %15,6'sı (11,5+4,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %19,2'dir. . Torrance (1974)'a göre, uzak amaçlara sahip olma yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Uzak amaçlara sahip olma, azimli/kararlı özelliği ile uyum içindedir. Uzak amaçlara sahip olma, gündelik problemleri aşmış, soyut konular üzerinde düşünce üretmeye yakınlığını da ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında öğretmenlerin uzak amaçlara sahip özelliğini idealize etmeleri olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %63,1'i (21,7+41,4) '*düşüncelerle oynamayan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %19,2'si (13,1+6,1) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %16,7'dir. Torrance (1974)'a göre, yaratıcı kişiler düşüncelerle oynamaktan zevk alan kişilerdir ve bu anlamda desteklenmesi gereken bir özelliktir. Deneklerin çoğunluğunun düşüncelerle oynamayan öğrencileri idealize etmeleri, öğretmenler tarafından statükoyu koruma eğilimi, farklı görüş ve düşüncelere ya da yollarla düşüncelerin ifade edilmesine karşı oldukları

şeklinde değerlendirilebilir. Bu açıdan araştırma bulgusu, Titiz (1997) ve Akkanat (1998)'ın görüşleri ile örtüşmektedir. Ayrıca öğrencilerin düşüncelerle oynamaları öğretmenler tarafından saygısızlık olarak algılanmış olabilir. Buradan, deneklerin bu maddeyi kastedilen anlamda anlayamadıkları sonucuna da varılabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %61,6'sı (16,7+44,9) '*soyuttan daha çok somut düşünen*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %23,2'si (21,7+1,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %15,2'dir. Piaget'in Zihin Gelişimi Kuramı'na göre somut düşünme 6-11 yaşları arası düşünme biçimidir.¹⁴³ Sembollerle düşünme yetisini ifade eden ve zihin gelişimi açısından gelişmişlik düzeyi olan 12-18 yaşları arası düşünme biçimi ise, soyut düşünmedir. Yaratıcı ürünler ortaya koymak soyut düşüncenin eseridir. Bu açıdan bakıldığında deneklerin çoğunluğu somut düşünen öğrencileri idealize etmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin gelişim dönemlerine ve yeni bir şeyler ortaya koyabilme için gerekli olan düşünme biçimine uygun değildir. Deneklerin büyük çoğunlukla idealize ettikleri duyguları kuvvetli, estetik düşünen, yeni durumlara uyum gösteren, hayal gücü kuvvetli, eleştirel düşünen, alışılmadık ilginç sorular soran ve sorulara az rastlanan cevaplar veren özellikleri ile de tutarsızlık göstermektedir. Bu sonuç, iyimser bir açıklama ile, deneklerin maddedeki ifadeyi yeterince anlamadıkları şeklinde de yorumlanabilir. Bu durum da, öğretmenlerin 'somut' ve 'soyut' kavramları hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ortaya çıkartması açısından düşündürücü olacaktır.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %61,1'i (23,7+37,4) '*güç ve statüye değer veren*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, ancak %22,8'i (16,7+6,1) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %15,7 düzeyindedir. Torrance (1974) ve Stein (1968)'ın belirttiğine göre yaratıcı kişiler güç ve statüye değer vermemektedirler. Ancak araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin çoğunluğu bu özelliği idealize etmişlerdir. Bu tercihte günümüzde güç ve statü sahibi olmanın geçerli bir özellik olmasının etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca popüler özelliğinin de yüksek oranda idealize edilmesi, bu araştırma bulgusu ile birlikte ele alındığında manidar görünmektedir.

¹⁴³ Senemoğlu, Nuray. 'Gelişim Öğrenme ve Öğretim'. Ertem Matbaacılık. Ankara 1997, s.53-57.

Deneklerin %80-60 arasına bir çoğunlukla idealize ettikleri özelliklere genel olarak bakıldığında; daha büyük çoğunlukta idealize edilen özelliklerin büyük kısmı ile çelişen madde sayısında bir artış görülmektedir. Bu maddeler; ‘pratik’i teori’den önde tutma’, ‘söz dinleyen’, ‘popüler’, ‘düşüncelerle oynamayan’ ve ‘güç ve statüye değer veren’ özellikleridir. Her ne kadar olumlu olarak değerlendirdiğimiz özellikler kadar olmasa da, bu özelliklerin idealize edilme oranının %80-60 gibi yüksek olması, hem bir çelişki olması açısından önemlidir, hem de milli eğitim amaçlarına göre ve değişen dünya insanını yetiştirme açısından olumsuz özellikler olması nedeni ile önemlidir. Ayrıca yukarıda özellikler tek tek ele alındığında da ifade edildiği gibi, bu özelliklerin bir kısmı ya da tamamı öğretmenler tarafından yeterince anlaşılır bulunmamış olabilir.

4.2.1.4. Öğretmenlerin %60 ve Altında Katıldıkları Özellikler

Öğretmenlerin en çok idealize ettikleri %60 ve altında yer alan özellikler, ayrı ayrı ele alınmış ve daha sonra tamamı üzerinde görüş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tablo 4.2.1.b.’ye göre, deneklerin %58,1’i (10,6+47,5) ‘*zaman zaman çocuksu olan*’ maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %18,2’si (15,2+3,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %23,7’dir. Torrance (1974)’a göre zaman zaman çocuksu olma yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Araştırma, deneklerin yarıdan fazlasının yaratıcı kişilik özelliklerinden biri olan zaman zaman çocuksu öğrencileri idealize etme yönünde bulgular içermektedir. Kararsızların oranının, bu özelliğe katılmayanlardan fazla olması, deneklerin bu maddeye tereddütlü yaklaştıklarını göstermektedir.

Tablo 4.2.1.b.’ye göre, deneklerin %59,6’sı (9,1+50,5) ‘*hissi/duygusal*’ maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, 17,2’si (16,2+1,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise 22,7’dir. Deneklerin öğrencilerinin duygu dünyalarının önemine vurgu yaptıkları görülmektedir. Duygusal boyutun eğitimde ihmal edildiği bir eğitim ortamı açısından bu sonuç önemlidir. Eğitimde amacın daha çok bilgili ve daha zeki insanlar yetiştirmek olduğu, yirminci yüzyıl boyunca bütün eğitim çevrelerinde kabul gören bir anlayıştır. Ancak yüzyılın

sonlarına doğru yetişen kuşağın daha zeki olmalarına karşın, duygusal ve sosyal becerileri zayıflamaktadır. Amerika'da her geçen gün daha fazla sayıda genç kuşakta depresyon, intihar, okuldan kaçma, uyuşturucu, hapse girme vb. birçok toplumsal sorunlarla karşılaşmaktadır.¹⁴⁴ Bunun farkına varılması ile, nerede hata yapıldığı sorusuna karşılık olarak, eğitimde duygusal boyutun eksik bırakıldığı fark edilmiş ve buradan da ilk defa 1990'da Amerikalı psikologlar P. Salovey ve J. Mayer tarafından isimlendirilen¹⁴⁵ 'duygusal zeka' kavramı çerçevesinde öğrencilerin duygusal boyutlarının eğitimin içine katılması amaçlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında öğretmenlerin hissi/duygusal özellikleri idealize etmeleri, duygusal boyutu önemsemeleri yetiştirecekleri öğrencileri açısından olumlu bulunmuştur. Yaratıcılık açısından duygusallığın çocuksu özellikleri desteklemesi de, araştırma bulgusunu olumlamaktadır. Kararsızların oranının, bu özelliğe katılmayanlardan fazla olması, öğretmenlerin bu maddeye tereddütlü yaklaşıklarını göstermektedir. Kasatura (1998)'nın bir araştırmasına göre, başarısız öğrenciler başarılı olanlara göre daha çok duygusal davranmaktadırlar.¹⁴⁶ Araştırma sonucuna bu açıdan bakıldığında da, deneklerin hissi/duygusal öğrencileri idealize etmekle aynı zamanda bu özelliği daha çok gösteren başarısız öğrencileri de farkında olmadan idealize ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, öğretmenlerin %56,6'sı (18,2+38,4) '*tümevarımdan daha çok tümdengelimci düşünen*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %10,6'sı (10,1+0,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %31,8'dir. Tümevarım, bilinenlerden yola çıkılarak yeni bir bilinmeyeni ortaya çıkarmayı sağlayan ve yaratıcılığı destekleyen bir düşünce biçimi olarak öğretmenlerin çoğunluğu tarafından reddedilmiştir. Tümdengelim'ci düşünce biçimi ise, bilinen doğrulardan başlayarak düşünmedir ve o doğruların dışında yeni bir doğruya gidilmez. Araştırma bulgusu deneklerin tümdengelim düşünme biçimini tümevarım'dan daha çok idealize ettikleri yönündedir. Bu sonuç, eleştirel düşünen, düşünce ve hükümlerinde bağımsız, yeni durumlara uyum gösteren, karşı fikirler ileri süren, alışılmadık ilginç sorular soran, sorulara az rastlanır cevaplar veren, uzak amaçlara sahip özelliklerinin çoğunlukla idealize edilmeleri ile karşılaştırıldığında çelişkili görünmektedir.

¹⁴⁴ Shaprio, L.E. 'Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek', Varlık Yayınları, İstanbul 1999, s. 21.

¹⁴⁵ Shaprio, L.E. a.g.e., s. 16.

¹⁴⁶ Kasatura, İlkay a.g.e., s. 115.

Deneklerin bu maddeyi yeterince anlayamadıkları ihtimalini de göz ardı etmemek gerekir. Ayrıca kararsızların oranının, bu özelliğe katılmayanlardan fazla olması, öğretmenlerin bu maddeye tereddütlü yaklaştıklarını göstermektedir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %57,6'sı (15,7+41,9) '*sürekli herhangi bir şeyle meşgul*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %21,7'si (17,2+4,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %20,7'dir. Torrance (1974)'a göre, sürekli herhangi bir şeyle meşgul yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Boş durmanın kültürümüz açısından hoş karşılanmamasının, deneklerin cevaplarında etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %56'sı (13,1+42,9) '*yaramazlık yapmayan/uslu*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %23,2'si (19,7+3,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %20,7'dir. Daha çok itaatkâr çocuklar yetiştirme anlayışının bir gereği olan yaramazlık yapmayan/uslu çocukların öğretmenlerin yarıdan fazlası tarafından idealize edildiği görülmektedir. Araştırma bulguları bu madde açısından Torrance'ın araştırmasındaki Filipinli öğretmenlerin idealize ettiği özelliklerle benzerlik göstermektedir.¹⁴⁷ Ayrıca söz dinleyen (%78,3) özelliği olumlu özellikler olarak kabul edildiği halde, sorumluluk duygusuna sahip, saygılı, fedakâr, dürüst, çalışkan özellikleri ile bir arada düşünüldüğünde, yaramazlık yapmayan/uslu öğrencilerin idealize edilmesi, denekler açısından manidar bir sonuçtur. Fakat, yine yüksek oranda öğretmenler tarafından idealize edilen kendine güvenen, inançlarını cesaretle savunan, meraklı, risk alan, zor ve karmaşık işlere ilgi duyan, alışılmadık ilginç sorular soran maddeleri ile bir arada düşünüldüğünde ise, çelişik bir durum söz konusu olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %55,6'sı (19,7+35,9) '*sebeplerden çok sonuçlar üzerinde duran*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %25'7'si (21,7+4,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise, %18,2 gibi yaklaşık örnekleme giren deneklerin beşte birini oluşturmaktadır. Piaget'nin Ahlak Gelişim Kuramı'na göre dışsal kurallara bağlılık dönemi olan 6-12 yaşları arası ahlak gelişiminde çocuklar olayların sebepleri değil sonuçlarının daha önemli olduğu

¹⁴⁷ Arık. İ. Alev. a.g.e., s.12-13.

anlayışına sahiptirler¹⁴⁸. Olayların nedeni, yaratıcı kişiler için daima sonuçlarından daha önemli olarak görülmüştür. Araştırma sonuçlarında deneklerin çoğunluğunun sonuçları daha önemli görmesi öğretmenlerin, Piaget'e göre dışsal kurallara bağlılık döneminin ahlak anlayışına sahip oldukları şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca bu sonuç, daha önce deneklerin büyük çoğunluğu tarafından idealize edilen pratik'i teori'den önde tutan, soyut'tan daha çok somut düşünen ve tümevarım'dan daha çok tümdengelim'ci düşünen özellikleri ile de tutarlılık arz etmektedir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %54'ü (10,6+43,4) '*gerçekleri ortaya çıkarmada sabırsız*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %24,7'si (20,2+4,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %20,2'dir. Gerçekleri ortaya çıkarmada sabırsızlık Torrance (1974)'a göre, yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Buna göre, deneklerin yarısından fazlasının gerçekleri ortaya çıkarmada sabırsız davranan öğrencileri idealize etmeleri öğretmenler adına olumlu bir sonuçtur.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %54'ü (14,1+39,9) '*maceracı*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %20,2'si (17,7+2,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %25,3'dür. Torrance (1974)'a göre, maceracı yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Kararsızların çok olması öğretmenlerin maceracı özelliği konusunda tereddüt yaşadıklarını göstermektedir. Bu tereddüt, 'maceracı' özelliğinin toplumda 'macera düşkünü' olarak olumsuz anlamda kullanılan şekli ile anlaşılmış olmasından ileri gelmiş olabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %53,5'i (12,6+40,9) '*olaylara şüphe ile bakan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %21,2'si (17,2+4,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %25,3'dür. Şüphecilik yaratıcı kişilerin özellikleri arasında yer almaktadır¹⁴⁹. Olaylara şüphe ile bakma, yaratıcılık açısından bir güvensizlik değil, aksine kendine güvenen, emin olmak isteyen, kolay ikna olmayan, eleştirel düşünen bir bakış açısıyla birlikte ele alındığında yaratıcılığı besleyen bir özelliktir. Deneklerin yarısından fazlası olaylara şüphe ile bakma özelliğini idealize

¹⁴⁸ Senemoğlu Nuray., a.g.e., s. 69.

¹⁴⁹ Vexliard, Alexandre., a.g.m, s.121.

etmişlerdir. Oranın düşük çıkması, şüphe kavramının, toplumda olumsuz anlamda da kullanılan bir ifade olmasının etkisiyle açıklamak mümkün olabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %48,9'u (14,6+34,3) '*daha çok ayrıntılarla ilgilenen*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %24,2'si (20,7+3,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %24,2'dir. Ayrıntılarla ilgilenme tek bir doğru cevabın arandığı yakınsak (convergente) düşünmenin bir özelliğidir ve yaratıcılığı asıl destekleyen ıraksak (divergente) düşünmedir.¹⁵⁰ Divergente düşünme ile önceden bilinmeyen orijinal sonuçlara ulaşmak mümkündür. Deneklerin yarıya yakın çoğunluğu yaratıcılığı engelleyici ayrıntılarla ilgilenen öğrencileri idealize etmişlerdir. Kararsızların oranının yüksek olması öğretmenlerin ayrıntılarla ilgilenen öğrencileri idealize edip etmeme konusunda tereddüt yaşadıklarını ve hangisinin daha iyi olduğu konusunda net bilgiler taşımadıklarını göstermektedir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %46,5'i (8,6+37,9) '*hata bulan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %30,3'ü (24,7+5,6) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %22,7'dir. Torrance (1974)'a göre, hata bulmayı yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Burada hata bulma kusurları ortaya çıkarma gibi olumsuz bir anlamdan ziyade dikkatli olma ve yanlışlıkları görebilme anlamlarına gelmektedir. Deneklerin yarıya yakın bir çoğunluğu hata bulan özelliğini idealize etmişlerdir. Oranın düşüklüğü, hata bulma özelliğinin aynı zamanda olumsuz bir anlamda kullanılan bir ifade olmasının denekleri etkilemesiyle ilgili olabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %45,5'i (9,1+36,4) '*başat/baskın*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %23,2'si (20,7+2,5) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %29,3'dür. Torrance (1974) ve Stein (1968)'e göre, başatlık, yaratıcı kişilik özelliklerinden biridir. Deneklerin çoğunluğu bulunduğu ortamda baskın olabilen öğrencileri idealize etmelerine rağmen oran %45'lerde kalmıştır. Kararsızların oranının yüksek olması deneklerin bu özellikte tereddüt yaşadıklarını göstermektedir.

¹⁵⁰ Vexliard, Alexandre. a.g.m., s.116-117.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %39,4'ü (6,6+32,8) '*kendini başkalarından farklı gören*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %27,9'u (28,8+9,1) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %22,2'dir. Torrance (1974)'a göre, yaratıcı kişiler kendilerini diğerlerinden farklı algılamaktadırlar. Araştırma bulgularına göre, deneklerin ancak yarıya yakın çoğunluğu bu kendini başkalarından farklı gören özelliğini idealize etmişlerdir. Oranın düşük çıkması, kendini başkalarından farklı görmenin kendini beğenmişlik anlamında algılanma ihtimalinden kaynaklanmış olabilir.

Tablo 4.2.1.b.'ye göre, deneklerin %37,4'ü (15,2+22,2) '*bilim'i sanat'a tercih eden*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %33,9'u (27,3+6,6) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %27,8'dir. Sanatsal yaratıcılık, bilimsel yaratıcılığın da bir önkoşulu olarak ele alındığında yaratıcılık açısından sanatsal yaratıcılık daha çok idealize edilmelidir. Araştırma bulguları bilim'i sanat'a tercih eden özelliğini deneklerin idealize etmesi açısından birbirine yakın sonuçlar içermektedir. Kararsızların oranının yüksek olması deneklerin bu özellikte de tereddüt yaşadıklarını göstermektedir.

Deneklerin %60 ve altında bir çoğunlukla katıldıkları özelliklere genel olarak bakıldığında; zaman zaman çocuksu davranan, hissi/duygusal, sürekli herhangi bir şeyle meşgul, gerçekleri ortaya çıkarmada sabırsız, maceracı, olaylara şüphe ile bakan, hata bulan, başat/baskın, kendini başkalarından farklı gören özelliklerinin idealize edilmesi öğretmenler açısından olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Ancak bu özelliklerin idealize edilmesinin yanında, oranların düşük olması ve özellikle de kararsızların oranının diğer idealize edilen özelliklerden belirgin oranda yüksek olması, bu maddelerin denekler tarafından yeterince anlaşılamadığı şeklinde yorumlanabilir. Aynı anlaşılmazlık, yaratıcılık açısından olumsuz olarak değerlendirilebilecek olan, tümevarım'dan çok tümdengelim'ci düşünen, sebep'lerden çok sonuç'lar üzerinde düşünen, daha çok ayrıntılarla ilgilenen, bilim'i sanat'a tercih eden maddeleri için de geçerlidir. Eğer maddeler denekler tarafından yeterince anlaşılacak şekilde işaretlenmiş ise; o zaman da denekler birbiri ile çelişen özellikleri idealize ettikleri sonucu ortaya

çıkılmaktadır. Bu durum, deneklerin dikkatli cevap vermemesi ya da gerçekten birbiri ile çelişen duygu ve düşünceler taşıdıkları anlamlarına da gelebilir.

4.2.2. Öğretmenlerin Çoğunlukla Katılmadıkları Özellikleri İdealize Etme Durumu

Deneklerin anket maddelerine verdikleri cevaplardan elde edilen bulgulara göre; ‘ideal öğrenci tipi’ne ilişkin en çok katılmadıkları özellikler Tablo 4.2.2.a’da verilmiştir.

Tablo 4.2.2.a.

Deneklerin Çoğunlukla Katılmadıkları Özelliklerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Cevapsız		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. daha çok içe dönük	2	1	15	7,6	28	14,1	103	52	50	25,3	-	-	198	100
2. utangaç	7	3,5	29	14,6	27	13,6	92	46,5	43	21,7	-	-	198	100
3. köktenci/radikal	22	11,1	41	20,7	37	18,7	57	28,8	38	19,2	3	1,5	198	100
4. kolay ikna olan	11	5,6	45	22,7	45	22,7	79	39,9	16	8,1	2	1	198	100
5. ezberi kuvvetli	8	4	60	30,3	36	18,2	66	33,3	22	11,1	6	3	198	100
6. sessiz, sakın	13	6,6	59	29,8	39	19,7	78	39,4	8	4	1	0,5	198	100
7. problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden	20	10,1	60	30,3	33	16,7	69	34,8	14	7,1	2	1	198	100
8. düzeni bozucu	13	6,6	59	29,8	39	19,7	78	39,4	8	4	1	0,5	198	100

Öğretmenlerin çoğunlukla idealize ettikleri öğrenci özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Tablo 4.2.2.b.’de öğretmenlerin en çok katılmadıkları özelliklerin yüzdelik oranları sıralanmıştır.

Tablo 4.2.2.b.
Deneklerin Çoğunlukla Katılmadıkları
Özelliklerin Yüzdelik Dağılımı

	Özellikler	%
1.	daha çok içe dönük	77,3
2.	utangaç	68,2
3.	Köktenci/radikal	48
4.	Kolay ikna olan	48
5.	ezberi kuvvetli	44,4
6.	sessiz, sakın	43,4
7.	problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden	41,9
8.	düzeni bozucu	39,8

Öğretmenlerin en çok idealize etmekten kaçındıkları özellikler, ayrı ayrı ele alınmış ve daha sonra tamamı üzerinde görüş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tablo 4.2.2.b.'ye göre, deneklerin %8,6'sı (1,0+7,6) '*daha çok içe dönük*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %77,3'ü (52,0+25,3) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %14,1'dir. Deneklerin büyük çoğunluğu aktif, sosyal ilişkilerde daha çok bulunan dışa dönük öğrencileri, içe dönük öğrencilere tercih ettikleri görülmektedir. Daha çok içe dönüklük Torrance (1974)'a göre, yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Dışa dönüklük öğrencilerin düşüncelerini daha iyi geliştirebilecekleri, cesaretli, kendilerinden emin ve hiçbir baskı altında hissetmeyecekleri özgür ortamları çağrıştırmaktadır. Ayrıca popüler özelliğinin yüksek oranda idealize edilmesi ile de bu sonuç ilişkili görünmektedir. Toplumun genel beklentileri ile de örtüşen bu sonuç ideal öğrenci tipi özellikleri açısından öğretmenler adına olumlu bir sonuç olarak bakılabilir. Ancak yaratıcı ürünler ortaya koyanların büyük çoğunluğunun sosyal hayatın içinde daha çok görünenleri de dahil olmak üzere daha çok içe dönük bir hayat sürmeleri ve eserlerini bu iç hayatlarının bir ürünü olarak ortaya çıkarmaları yaratıcılık ile içe dönüklük arasında bir paralellik olduğunu göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde deneklerin içe dönüklük özelliğini idealize etmemeleri öğretmenler açısından olumsuz görülmektedir.

Tablo 4.2.2.b.'ye göre, öğretmenlerin %18,1'i (3,5+14,6) '*utangaç*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %68,2'si (46,5+21,7)

katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %13,6'dır. Bu sonuç, öğretmenlerin karşılarında utangaç öğrenciyi %68,2 oranında bir çoğunlukla istemediklerini ortaya koymaktadır. Utangaçlık özelliği Torrance (1974)'a göre, yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Ancak araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin utangaç özelliğini çoğunlukla reddettikleri görülmektedir. Utangaçlık toplum tarafından daha çok olumsuz bir beklentiye çağrıştırması nedeni ile öğretmenler tarafından reddedilmiş olabilir. İçedönüklüğün reddedilmesi ile utangaçlığın reddedilmesi birbiri ile tutarlı görünmektedir.

Tablo 4.2.2.b.'ye göre, öğretmenlerin %31,8'i (11,1+20,7) '*köktenci/radikal*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %48'i (28,8+19,2) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %18,7'dir. Köktenci/Radikal özelliği, hızlı bir değişim yanlısı anlamına gelmekte olup Torrance (1974)'a göre yaratıcı kişilik özellikleri arasında yer almaktadır. Bu özelliğin çoğunlukla reddedilmesi öğretmenlerin 'ideal öğrenci tipi' için olumsuz bir sonuçtur. Köktenci/radikal ifadesi toplumun algı dünyasında olumsuz bir anlam ifade etmesi nedeni ile reddedildiği söylenebilir.

Tablo 4.2.2.b.'ye göre, öğretmenlerin %28,3'ü (5,6+22,7) '*kolay ikna olan*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %48'i (39,9+8,1) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %22,7'dir. Kolay ikna olma, daha çok otorite karşısında uyma davranışı gösteren, sorgulama, eleştirme, reddetme özellikleri olmayan, olaylara şüphe ile yaklaşmayan ve bir düşünce ve fikir geliştiremeyen insanların özelliklerinden biridir. Bu açıdan bakıldığında yaratıcı kişilerin zor ikna olan insanlar oldukları görülür. Kolay ikna olan özelliğinin çoğunluk tarafından reddetmesi öğretmenlerin 'ideal öğrenci tipi' için olumlu bir sonuçtur. Ancak karşı görüşte olanların ve kararsızların toplam oranı %51 gibi büyük bir çoğunlukta olması düşündürücü bir sonuçtur.

Tablo 4.2.2.b.'ye göre, öğretmenlerin %34,3'ü (4,0+30,3) '*ezberi kuvvetli*' maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %44,4'ü (33,3+11,1) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %18,2'dir. Ezberi kuvvetli özelliğine katılma ve katılmama oranları birbirine yakındır. 'Ezbercilik' ile farklı

olmasına rağmen bu özellik ezberci eğitimi çağrıştırması ve düşünce üretimini engelleyici sonuçlar doğurması nedeni ile olumsuz anlam içermektedir. ‘Bilgiyi akılda tutma’ anlamındaki ‘beleme’ olarak ele alındığında, ‘ezberi kuvvetli’ özelliği, öğrencinin öğrendiklerini uzun süreli hafızasında saklayabilmesi ile ilgilidir ve desteklenmelidir. Ancak Titiz (1997)’e göre, bir bilginin ‘değişmez tek doğru’ olarak kabul edildiği ezberde ise, öğrencilerin merak ve kuşkucu bakış açısı köreltilmektedir ve okullarda uygulanan da budur¹⁵¹. Deneklerin hangi anlamda özelliği anladıkları konusunda ise yeterli delil bulunmamaktadır.

Tablo 4.2.2.b.’ye göre, öğretmenlerin %36,4’ü (6,6+29,8) ‘sessiz/sakin’ maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %43,4’ü (39,4+4,0) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %19,7’dir. Sessiz/sakin özelliği, toplumun daha çok tasvip ettiği bir özellik olarak daha çok ‘uslu çocuk’ yetiştirme anlayışının bir özelliğidir. Dökmen (1996)’e göre, Türk toplumunda daha çok Çocuk-Anababa özelliğine sahip kişiler bulunmaktadır ve eğitimden amaçlananda daha çok ‘uslu çocuk’ yetiştirmektir.¹⁵² Planlı okul gelişimi çalışmalarının tespitlerine göre, öğrenciler daha çok sınıfta sessizce oturmaktadırlar.¹⁵³ Araştırma bulgusu her ne kadar deneklerin sessiz/sakin özelliğini çoğunlukla idealize etmemelerine rağmen, %36,4 oranında idealize etmeleri mevcut durumla da örtüşmektedir.

Tablo 4.2.2.b.’ye göre, öğretmenlerin %40,4’ü (10,1+30,3) ‘problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden’ maddesinin ideal bir öğrenci özelliği olması görüşüne katılırken, %41,9’u (34,8+7,1) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %16,7’dir. Katılma ve katılmama oranlarının birbirine yakın olması bu özellik için yorum yapmayı güçleştirmektedir. Yaratıcı kişiler Torrance (1974)’a göre, problem çözümünde başkaları tarafından bilinmeyen, çok farklı yollarla problem çözme yolunu tercih etmekte ve bu da olaylara yeni bakış açıları getirmektedir. Bilinen yolların kullanılması yaratıcı ürünler ortaya koymayı engelleyici bir özelliktir. Bu açıdan bakıldığında araştırma bulguları öğretmenlerin bu konuda birbirine yakın oranda farklı görüşlerde olduklarını göstermektedir.

¹⁵¹ Yitiz, Tınaz. a.g.e., s. 46.

¹⁵² Dökmen, Üstün. a.g.e., s. 276.

¹⁵³ Çetinkaya, A.Nur ve Diğerleri. a.g.e., s. 88.

Tablo 4.2.2.b.'ye göre, öğretmenlerin %36,4'ü (6,6+29,8) '*düzeni bozucu*' özelliğini ideal bir öğrenci özelliği olarak algılamaktadırlar. %19,7'si bu özelliğe karşı kararsız bir görüş belirtirken, %39,8'i (39,4+4,0) düzeni bozucu özelliğini ideal bir öğrenci özelliği olduğu görüşüne katılmadıklarını belirtmişlerdir. Düzeni bozucu'luk, mevcut organizasyon biçimlerini ve kuralları koruma anlamında yaratıcılık açısından uygun olmayan bir özelliktir. Öğretmenlerin işleyen düzeni ve kuralları bozma ya da değiştirme eğilimi taşıyan öğrencileri tercih etmedikleri görülmektedir. Öğretmenler tarafından düzeni bozucu'luk bir kaos ve kargaşa ortamı yaratmak olarak değerlendirilmiş olabilir.

Öğretmenlerin çoğunlukla reddettikleri özelliklere genel olarak bakıldığında, özelliklerin reddedilme oranları 'daha çok içe dönük' ve 'utangaç' özellikleri dışındakilerde %50'nin altında düşük seviyede kalmıştır. Çoğunlukla reddedilen özellikler arasından köktenci/radikal, düzeni bozucu ve kısmen de sessiz/sakin ve daha çok içe dönük özellikleri yaratıcılığı destekleyen olumlu özelliklerdir. Bunların dışında diğer özellikler açısından bakıldığında öğretmenlerin yaratıcı kişilik özelliklerini idealize ettikleri söylenebilir. Ayrıca burada da kararsızların oranının maddelerde yüksek olmasının nedeni, maddelerin öğretmenler tarafından yeterince anlaşılmaması olabilir.

4.3. Alt Problem 2 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipi'ne İlişkin Görüşlerinde, Cinsiyetlerine Göre Farklılıklar Var Mıdır?

Araştırmada bulgularına göre, deneklerin cinsiyetleri ile idealize ettikleri öğrenci özellikleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Tablo 4.3.1.a.'da, cinsiyete göre .95 manidarlık düzeyinde ya da bu düzeye yakın derecede ilişki bulunan '*utangaç*', '*sessiz/sakin*', '*kendini başkalarından farklı gören*', '*bilim'i sanat'a tercih eden*', '*yeni durumlara kolay uyum sağlayan*' ve '*maceracı*' özelliklerinin frekans ve yüzdelik dağılımları birlikte verilmiştir.

Tablo 4.3.1.a.

Cinsiyete göre

‘Utangaç’, ‘Sessiz/sakin’, Kendini Başkalarından Farklı Gören’, ‘Bilim’i Sanat’a Tercih Eden’, ‘Yeni Durumlara Kolay Uyum Sağlayan’, ‘Maceracı’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Özellik				Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler
Utangaç	Cinsiyet	Erkek	S	29	15	73	117	X2=9,512 Sd=2 p<0.05 (0.009)
			%	24,8	12,8	62,4	100	
		Kadın	S	6	12	61	79	
			%	7,6	15,2	77,2	100	
	Toplam	S	35	27	134	196		
		%	17,9	13,8	68,4	100		
Sessiz/sakin	Cinsiyet	Erkek	S	52	18	46	116	X2=9,172 Sd=2 p<0.05 (0.010)
			%	44,8	15,5	39,7	100	
		Kadın	S	19	20	40	79	
			%	24,1	25,3	50,6	100	
	Toplam	S	7	38	86	195		
		%	36,4	19,5	44,1	100		
Kendini Başkalarından Farklı Gören	Cinsiyet	Erkek	S	56	24	36	116	X²=9,654 Sd=2 p<0.05 (0.008)
			%	48,3	20,7	31	100	
		Kadın	S	21	20	38	79	
			%	26,6	25,3	48,1	100	
	Toplam	S	77	44	74	195		
		%	39,5	22,6	37,9	100		
Bilim'i Sanat'a Tercih Eden	Cinsiyet	Erkek	S	53	25	37	115	X²=10,938 Sd=2 p<0.05 (0.004)
			%	46,1	21,7	32,2	100	
		Kadın	S	19	30	30	79	
			%	24,1	38	38	100	
	Toplam	S	72	55	67	194		
		%	37,1	28,4	34,5	100		
Yeni Durumlara Kolay Uyum Sağlayan	Cinsiyet	Erkek	S	94	16	7	117	X²=6,947 Sd=2 p<0.05 (0.031)
			%	80,3	13,7	6	100	
		Kadın	S	74	3	2	79	
			%	93,7	3,8	2,5	100	
	Toplam	S	168	19	9	196		
		%	85,7	9,7	4,6	100		
Maceracı	Cinsiyet	Erkek	S	56	32	29	117	X²=7,167 Sd=3 p<0.05 (0.028)
			%	47,9	27,4	24,8	100	
		Kadın	S	51	18	9	78	
			%	65,4	23,1	11,5	100	
	Toplam	S	107	50	38	195		
		%	54,9	25,6	19,5	100		

Tablonun daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlamada kolaylık sağlayabilmesi için, genel grubun özelliğe katılmadaki yüzdelik sırasına göre özelliklerin yüzdelik dağılımları Tablo 4.3.1.b.'de verilmiştir.

Tablo 4.3.1.b.

Cinsiyete göre

Yeni Durumlara Kolay Uyum Sağlayan', 'Maceracı' 'Kendini Başkalarından Farklı Gören', 'Bilim'i Sanat'a Tercih Eden', 'Sessiz/sakin', 'Utangaç' Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu

	Özellik	Genel Grup %’lik Sıra	Cinsiyet	Katılma %’si	Katılmama %’si	Kararsızlık %’si
1.	yeni durumlara kolay uyum sağlayan	84,9	Erkek Kadın	80,3 93,7	6 2,5	13,7 3,8
2.	maceracı	54	Erkek Kadın	47,9 65,4	24,8 11,5	27,4 23,1
3.	kendini başkalarından farklı gören	39,4	Erkek Kadın	48,3 26,6	31 48,1	20,7 25,3
4.	bilim'i sanat'a tercih eden	37,4	Erkek Kadın	46,1 24,1	32,2 38	21,7 38
5.	sessiz/sakin	36,4	Erkek Kadın	44,8 24,1	39,7 50,6	15,5 25,3
6.	utangaç	18,1	Erkek Kadın	24,8 7,6	62,4 77,2	12,8 15,2

Tablo 4.3.1.b. incelendiğinde, %60’a yakınının erkek olduğu örneklem grubunun cinsiyetlerine göre idealize ettikleri öğrenci özellikleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir Buna göre, ‘yeni durumlara kolay uyum sağlayan’ özelliği %85,7 gibi büyük bir çoğunlukla ideal öğrenci özelliği olarak algılanmaktadır. Cinsiyet ile ‘yeni durumlara kolay uyum sağlayan’ özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. ‘Yeni durumlara kolay uyum sağlayan’ özelliğine erkeklerin %80,3’ü olumlu görüş belirtirken, bayanların %93,7’si olumlu görüş belirtmişlerdir. ‘Yeni durumlara kolay uyum sağlayan’ özelliğini bayanların erkeklere oranla daha çok ideal öğrenci özeliği olarak algıladıkları söylenebilir.

Tablo 4.3.1.b incelendiğinde, '*maceracı*' maddesine grubun %54,9'u katılmakta, %19,5'i ise katılmamaktadır. Cinsiyet ile '*maceracı*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde önemli derecede ilişki bulunmuştur. Buna göre, bayan denekler (%65,4) erkeklere (%47,9) oranla, maceracı özelliğini daha çok idealize etmişlerdir. Bu farklılık, bayanların erkeklere oranla daha çok maceracı oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.3.1.b incelendiğinde, '*kendini başkalarından farklı gören*' maddesine grubun %39,5'i katılırken, %37,9'u katılmadıklarını belirtmişlerdir. Olumlu ve olumsuz görüşlerin oranları birbirine yakındır. Ancak, cinsiyete ile '*kendini başkalarından farklı gören*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Buna göre; '*kendini başkalarından farklı gören*' maddesine erkeklerin çoğunluğu (%48,3) olumlu görüş belirtirken, bayanların çoğunluğu (%48,1) olumsuz görüş belirtmişlerdir. Bu sonuca göre, erkekler öğrencilerinin kendilerini diğerlerinden farklı algılamalarını beklerken, bayanlar tam tersi bir beklenti içindedirler. Araştırma kapsamında ideal öğrenci özellikleri arasında '*kendini başkalarından farklı gören*' özelliği olumlu bir özellik olarak algılanması düşünüldüğünde, araştırma bulgularının erkekler lehine olduğu söylenebilir.

Tablo 4.3.1.b incelendiğinde, '*bilim'i sanat'a tercih eden*' maddesine grubun verdiği olumlu (%37,1) ve olumsuz (%34,5) tepkiler birbirine yakındır. Cinsiyet ile '*bilim'i sanat'a tercih eden*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. '*bilim'i sanat'a tercih eden*' maddesine erkeklerin çoğunluğu (%46,1) katılırken, bayanların çoğunluğu ya kararsız (%38) ya da katılmamaktadır (%38). Erkeklerin ideal öğrenci özelliği olarak bilim'i sanat'tan daha önde tuttukları, bayanların ise sanatı önde tuttukları ve aynı zamanda kararsızlık kaldıkları görülmektedir. Araştırma kapsamında yaratıcılığa daha fazla imkân veren sanatsal faaliyetlerin bilimden daha önde tutulduğu düşünüldüğünde, araştırma bulgularının bayanların lehine sonuçlar içerdiği söylenebilir.

Tablo 4.3.1.b incelendiğinde, '*sessiz/sakin*' maddesine grubun %36,4'ü katıldıklarını, %44,1'i ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Cinsiyet ile '*sessiz/sakin*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Erkeklerin

çoğunluğu(%44,8) ‘sessiz/sakin’ özelliğini ideal öğrenci özelliği olarak algılamak, bayanların çoğunluğu (%50,6) tam tersi bir görüş belirtmişlerdir. Şekil 3.3.1.’den de anlaşıldığı gibi kadın ve erkek öğretmenler ‘sessiz/sakin’ özelliği konusunda birbiri ile çelişen görüştedirler.

Tablo 4.3.1.b incelendiğinde, ‘*utangaç*’ maddesine grubun %17,9’u katılmakta, %68,4’ü ise katılmamaktadır. Cinsiyet ile ‘*utangaç*’ özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde önemli derecede ilişki bulunmuştur. Kadınların %7,6’sı katılmakta iken, erkeklerin %24,8’i katılmamaktadır. ‘*Utangaç*’ maddesine katılma oranlarına göre erkekler, bayanlardan daha fazla oranda olumlu görüş belirtmişlerdir. Örneklem grubundaki erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere oranla ‘*utangaç*’ özelliğine daha fazla önem atfettikleri söylenebilir.

4.4. Alt Problem 3 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Branşlarına Göre Farklılıklar Var Mıdır?

Araştırma bulgularına göre deneklerin Branşları ile idealize ettikleri öğrenci özellikleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Tablo 4.4.1.a.’da branşa göre .95 manidarlık düzeyinde ya da bu düzeye yakın derecede ilişki bulunan ‘*kendini başkalarından farklı gören*’, ‘*yaramazlık yapmayan/uslu*’ ve ‘*söz dinleyen*’ özelliklerinin frekans ve yüzdelik dağılımları birlikte verilmiştir.

Tablo 4.4.1.a.
Branşa Göre
‘Kendini Başkalarından Farklı Gören’, ‘Yaramazlık yapmayan/uslu’ ve ‘Söz dinleyen’
Özelliklerinin Yüzdelik ve Ftekans Dağılımı

Özellik				Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler
Kendini Başkalarından Farklı Gören	Branşlar	Sözel	S	44	24	34	102	X ² =14,512 Sd=6 p<0.05 (0.024)
			%	43,1	23,5	33,3	100	
		Sayısal	S	16	11	28	55	
			%	29,1	20	50,9	100	
		Dil	S	7	9	8	24	
			%	29,2	37,5	33,3	100	
		Yöneticilik	S	10	-	5	15	
			%	66,7	-	33,3	100	
	Toplam	S	77	44	75	196		
		%	39,3	22,4	38,3	100		
Yaramazlık Yapmayan/ Uslu	Branşlar	Sözel	S	63	21	18	102	X ² =12,483 Sd=6 p<0.05 (0.052)
			%	61,8	20,6	17,6	100	
		Sayısal	S	28	9	18	55	
			%	50,9	16,4	32,7	100	
		Dil	S	13	8	3	24	
			%	54,2	33,3	12,5	100	
		Yöneticilik	S	6	2	7	15	
			%	40	13,3	46,7	100	
	Toplam	S	110	40	46	196		
		%	56,1	20,4	23,5	100		
Söz Dinleyen	Branşlar	Sözel	S	84	11	6	101	X ² =19,145 Sd=6 p<0.05 (0.004)
			%	83,2	10,9	5,9	100	
		Sayısal	S	45	6	4	55	
			%	81,8	10,9	7,3	100	
		Dil	S	15	7	2	24	
			%	62,5	29,2	8,3	100	
		Yöneticilik	S	9	1	5	15	
			%	60	6,7	33,3	100	
	Toplam	S	153	25	17	195		
		%	78,5	12,8	8,7	100		

Tablonun daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlamada kolaylık sağlayabilmesi için, genel grubun özelliğe katılmadaki yüzdelik sırasına göre, özelliklerin yüzdelik dağılımları Tablo 4.4.1.b.’de verilmiştir.

Tablo 4.4.1.b.
Branşa Göre
‘Söz dinleyen’, ‘Yaramazlık yapmayan/uslu’ ve ‘Kendini Başkalarından Farklı Gören’
Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu

	Özellik	Genel Grup %’lik Sıra	Branş	Katılma %’si	Katılmama %’si	Kararsızlık %’si
1.	söz dinleyen	78,3	Sözel Sayısal Dil Yöneticilik	83,2 81,8 62,5 60	5,9 7,3 8,3 33,3	10,9 10,9 29,2 6,7
2.	yaramazlık yapmayan/uslu	56	Sözel Sayısal Dil Yöneticilik	61,8 50,9 54,2 40	17,6 32,7 12,5 46,7	20,6 16,4 33,3 13,3
3.	kendini başkalarından farklı gören	39,4	Sözel Sayısal Dil Yöneticilik	43,1 29,1 29,2 66,7	33,3 50,9 33,3 33,3	23,5 20 37,5 -

Tablo 4.4.1.b. incelendiğinde, branşa göre ‘söz dinleyen’ maddesine verilen cevaplar arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur ($p=0,004$). Sözel branştakiler %83,2 oranında, sayısal branştakiler %81,8 oranında ‘söz dinleyen’ özelliğini idealize ederken, dil branşındakiler %62,5 oranında ve yöneticiler %60 oranında idealize etmişlerdir. Buna göre, sözel branştaki öğretmenler diğer branştakilere göre daha çok söz dinleyen, bir anlamda da ‘uslu çocuk’ları idealize ettikleri görülmektedir. Bu sonuç öğretmenlerin yukarıdaki ‘yaramazlık yapmayan/uslu’ özelliğini idealize etmeleri ile de tutarlıdır.

Tablo 4.4.1.b. incelendiğinde branşa göre, ‘yaramazlık yapmayan/uslu’ maddesine verilen cevaplar arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak sözel branştakiler %61,8, sayısal branştakiler %50,9, dil branşındakiler %54,2 ve yöneticiler %40 oranında ‘yaramazlık yapmayan/uslu’ öğrencileri idealize etmişlerdir. Buna göre, sözel branştaki öğretmenlerin diğer branştakilere göre daha çok ‘yaramazlık yapmayan/uslu’ çocukları idealize ettikleri görülmektedir. Yaratıcı ürünler çıkmasını engelleyici ve aynı zamanda itaatkâr öğrenci yetiştirmeyi çağrıştıran bir özellik olması nedeni ile araştırma bulgusunun sayısal, dil ve özellikle de sözel branştaki deneklerin

aleyhine sonuçlar içerdiği söylenebilir. Yöneticilerin bu konuda çoğunlukla farklı düşünmeleri genel kanaatlerin aksine bir sonuç olduğu için önemli görülmelidir.

Tablo 4.4.1.b. incelendiğinde, branşa göre '*kendini başkalarından farklı gören*' maddesine verilen cevaplar arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Sözel branştakiler '*kendini başkalarından farklı gören*' özelliğine %43 oranında, sayısal branştakiler %29,1 oranında katılırken, dil branşındakiler %29,1 oranında ve yöneticiler %66,7 oranında katıldıklarını belirtmişlerdir Tablo 4.4.1.b.'den de anlaşılabacağı üzere, '*kendini başkalarından farklı gören*' özelliğini sözel branştaki öğretmenler ile yöneticiler çoğunlukla idealize ederken, sayısal ve dil branşındaki öğretmenler bu görüşe çoğunlukla katılmadıklarını belirtmişlerdir. '*Kendini başkalarından farklı görme*' özelliği araştırma çerçevesinde olumlanan özelliklerden biri olduğu göz önüne alındığında, araştırmanın yöneticiler ile sözel branştaki deneklerin lehine sonuçlar içerdiği söylenebilir.

4.5. Alt Problem 4 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Eğitim Düzeylerine Göre Farklılıklar Var Mıdır?

Araştırma bulgularına göre, deneklerin mezuniyetleri ile idealize ettikleri öğrenci özellikleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Tablo 4.5.1.a.'da mezuniyete göre .95 manidarlık düzeyinde ya da bu düzeye yakın derecede ilişki bulunan '*tümevarım*'dan *daha çok tümdengelim*'ci düşünen', '*soyut*'tan *daha çok somut düşünen*' ve '*ezberi kuvvetli*' özelliklerinin frekans ve yüzdelik dağılımları birlikte verilmiştir.

Tablo 4.5.1.a.

Mezuniyete DüzeyineGöre

**‘Tümevarımdan Daha Çok Tümdengelimci Düşünen’ ‘Soyut’tan daha çok somut düşünen’
ve ‘Ezberi kuvvetli’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları**

Özellik			Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler
Tümevarım'dan Daha Çok Tümdengelim'ci Düşünen	Mezuniyet	Öğrt.Ok.- ÖnLisans	S 17	2	3	22	X ² =11,395 Sd=4 p<0.05 (0.022)
			% 77,3	9,1	13,6	100	
		Lisans	S 94	59	16	169	
			% 55,6	34,9	9,5	100	
		Yüksek Lisans	S 1	2	2	5	
			% 20	40	40	100	
Soyut'tan Daha Çok Somut Düşünen	Mezuniyet	Toplam	S 112	63	21	196	X ² =8,103 Sd=4 p<0.05 (0.088)
			% 57,1	32,1	10,7	100	
		Öğrt.Ok.- ÖnLisans	S 19	2	1	22	
			% 86,4	9,1	4,5	100	
		Lisans	S 100	28	43	171	
			% 58,5	16,4	25,1	100	
Ezberi Kuvvetli	Mezuniyet	Yüksek Lisans	S 3	-	2	5	X ² =8,060 Sd=4 p<0.05 (0.089)
			% 60	-	40	100	
		Toplam	S 122	30	46	198	
			% 61,6	15,2	23,2	100	
		Öğrt.Ok.- ÖnLisans	S 4	2	15	21	
			% 19	9,5	71,4	100	
	Mezuniyet	Lisans	S 61	34	71	166	X ² =8,060 Sd=4 p<0.05 (0.089)
			% 36,7	20,5	42,8	100	
		Yüksek Lisans	S 3	-	2	5	
			% 60	-	40	100	
		Toplam	S 68	36	88	192	
			% 35,4	18,8	45,8	100	

Tablonun daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlamada kolaylık sağlayabilmesi için, genel grubun özelliğe katılmadaki yüzdelik sırasına göre, özelliklerin yüzdelik dağılımları Tablo 4.5.1.b.'de verilmiştir.

Tablo 4.5.1.b.

Mezuniyete Düzeyine Göre
 ‘Soyut’tan daha çok somut düşünen’, ‘Tümevarımdan Daha Çok Tümdengelimci Düşünen’
 ve ‘Ezberi kuvvetli’ Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu

	Özellik	Genel Grup %’lik Sıra	Mezuniyet	Katılma %’si	Katılmama %’si	Kararsızlık %’si
1.	soyut’tan daha çok somut düşünen	61,6	Öğrt.ok-Ön lis. Lisans Yüksek lisans	86,4 58,5 60	4,5 25,1 40	9,1 16,4 -
2.	tümevarım’dan daha çok, tümdengelim’ci düşünen	57,1	Öğrt.ok-Ön lis. Lisans Yüksek lisans	77,3 55,6 20	13,6 9,5 40	34,9 40 32,1
3.	ezberi kuvvetli	35,4	Öğrt.ok-Ön lis. Lisans Yüksek lisans	19 36,7 60	71,4 42,8 40	71,4 42,8 40

Tablo 4.5.1.b. incelendiğinde, mezuniyete göre ‘soyuttan daha çok somut düşünen’ maddesine verilen cevaplar arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Öğrt. ok.-eğt. ens. ve önlisans mezunu denekler %86,4 oranında, lisans mezunları %58,5 oranında ve yüksek lisans mezunları %60 oranında ilgili maddeye katılırken, öğrt. ok.-eğt. ens. ve önlisans mezunu denekler %4,5 oranında, lisans mezunları %25,1 oranında ve yüksek lisans mezunları %60 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Daha çok somut düşünceden yana olan genel grup eğilimi içinde öğrt. ok.-eğt. ens. ve önlisans mezunlarının bu eğilimi daha çok görülmektedir. Araştırma kapsamında yaratıcı düşüncenin temel şartlarından biri olarak kabul edilen ve Piaget’in zihin gelişimi kuramına göre lise dönemi düşünme biçimi olan ‘soyut düşünce’, genel grup tarafından reddedilmesine rağmen, yüksek lisans düzeyi mezunları soyut düşünceyi diğerlerinden daha fazla önemsedikleri söylenebilir. Bu duruma, öğretmen adaylarının en az yüksek lisans düzeyinde eğitim almaları gerektiği görüşünün geçerliliğini kuvvetlendirici bir etken olarak görülmektedir.

Tablo 4.5.1.b. incelendiğinde, mezuniyete göre ‘tümevarım’dan daha çok tümdengelim’ci düşünen’ maddesine verilen cevaplar arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Öğrt. ok. ve önlisans mezunu öğretmenler %77,3 oranında, lisans mezunları %55,6 oranında ve yüksek lisans mezunları %20 oranında ilgili maddeye katılırken, öğrt. ok. ve önlisans mezunu öğretmenler %40 oranında, lisans mezunları

%9,5 oranında ve yüksek lisans mezunları %20 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre, genel grup olarak ilgili maddeye daha çok katılmadıklarını belirten deneklerin mezuniyet düzeyleri yükseldikçe tündengelim’ci düşünmeyi tercih etme oranlarında düşme görülmüştür. Araştırmacı, yeni şeyler üretme ve düşüncede açık uçlu bir genişlik daha çok tümevarım düşünce ile sağlanabildiği düşünüldüğünde mezuniyet düzeyi düşük deneklerin, daha çok sonuçları bilinenlerden hareketle düşünen öğrenciler istedikleri bilinmeyene yolculuk yapan öğrencileri idealize etmedikleri söylenebilir. Öğretmenlerin öğretmen olduktan sonra eğitim düzeylerini yükseltmeleri öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini geliştirici etkiler bırakabileceği söylenebilir.

Tablo 4.5.1.b. incelendiğinde, mezuniyete göre ‘*ezberi kuvvetli*’ maddesine verilen cevaplar arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Öğrt. ok. ve önlisans mezunu denekler %19 oranında, lisans mezunları %36,7 oranında ve yüksek lisans mezunları %60 oranında ilgili maddeye katılırken, öğrt. ok. ve önlisans mezunu denekler %71,4 oranında, lisans mezunları %42,8 oranında ve yüksek lisans mezunları %45,8 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Genel grup eğilimi ‘*ezberi kuvvetli*’ maddesine katılmama yönündedir. Ancak mezuniyet düzeyi arttıkça ilgili maddeye katılım oranının da arttığı gözlenmektedir. Geleneksel eğitim anlayışının bir özelliği olan yaratıcılığın gelişmesinde engel teşkil eden ‘*ezbercilik*’ ile ‘*ezberi kuvvetli*’ olmak aynı anlama gelmemektedir. Bu açıdan bakıldığında, mezuniyet düzeyi düşüklüğü oranında ‘*ezberi kuvvetli*’ özelliği ‘*ezbercilik*’ olarak anlaşılmış olabilir.

4.6. Alt Problem 5 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Kıdemlerine Göre Farklılıklar Var Mıdır?

Araştırmada bulgularına göre deneklerin kıdemleri ile idealize ettikleri öğrenci özellikleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Tablo 4.6.1.a. ve Tablo 4.6.2.a’da kıdeme göre .95 manidarlık düzeyinde ya da bu düzeye yakın derecede ilişki bulunan ‘*utangaç*’, ‘*daha çok içe dönük*’, ‘*soyut’tan daha çok somut düşünen*’, ‘*bilim’i sanat’a tercih eden*’, ‘*kolay ikna olan*’, ‘*maceracı*’ ve ‘*sebeplerden çok sonuç’lar üzerinde duran*’ özelliklerinin frekans ve yüzdelik dağılımları birlikte verilmiştir.

Tablo 4.6.1.a.

Kıdeme Göre

‘Utangaç’, ‘Daha çok içe dönük’, ‘Soyuttan daha çok somut düşünen’,
‘Bilim’i Sanat’a tercih eden’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Özellik				Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler
Utangaç	Kıdem	1-10 Yıl	S	11	13	79	103	X ² =11,275 Sd=4 p<0.05 (0.024)
			%	10,7	12,6	76,7	100	
		11-20 Yıl	S	15	11	38	64	
			%	23,4	17,2	59,4	100	
		21 ve üzeri	S	10	3	17	30	
			%	33,3	10	56,7	100	
	Toplam		S	36	27	134	197	
			%	18,3	13,7	68	100	
Daha Çok İçe Dönük	Kıdem	1-10 Yıl	S	4	10	89	103	X ² =12,345 Sd=4 p<0.05 (0.015)
			%	3,9	9,7	86,4	100	
		11-20 Yıl	S	8	11	45	64	
			%	12,5	17,2	70,3	100	
		21 ve üzeri	S	5	7	18	30	
			%	16,7	23,3	60	100	
	Toplam		S	17	28	152	197	
			%	8,6	14,2	77,2	100	
Soyut'tan Daha Çok Somut Düşünen	Kıdem	1-10 Yıl	S	53	21	29	103	X ² =13,051 Sd=4 p<0.05 (0.011)
			%	51,5	20,4	28,2	100	
		11-20 Yıl	S	45	5	14	64	
			%	70,3	7,8	21,9	100	
		21 ve üzeri	S	24	4	2	30	
			%	80	13,3	6,7	100	
	Toplam		S	122	30	45	197	
			%	61,9	15,2	22,8	100	
Bilim'i Sanata Tercih Eden	Kıdem	1-10 Yıl	S	32	30	40	102	X ² =10,871 Sd=4 p<0.05 (0.028)
			%	31,4	29,4	39,2	100	
		11-20 Yıl	S	26	14	23	63	
			%	41,3	22,2	36,5	100	
		21 ve üzeri	S	16	11	3	30	
			%	53,3	36,7	10	100	
	Toplam		S	74	55	66	195	
			%	37,9	28,2	33,8	100	

Tablo 4.6.2.a

Kıdeme Göre

‘Kolay ikna olan’, ‘Maceracı’ ve ‘Sebep’lerden çok sonuç’lar üzerinde duran’

Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Özellik			Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler
Kolay İkna Olan	Kıdem	1-10 Yıl	S	22	22	57	101
			%	21,8	21,8	56,4	100
		11-20 Yıl	S	20	18	26	64
			%	31,3	28,1	40,6	100
		21 ve üzeri	S	14	5	11	30
			%	46,7	16,7	36,7	100
		Toplam	S	56	45	94	195
			%	28,7	23,1	48,2	100
Maceracı	Kıdem	1-10 Yıl	S	63	23	16	102
			%	61,8	22,5	15,7	100
		11-20 Yıl	S	34	15	15	64
			%	53,1	23,4	23,4	100
		21-30	S	9	12	9	30
			%	30	40	30	100
		Toplam	S	106	50	40	196
			%	54,1	25,5	20,4	100
Sebep’lerden Çok Sonuçlar Üzerinde Duran	Kıdem	1-10 Yıl	S	47	24	31	102
			%	46,1	23,5	30,4	100
		11-20 Yıl	S	39	8	17	64
			%	60,9	12,5	26,6	100
		21 ve üzeri	S	23	4	3	30
			%	76,7	13,3	10	100
		Toplam	S	109	36	51	196
			%	55,6	18,4	26	100

Tabloların daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlamada kolaylık sağlayabilmesi için, genel grubun özelliğe katılmadaki yüzdelik sırasına göre, özelliklerin yüzdelik dağılımları Tablo 4.6.b.’de verilmiştir.

Tablo 4.6.b.

Kıdeme Göre

**‘Soyuttan daha çok somut düşünen’, ‘Sebeplerden çok sonuç’lar üzerinde duran’,
‘Maceracı’, ‘Bilim’i Sanat’a tercih eden’ ‘Kolay ikna olan’, ‘Utangaç’, ve ‘Daha çok içe dönük’
Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu**

	Özellik	Genel Grup %’lik Sıra	Kıdem	Katılma %’si	Katılmama %’si	Kararsızlık %’si
1.	soyut’tan daha çok somut düşünen	61,9	1-10 yıl 11-20 yıl 21 ve üzeri	51,5 70,3 80	20,4 7,8 13,3	28,2 21,9 6,7
2.	sebeplerden çok, sonuçlar üzerinde duran	55,6	1-10 yıl 11-20 yıl 22 ve üzeri	46,1 60,9 76,7	30,4 26,6 10	23,5 12,5 13,3
3.	Maceracı	54,1	1-10 yıl 11-20 yıl 23 ve üzeri	61,8 53,1 30	15,7 23,4 30	22,5 23,4 40
4.	bilim’i sanat’a tercih eden	37,9	1-10 yıl 11-20 yıl 22 ve üzeri	31,4 41,3 53,3	29,4 22,2 36,7	39,2 36,5 10
5.	kolay ikna olan	28,7	1-10 yıl 11-20 yıl 23 ve üzeri	21,8 31,3 46,7	56,4 40,6 36,7	21,8 28,1 16,7
6.	utangaç	18,1	1-10 yıl 11-20 yıl 23 ve üzeri	10,7 23,4 33,3	12,6 17,2 10	76,7 59,4 56,7
7.	daha çok içe dönük	8,6	1-10 yıl 11-20 yıl 24 ve üzeri	3,9 12,5 16,7	9,7 17,2 23,3	86,4 70,3 60

Tablo 4.6.b.’de görüldüğü gibi, kıdeme göre ‘soyuttan daha çok somut düşünen’ maddesine verilen cevaplar arasında .95 oranında manidarlık bulunmuştur. Kıdemi 1-10 yıl olan denekler %51,5 oranında, 11-20 yıl olan denekler %70,3 oranında ve 21 ve üzeri olan öğretmenler %80 oranında ilgili maddeye katılırken, kıdemi 1-10 yıl olan denekler %28,2 oranında, 11-20 yıl olan öğretmenler %21,9 oranında ve 21 ve üzeri olan öğretmenler %6,7 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Genel grup eğilimi

öğretmenlerin daha çok somut düşünen öğrenciler idealize etmeleri yönündedir. Bu eğilim öğretmenlerin kıdemleriyle paralel bir artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 4.6.b.'de görüldüğü gibi, kıdeme göre '*sebeplerden çok sonuçlar üzerinde duran*' maddesine verilen cevaplar arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Kıdemi 1-10 yıl olan denekler %46,1 oranında, 11-20 yıl olan denekler %60,9 oranında ve 21 ve üzeri olan denekler %76,7 oranında ilgili maddeye katılırken, kıdemi 1-10 yıl olan denekler %30,4 oranında, 11-20 yıl olan denekler %26,6 oranında ve 21 ve üzeri olan denekler %10 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Sebeplerden çok sonuçlar üzerinde duran öğrencileri idealize etme oranı deneklerin kıdemleri yükseldikçe artış göstermektedir. Olayların sebepleri üzerinde durma, yaratıcı düşünenlerin bir özelliği olduğu düşünüldüğünde hem genel grubun hem de özellikle kıdemi yüksek deneklerin idealize ettikleri öğrenci özelliğinin yaratıcılıktan uzak bir özellik olduğu görülmektedir. Bu durumda, lise öğretmenliğinin en verimli döneminin ilk on yıl içinde geçtiği söylenebilir.

Tablo 4.6.b.'de görüldüğü gibi, kıdeme göre '*maceracı*' maddesine verilen cevaplar arasında .95 oranında manidarlık bulunmuştur. Kıdemi 1-10 yıl olan denekler %61,8 oranında, 11-20 yıl olan denekler %53,1 oranında ve 21 ve üzeri olan öğretmenler %30 oranında ilgili maddeye katılırken, kıdemi 1-10 yıl olan denekler %15,7 oranında, 11-20 yıl olan denekler %23,4 oranında ve 21 ve üzeri olan denekler %30 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kıdemi 21 ve üzeri yıl olan deneklerin %40 gibi yüksek bir çoğunluğu '*maceracı*' özelliğine kararsız kalmışlardır. Bu durum, kıdemi 21- ve üzeri yıl olan deneklerin yaşları ile de ilgili olarak yeni deneyimlerden uzak durmak istediklerinden kaynaklanmış olabilir.

Tablo 4.6.b.'de görüldüğü gibi, kıdeme göre '*bilim'i sanat'a tercih eden*' maddesine verilen cevaplar arasında .95 manidarlık düzeyinde bulunmuştur. Kıdemi 1-10 yıl olan öğretmenler %31,4 oranında, 11-20 yıl olan denekler %41,3 oranında ve 21 ve üzeri olan denekler %53,3 oranında ilgili maddeye katılırken, kıdemi 1-10 yıl olan denekler %39,2 oranında, 11-20 yıl olan denekler %36,5 oranında ve 21 ve üzeri olan denekler %10 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Genel grup eğilimi her üç seçeneğe de birbirine yakın gözükmektedir. Ancak ilgili maddeye katılım oranı,

diğerlerinden daha yüksektir. Kıdemi 1-10 yıl olan deneklerin çoğunluğu sanatsal yönü ağır basan öğrencileri idealize etme eğiliminde iken, diğer alt gruptaki denekler ise, bilimsel yönü kuvvetli öğrencileri idealize etmektedirler. Bu durum yaratıcılık için gerekli olan sanatsal ve çocuksu bakış açısına sahip öğrencileri meslekte yeni olan deneklerin çoğunluğunun kıdemi yüksek olanlara oranla daha çok idealize ettiklerini göstermektedir.

Tablo 4.6.b.'de görüldüğü gibi, kıdeme göre '*kolay ikna olan*' maddesine verilen cevaplar arasında .95 oranında manidarlık bulunmuştur. Kıdemi 1-10 yıl olan öğretmenler %21,8 oranında, 11-20 yıl olan denekler %31,3 oranında ve 21 ve üzeri olan öğretmenler %46,7 oranında ilgili maddeye katılırken, kıdemi 1-10 yıl olan denekler %56,4 oranında, 11-20 yıl olan denekler %40,6 oranında ve 21 ve üzeri olan öğretmenler %36,7 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kıdemi 21 ve üzeri yıl olan deneklerin çoğunluğu '*kolay ikna olan*' öğrenciler istediklerini belirtirken, diğer alt gruptaki öğretmenler tam tersi bir çoğunlukta görüş belirtmişlerdir. Kolay ikna olma araştırma kapsamında yaratıcı kişilerin özellikleri arasında yer almamaktadır. Olaylar karşısında şüpheli ve sorgulayıcı, bütün soru işaretleri ortadan kalktıktan sonra ikna olma özelliği yaratıcı kişilere hastır. Araştırma sonuçlarına göre kıdemi 1-10 yıl ve 11-20 yıl olan denekler çoğunlukla kolay ikna olma özelliğine katılmamışlardır.

Tablo 4.6.b.'de görüldüğü gibi kıdeme göre '*utangaç*' maddesine verilen cevaplar arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Kıdemi 1-10 yıl olan denekler %10,7 oranında, 11-20 yıl olan öğretmenler %23,4 oranında ve 21 ve üzeri olan öğretmenler %33,3 oranında '*utangaç*' özelliğini idealize ederken, kıdemi 1-10 yıl olan denekler %76,7 oranında, 11-20 yıl olan denekler %59,4 oranında ve 21 ve üzeri olan denekler %56,7 oranında karşı görüş belirtmişlerdir. Genel grup eğilimi '*utangaç*' öğrenciler istememe yönündedir. Bu eğilim deneklerin kıdemleri arttıkça azalma göstermektedir. Sonuç olarak, deneklerin mesleki kıdemleri arttıkça, daha çok utangaç öğrencileri idealize ettikleri görülmektedir.

Tablo 4.6.b.'de görüldüğü gibi, kıdeme göre '*daha çok içe dönük*' maddesine verilen cevaplar arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Kıdemi 1-10 yıl

olan denekler %3,9 oranında, 11-20 yıl olan öğretmenler %12,5 oranında ve 21 ve üzeri olan denekler %16,7 oranında ilgili maddeye katılırken, kıdemi 1-10 yıl olan denekler %86,4 oranında, 11-20 yıl olan denekler %70,3 oranında ve 21 ve üzeri olan denekler %60 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Genel grup eğilimi deneklerin, öğrencilerin içe dönük olmalarına katılmama yönünde olmasına karşılık bu eğilim deneklerin kıdemleri arttıkça azalma göstermektedir. Kıdem yükseldikçe daha çok ‘utangaç’ özelliğini idealize etmekle ‘daha çok içe dönük’ özelliğini reddetmek denekler açısından bir çelişkiyi yansıtmaktadır.

4.7. Alt problem 6 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Medeni Durumlarına Göre Farklılıklar Var Mıdır?

Araştırmada bulgularına göre deneklerin medeni durumları ile idealize ettikleri öğrenci özellikleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Tablo 4.7.1.a.’da medeni duruma göre .95 manidarlık düzeyinde ya da bu düzeye yakın derecede ilişki bulunan ‘popüler’, ‘problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden’, ‘soyuttan daha çok somut düşünen’, ‘bilim’i sanat’a tercih eden’, ve ‘sürekli herhangi bir şeyle meşgul’ özelliklerinin frekans ve yüzdelik dağılımları birlikte verilmiştir.

Tablo 4.7.1.a.

Medeni Durum'a Göre

'Popüler', 'Problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden', 'Soyuttan daha çok somut düşünen', 'Bilim'i Sanat'a tercih eden', 'Sürekli herhangi bir şeyle meşgul' Özelliklerinin

Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Özellik				Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler
Popüler	Medeni Durum	Evli	S	120	26	14	160	X ² =18,340 Sd=4 p<0.05 (0.001)
			%	75	16,3	8.8	100	
		Bekar	S	16	7	8	31	
			%	51,6	22.6	25.8	100	
		Dul	S	-	2	-	2	
			%	-	100	-	100	
	Toplam		S	136	35	22	193	
			%	70,5	18,1	11,4	100	
Problem Çözümünde Bilinen Denenmiş Yolları Tercih Eden	Medeni Durum	Evli	S	72	28	61	161	X ² =11,195 Sd=4 p<0.05 (0.024)
			%	44,7	17.4	37.9	100	
		Bekar	S	6	5	20	31	
			%	19,4	16,1	64,5	100	
		Dul	S	-	-	2	2	
			%	-	-	100	100	
	Toplam		S	78	33	83	194	
			%	40,2	17	42,8	100	
Soyut'tan Daha Çok Somut Düşünen	Medeni Durum	Evli	S	113	22	28	163	X ² =29,899 Sd=4 p<0.001
			%	69,3	13,5	17,2	100	
		Bekar	S	6	8	17	31	
			%	19,4	25.8	54.8	100	
		Dul	S	1	-	1	2	
			%	50	-	50	100	
	Toplam		S	120	30	46	196	
			%	61,2	15.3	23,5	100	
Bilim'i Sanat'a Tercih Eden	Medeni Durum	Evli	S	66	42	53	161	X ² =9,282 Sd=4 p<0.05 (0.054)
			%	41	26,1	32,9	100	
		Bekar	S	7	12	12	31	
			%	22,6	38,7	38,7	100	
		Dul	S	1	-	1	2	
			%	50	-	50	100	
	Toplam		S	74	54	66	194	
			%	38,1	27,8	34	100	
Sürekli Herhangi Bir Şeyle Meşgul	Medeni Durum	Evli	S	99	37	27	163	X ² =17,288 Sd=4 p<0.05 (0.002)
			%	60,7	22,7	16,6	100	
		Bekar	S	13	3	15	31	
			%	41,9	9,7	48,4	100	
		Dul	S	1	1	-	2	
			%	50	50	-	100	
	Toplam		S	113	41	42	196	
			%	57,7	20,9	21,4	100	

Tablonun daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlamada kolaylık sağlayabilmesi için, genel grubun özelliğe katılmadaki yüzdelik sırasına göre, özelliklerin yüzdelik dağılımları Tablo 4.7.1.b.'de verilmiştir.

Tablo 4.7.1.b.

Medeni Durum'a Göre

**'Popüler', 'Soyuttan daha çok somut düşünen', 'Sürekli herhangi bir şeyle meşgul', 'Problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden' ve 'Bilim'i Sanat'a tercih eden',
Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu**

	Özellik	Genel Grup %lik Sıra	Medeni Durum	Katılma %si	Katılmama %si	Kararsızlık %si
1.	popüler	70,5	Evli Bekar Dul	75 51,6 -	8,8 25,8 -	16,3 22,6 100
2.	soyut'tan daha çok somut düşünen	61,2	Evli Bekar Dul	69,3 19,4 50	17,2 54,8 50	13,5 25,8 -
3.	sürekli herhangi bir şeyle meşgul	57,7	Evli Bekar Dul	60,7 41,9 50	16,6 48,4 -	22,7 9,7 50
4.	problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden	40,2	Evli Bekar Dul	44,7 19,4 -	37,9 64,5 100	17,4 16,1 -
5.	bilim'i sanat'a tercih eden	38,1	Evli Bekar Dul	41 22,6 50	32,9 38,7 50	26,1 38,7 -

Tablo 4.7.1.b.'de görüldüğü gibi, medeni duruma göre '*popüler*' maddesini evli öğretmenlerin %75'i, bekârların ise %51,6'sı idealize ederken, dul öğretmenlerin tamamı bu konuda kararsız kalmışlardır. Buna göre, evli denekler bekâr olanlara göre daha çok, popüler öğrencilerle ders yapmak istemektedirler denilebilir.

Tablo 4.7.1.b.'de görüldüğü gibi medeni durum ile '*soyut'tan daha çok somut düşünen*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde önemli ölçüde ilişki bulunmuştur. Evli deneklerin %69,3'ü, bekârların ise %19,4'ü bu maddeye katılırken, dul deneklerin %50'si ilgili maddeye katılmamışlardır. Evli olan deneklerin çoğunluğu 'somut' düşünceyi idealize ederken, bekâr deneklerin çoğunluğu ise 'soyut' düşünceyi idealize etmektedirler.. Buna göre, bekâr öğretmenlerin evlilerden farklı olarak soyut düşünen öğrencilere dolayısı ile de yaratıcı düşünce üretimine itibar ettikleri söylenebilir.

Tablo 4.7.1.b.'de görüldüğü gibi, medeni durum ile '*sürekli herhangi bir şeyle meşgul*' maddesi arasında .95 manidarlık düzeyinde önemli ölçüde ilişki bulunmuştur. 'Sürekli herhangi bir şeyle meşgul' özelliğini evli deneklerin %60,7'si, bekârların ise %41,9'u, dul deneklerin ise, %50'si idealize etmişlerdir. Yine evli olan deneklerin görüşleri ile bekârların görüşleri farklılaşmıştır. Evli deneklerin çoğunluğu 'sürekli herhangi bir şeyle meşgul' öğrencileri idealize ederken, bekâr deneklerin çoğunluğu bu görüşe katılmamıştır. Bu sonuca göre, evli öğretmenlerin bekâr öğretmenlerin aksine, yaratıcı, üretken kişilerde olduğu gibi öğrencilerin sürekli bir şeylerle meşgul olmalarını istedikleri söylenebilir.

Tablo 4.7.1.b.'de görüldüğü gibi, medeni duruma göre '*problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Evli olan deneklerin çoğunluğu (%44,7) 'problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden' özelliğini idealize ederken, bekâr deneklerin çoğunluğu (%64,5) tam tersi bir görüş belirtmişlerdir.. Bekâr deneklerin, evli deneklerden farklı olarak problem çözümünde bilinmeyen farklı yöntemlerle problem çözme becerisine sahip, ve daha çok da yaratıcılık özelliği olan öğrencileri idealize ettikleri söylenebilir.

Tablo 4.7.1.b.'de görüldüğü gibi, medeni duruma göre '*bilim'i sanat'a tercih eden*' özelliği, evli deneklerin %41'i, bekârların %21,6'sı ve dul deneklerin %50'si tarafından idealize edilmiştir. Evli denekler ile bekâr deneklerin görüşlerinde farklılaşmalar vardır. Evlilerin çoğunluğu bilim'i idealize ederken, Bekâr deneklerin çoğunluğu sanat' idealize etmişler ya da kararsızlık ifade etmişlerdir. Evli deneklerin bekârlara göre daha çok zihinsel aktiviteleri önemsedikleri, sanatsal yaratıcılık, estetik vb. konuları ikinci planda gördükleri söylenebilir.

4.8. Alt Problem 7 : Alt problem 6 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipine İlişkin Görüşlerinde, Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Farklılıklar Var Mıdır?

Araştırmada bulgularına göre, deneklerin sahip oldukları çocuk sayısı ile idealize ettikleri öğrenci özellikleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Tablo 4.8.1.a ve Tablo 4.8.2.a'da sahip olunan çocuk sayısına göre .95 manidarlık düzeyinde ya da bu düzeye yakın derecede ilişki bulunan *'utangaç', 'köktenci-radikal', 'problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden' 'sessiz/sakin', 'soyut'tan daha çok somut düşünen', 'bilim'i sanat'a tercih eden', 'sürekli herhangi bir şeyle meşgul', ve 'kolay ikna olan'* özelliklerinin frekans ve yüzdelik dağılımları birlikte verilmiştir.

Tablo 4.8.1.a

Sahip Olunan Çocuk Sayısı'na Göre

'Utangaç', 'Köktenci/radikal', 'Problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden'

'Sessiz/sakin' Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Özellik	Alt Gruplar		Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler	
Utangaç	Çocuk Sayısı	Çocuk yok	S	4	8	41	53	X ² =14,066 Sd=4 p<0.05 (0.007)
			%	7,5	15,1	77,4	27	
		1-3 Çocuk	S	28	19	90	137	
			%	20,4	13,9	65,7	100	
		4 ve Yukarı	S	4	-	2	6	
			%	66,7	-	33,3	100	
	Toplam		S	36	27	133	196	
			%	18,4	13,8	67,9	100	
Köktenci/ Radikal	Çocuk Sayısı	Çocuk yok	S	16	9	28	53	X ² =3,937 Sd=4 p>0.05 (0.415)
			%	30,2	17	52,8	100	
		1-3 Çocuk	S	43	27	64	134	
			%	32,1	20,1	47,8	100	
		4 ve Yukarı	S	4	1	1	6	
			%	66,7	16,7	16,7	100	
	Toplam		S	63	37	93	193	
			%	32,6	19,2	48,2	100	
Problem Çözümünde Bilinen Denenmiş Yolları Tercih Eden	Çocuk Sayısı	Çocuk yok	S	12	10	30	52	X ² =10,455 Sd=4 p<0.05 (0.033)
			%	23,1	19,2	57,7	100	
		1-3 Çocuk	S	64	21	51	136	
			%	47,1	15,4	37,5	100	
		4 ve Yukarı	S	2	2	2	6	
			%	33,3	33,3	33,3	100	
	Toplam		S	78	33	83	194	
			%	40,2	17	42,8	100	
Sessiz/ Sakin	Çocuk Sayısı	Çocuk yok	S	14	10	29	53	X ² =5,808 Sd=4 p>0.05 (0.214)
			%	26,4	18,9	54,7	100	
		1-3 Çocuk	S	55	28	54	137	
			%	40,1	20,4	39,4	100	
		4 ve Yukarı	S	3	-	2	5	
			%	60	-	40	100	
	Toplam		S	72	38	85	195	
			%	36,9	19,5	43,6	100	

Tablo 4.8.2.a.

Sahip Olunan Çocuk Sayısına Göre

'Soyut'tan daha çok somut düşünen', 'Bilim'i Sanat'a Tercih Eden', 'Sürekli herhangi bir şeyle meşgul', 'Kolay ikna olan' Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Özellik	Alt Grup		Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler	
Soyut'tan Daha Çok Somut Düşünen	Çocuk Sayısı	Çocuk yok	S	18	13	22	53	X ² =23,921 Sd=4 p<0.001
			%	34	24,5	41,5	100	
		1-3 Çocuk	S	97	16	24	137	
			%	70.8	11,7	17.5	100	
		4 ve Yukarı	S	5	1	-	6	
			%	83.3	16.7	-	100	
	Toplam		S	120	30	46	196	
	%	61.2	15,3	23,5	100			
Bilim'i Sanat'a Tercih Eden	Çocuk Sayısı	Çocuk yok	S	12	21	20	53	X ² =10,788 Sd=4 p<0.05 (0.029)
			%	22,6	39,6	37,7	100	
		1-3 Çocuk	S	60	30	45	135	
			%	44.4	22.2	33.3	100	
		4 ve Yukarı	S	2	3	1	6	
			%	33,3	50	16,7	100	
	Toplam		S	74	54	66	194	
	%	38,1	27,8	34	100			
Sürekli Herhangi Bir Şeyle Meşgul	Çocuk Sayısı	Çocuk yok	S	22	12	19	53	X ² =14,814 Sd=4 p<0.05 (0.012)
			%	41,5	22,6	35,8	100	
		1-3 Çocuk	S	89	27	21	137	
			%	65	19,7	15,3	100	
		4 ve Yukarı	S	2	2	2	6	
			%	33,3	33,3	33,3	100	
	Toplam		S	113	41	42	196	
	%	57,7	20,9	21,4	100			
Kolay İkna Olan	Çocuk Sayısı	Çocuk yok	S	9	14	28	51	X ² =8,196 Sd=4 p<0.05 (0.085)
			%	17,6	27,5	54,9	100	
		1-3 Çocuk	S	43	31	63	137	
			%	31,4	22,6	46	100	
		4 ve Yukarı	S	4	-	2	6	
			%	66,7	-	33,3	100	
	Toplam		S	56	45	93	194	
	%	28,9	23,2	47,9	100			

Tabloların daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlamada kolaylık sağlayabilmesi için, genel grubun özelliğe katılmadaki yüzdelik sırasına göre, özelliklerin yüzdelik dağılımları Tablo 4.8.b.'de verilmiştir.

Tablo 4.8.b.

Sahip Olunan Çocuk Sayısı'na Göre

'Soyut'tan daha çok somut düşünen', 'Sürekli herhangi bir şeyle meşgul', 'Problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden', 'Bilim'i Sanat'a Tercih Eden', 'Sessiz/sakin', 'Köktenci/radikal', 'Kolay ikna olan' ve 'Utangaç' Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu

	Özellik	Genel Grup %’lik Sıra	Çocuk Sayısı	Katılma %’si	Katılmama %’si	Kararsızlık %’si
1.	soyut'tan daha çok somut düşünen	61,2	Çocuk yok 1-3 çocuk 4 ve yukarı	34 70,8 83,3	41,5 17,5 -	24,5 11,7 16,7
2.	sürekli, herhangi bir şeyle meşgul	57,7	Çocuk yok 1-3 çocuk 4 ve yukarı	41,5 65 33,3	35,8 15,3 33,3	22,6 19,7 33,3
3.	problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden	40,2	Çocuk yok 1-3 çocuk 4 ve yukarı	23,1 47,1 33,3	57,7 37,5 33,3	19,2 15,4 33,3
4.	bilim'i sanat'a tercih eden	38,1	Çocuk yok 1-3 çocuk 4 ve yukarı	22,6 44,4 33,3	37,7 33,3 16,7	39,6 22,2 50
5.	sessiz/sakin	36,9	Çocuk yok 1-3 çocuk 4 ve yukarı	26,4 40,1 60	54,7 39,4 40	18,9 20,4 -
6.	köktenci/radikal	32,6	Çocuk yok 1-3 çocuk 4 ve yukarı	30,2 32,1 66,7	52,8 47,8 16,7	17 20,1 16,7
7.	kolay ikna olan	28,9	Çocuk yok 1-3 çocuk 4 ve yukarı	17,6 31,4 66,7	54,9 46 33,3	27,5 22,6 -
8.	utangaç	18,6	Çocuk yok 1-3 çocuk 4 ve üzeri	7,5 20,4 66,7	77,4 65,7 33,3	15,1 13,9 -

Tablo 4.8.b.'de görüldüğü gibi, sahip olunan çocuk sayısı ile '*soyut'tan daha çok somut düşünen*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde önemli ölçüde ilişki bulunmuştur. 'soyuttan daha çok somut düşünen' özelliğini çocuk sahibi olanlar çoğunlukla idealize ederken, çocuk sahibi olmayan denekler çoğunlukla (%41,5) bu görüşe karşı olduklarını belirtmişlerdir. 1-3 çocuk sahibi olan deneklerin çoğunluğu

(%70,8) ile 4 ve yukarı çocuk sahibi olan deneklerin çoğunluğu (%83,3) ilgili maddeye katılmışlardır. Buna göre, çocuk sahibi olmayan denekler diğer gruplardaki öğretmenlerin aksine soyut düşünebilen, yaratıcı ve üretken öğrencileri idealize etmektedirler denilebilir. Ayrıca çocuk sahibi olan deneklerin çocuk sayıları arttıkça somut düşünceyi idealize etmeleri de artış göstermektedir. Bu durum öğretmenlerin çocuk sahibi olmaları ile hayatın reel tarafını daha çok hissetmeleri ile açıklanabilir.

Tablo 4.8.b.'de görüldüğü gibi, sahip olunan çocuk sayısı ile '*sürekli herhangi bir şeyle meşgul*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Çocuk sahibi olmayan denekler ilgili maddeye %41,5 oranında, 1-3 çocuk sahibi olan denekler ise %65 oranında katılmışlardır. 4 ve yukarı çocuk sahibi olan denekler ise, her üç düzeyde de eşit oranda görüş belirtmişlerdir (%33,3). Araştırma kapsamında '*sürekli herhangi bir şeyle meşgul*' özelliği yaratıcı kişilik özelliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Buna göre araştırma sonuçları 1-3 çocuk sahibi olan öğretmenlerin lehinedir denilebilir. 1-3 çocuk sahibi olanlar, çocuklarından daha çok beklenti içindedirler denilebilir.

Tablo 4.8.b.'de görüldüğü gibi, sahip olunan çocuk sayısı ile '*problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Çocuk sahibi olmayan denekler ile çocuk sahibi olan deneklerin görüşleri birbirinden farklıdır. Çocuk sahibi öğretmenler ilgili özelliği çoğunlukla idealize etmezken (%57,7), 1-3 çocuk sahibi olan deneklerin çoğunluğu (%47,1) ilgili özelliğini idealize etmişlerdir. 4 ve yukarı çocuk sahibi olan deneklerin ilgili özelliğe katılıma ve katılmama oranları eşittir(%33,3). Buna göre, çocuk sahibi olmayan denekler problem çözümünde farklı yolları kullanabilen, yaratıcı öğrencileri idealize ederken 1-3 çocuk sahibi olan denekler bilinenlerin dışında farklı çözüm yollarını deneyen öğrencilere karşı olumlu bakmadıkları söylenebilir.

Tablo 4.8.b.'de görüldüğü gibi, sahip olunan çocuk sayısı ile '*bilim'i sanat'a tercih eden*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde ilişki bulunmuştur. Çocuk sahibi olmayan denekler çoğunlukla kararsız kalmışlardır (%36,9). Aynı şekilde 4 ve yukarı çocuk sahibi olan öğretmenler de % 50 oranında kararsız kalırken 1-3 çocuk sahibi olan deneklerin çoğunluğu ilgili maddeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Çocuk sahibi olan

öğretmenlerin bilimsel olmayı, sanatsal olmaktan daha çok idealize ettikleri, çocuk sahibi olmayanların ise bu görüşe katılmadıkları, daha çok kararsız kaldıkları görülmektedir. Çocuk sahibi olan deneklerin çocukları ile ilgili gelecek kaygıları onların daha çok bilimsel olanı idealize etmelerinin nedeni olabilir.

Tablo 4.8.b.'de görüldüğü gibi, '*sessiz/sakin*' özelliğini çocuk sahibi olmayan öğretmenler çoğunlukla idealize etmezken (%54,7), 1-3 çocuk sahibi olan deneklerin çoğunluğu (%40,1) ile 4 ve yukarı çocuk sahibi olan öğretmenlerin çoğunluğu (%60) ilgili özelliği idealize etmişlerdir. Buna göre, çocuk sahibi olmayanlar sessiz/sakin öğrencileri hoş karşılamazken, çocuk sahibi olan denekler çocuk sayıları arttıkça sessiz/sakin özellikte öğrencileri daha çok arzu etmektedirler. Araştırma kapsamında '*sessiz/sakin*' özelliğinin yaratıcı özellikler arasında yer almadığı düşünüldüğünde araştırma sonucu çocuğu olmayanların lehinedir denilebilir. Çocuk sayısı ile evdeki gürültünün de artması ve bunun da öğretmenleri rahatsız ettiği söylenebilir.

Tablo 4.8.b.'de görüldüğü gibi, sahip olunan çocuk sayısı ile '*köktenci/radikal*' maddesi arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak 4 ve yukarı çocuk sahibi olan deneklerin çoğunluğu (%66,7) öğrencilerin köktenci/radikal olmalarını arzularken, diğer alt grup denekleri köktenci/radikal öğrencileri arzu etmemektedirler. Araştırma kapsamında yaratıcı kişilik özelliklerinden biri olan '*Köktenci/radikal*' özelliğini daha çok 4 ve yukarı çocuk sahibi olanların idealize etmesi, yaratıcı özelliklerin desteklenmesi anlamında, 4 ve yukarı çocuk sahibi olanların lehine olduğu söylenebilir.

Tablo 4.8.b.'de görüldüğü gibi, çocuk sahibi olmayan denekler '*kolay ikna olan*' maddesine %54,9 oranında, 1-3 çocuk sahibi olan denekler %46 oranında katılmazken, 4 ve yukarı çocuk sahibi olan öğretmenler ise %66'7 oranında katıldıklarını belirtmişlerdir. 4 ve yukarı çocuk sahibi olan denekler öğrencilerin kolay ika olmalarını arzu ederken, diğer alt grup denekleri öğrencilerin kolay ikna olmamalarını arzu etmektedirler. Kolay ikna olma, yaratıcı kişilik özellikleri ile bağdaşmamaktadır. Buna göre, araştırma sonuçlarının çocuk sahibi olmayanların lehine sonuçlar içerdiği söylenebilir. Çocuk sahibi olan deneklerin olmayanlara oranla daha çok ikna olan

öğrencileri idealize etmeleri, onların kendi çocuklarını kontrol etme eğilimi taşımalarından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 4.8.b.'de görüldüğü gibi, sahip olunan çocuk sayısı ile '*utangaç*' özelliği arasında .95 manidarlık düzeyinde önemli ölçüde ilişki bulunmuştur. Buna göre, '*utangaç*' özelliğini 4 ve üzeri çocuk sahibi olanlar idealize ederken çocuk sahibi olmayanlar ile 1-3 çocuk sahibi olanlar bu görüşün aksini belirtmişlerdir. '*Utangaç*' özelliğine katılım oranları, çocuk sahibi olmayanlarda %7,5, 1-3 çocuklu olanlarda %20,4, 4 ve yukarı çocuk sahibi olanlarda ise, 66,7'dir. Deneklerin çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı arttıkça utangaçlık özelliğinin de daha çok idealize edildiği görülmektedir. Bu durum, öğretmenlerinin çocuklarından ve aynı şekilde karşılarındaki öğrencilerden kendilerinden çekinmeleri, saygılı olmaları ve daha doğrusu kendi insan imgelerini rahatsız edecek tutum ve davranışlardan uzak durmalarını istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.9. Alt Problem 8 : Öğretmenlerin İdealize Ettikleri Öğrenci Tipi'ne İlişkin Görüşlerinde, Okulların Sosyo-ekonomik Düzeyine Göre Farklılıklar Var Mıdır?

Araştırmada bulgularına göre, deneklerin çalıştıkları okulların sosyo-ekonomik düzeylerine göre idealize ettikleri öğrenci özellikleri arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipi'ni etkileme açısından çalışılan okulun sosyo-ekonomik düzeyinin belirleyici olmadığı söylenebilir. Ancak Tablo 4.9.1.a.'da da görüldüğü gibi, deneklerin çalıştıkları okulların sosyo-ekonomik düzeylerine göre '*köktenci/radikal*' ve '*kendini başkalarından farklı gören*' özelliklerinde .95 manidarlık düzeyine yakın derecede ilişki bulunmuştur.

Tablo 4.9.1.a.

Sosyo-ekonomik Düzeye göre

‘Köktenci/Radikal’ ve ‘Kendini Başkalarından Farklı Gören’ Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Özellik	Alt Grup		Tam.Katılıyorum ve Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum ve Kes.Katılmıyorum	Toplam	İstatistiki Değerler	
Köktenci/ Radikal	Sosyo- eko. Düzey	Düşük	S	10	5	13	28	X ² =6,819 Sd=4 p>0.05 (0,146)
			%	35,7	17,9	46,4	100	
		Orta	S	37	25	72	134	
			%	27,6	18,7	53,7	100	
		Yüksek	S	16	7	10	33	
			%	48,5	21,2	30,3	100	
		Toplam	S	63	37	95	195	
			%	32,3	19	48,7	100	
Kendini Başkalarından Farklı Gören	Sosyo- eko. Düzey	Düşük	S	8	5	15	28	X ² =5,842 Sd=4 p>0.05 (0,211)
			%	28,6	17,9	53,6	100	
		Orta	S	58	28	50	136	
			%	42,6	20,6	36,8	100	
		Yüksek	S	12	11	10	33	
			%	36,4	33,3	30,3	100	
		Toplam	S	78	44	75	197	
			%	39,6	22,3	38,1	100	

Tablonun daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlamada kolaylık sağlayabilmesi için, genel grubun özelliğe katılmadaki yüzdelik sırasına göre, özelliklerin yüzdelik dağılımları Tablo 4.9.1.b.’de verilmiştir.

Tablo 4.9.1.b.

Sosyo-ekonomik Düzeye göre

‘Kendini Başkalarından Farklı Gören’ ve ‘Köktenci/Radikal’ Özelliklerinin İdealize Edilme Durumu

	Özellik	Genel Grup %’lik Sıra	Sos.-eko. Düze	Katılma %’si	Katılmama %’si	Kararsızlık %’si
1.	kendini, başkalarından farklı gören	39,6	Düşük Orta Yüksek	28,6 42,6 36,4	53,6 36,8 30,3	17,9 20,6 33,3
2.	köktenci/radikal	32,3	Düşük Orta Yüksek	35,7 27,6 48,5	46,4 53,7 30,3	17,9 18,7 21,2

Tablo 4.9.1.b.'ye göre, okulların sosyo-ekonomik düzeyi ile deneklerin 'kendini başkalarından farklı gören' maddesine verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek olan okullarda çalışan deneklerin kendini diğerlerinden farklı gören öğrencileri düşük sosyo-ekonomik düzey okullarda çalışan denekler öğretmenlerin aksine, daha çok tercih ettikleri söylenebilir. Burada düşük sosyo-ekonomik düzeyde çalışan denekler öğrencilerinin eziklik duyguları ile olumsuz anlamda yaşadıkları duyguları olumluya çevirme amacıyla öğrencilerinin kendilerini diğerlerinden farklı görmemelerini idealize etmiş olabilirler.

Tablo 4.9.1.b.'ye göre, okulların sosyo-ekonomik düzeyi ile deneklerin 'köktenci/radikal' maddesine verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan okullarda çalışan deneklerin köktenci/radikal özelliklere sahip öğrencileri diğer sosyo-ekonomik düzey okullarda çalışan deneklerin aksine, tercih ettikleri söylenebilir. Sosyo ekonomik düzeyi yüksek olan okullarda çalışan denekler 'köktenci/radikal' özelliğini % 48,5 çoğunlukla idealize etmişlerdir. Orta sosyo-ekonomik düzeyde çalışan denekler bu görüşe %53,7 oranında, düşük sosyo-ekonomik düzeyde çalışan öğretmenler ise, %46,4 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Köktenci/radikal özelliği, yaratıcı kişilerin özellikleri arasında yer alması düşünüldüğünde araştırma sonuçları yüksek-sosyo ekonomik düzeydeki okullarda çalışan öğretmenler lehine olduğu söylenebilir. Yüksek sosyo-ekonomik düzey okul öğrencilerinin potansiyel olarak kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri deneklerin bu özelliği daha çok idealize etmelerini etkilemiş olabilir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmada, Lise branş öğretmenlerinin ‘ideal öğrenci tipi’, öğretmenlerin cinsiyet, branş, mezuniyet düzeyi, kıdem, medeni durum, çocuk sahibi olup olmama ve çalıştığı okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre idealize ettikleri ‘öğrenci tipi’ özelliklerinde ne gibi farklılıkların olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde, ‘Lise Branş Öğretmenlerinin İdeal Öğrenci Tipi’ne ilişkin araştırma sonucu ulaşılan bulgu ve yorumlara dayalı sonuçlar ve öneriler maddeler halinde verilmiştir.

5.1. SONUÇLAR

1. Deneklerin %100-90 çoğunlukla idealize ettikleri özellikler sırayla şunlardır:

	%		%
1. Kendine güvenen	95	9. Eline aldığı bir işi	
2. Enerjik	94,4	tamamına erdiren	91,9
3. Sağlıklı	93	10. Fedakâr	91,4
4. Sorumluluk duygusuna sahip	92,9	11. Eleştirel düşünen	91,4
5. Azimli/kararlı	92,9	12. Dürüst	91,4
6. İnançlarını cesaretle savunan	92,4	13. Hafızası kuvvetli	90,9
7. Saygılı	92,4	14. Çalışkan	90,4
8. Samimi	91,9		

Bu özelliklerin tamamı araştırmada elde edilen ideal öğrenci özellikleri konusunda ileri sürülen görüşlerle de uyum içindedir. Ancak bu özellikler

öğretmenlerin dışında başka bir meslek mensublarının ya da annelerinin her insan için bulunmasını isteyebilecekleri özellikler olduğu görülmektedir. Dolayısı ile, deneklerin bu maddeleri diğer özelliklerden daha çok idealize etmeleri, bu özelliklerin toplumsal kabul sınırları içinde herkesin idealize edebileceği özellikler arasında olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Öğretmenler açısından -eğitim düzeyi yüksek olmaları, gelecek kuşakları yetiştirme görevi ile sorumlu olmaları vb. nedenlerle- asıl ayırt edici olması gereken, bunların dışında başkaları tarafından yeterince fark edilmesi mümkün olmadığı halde onların dikkatini çekmesi gereken başka özelliklerle ilgili görüşleridir. Aşağıdaki liste, bu özellikteki maddelere karşı deneklerin katılım oranlarını göstermektedir.

1. Çatışma anında uzlaşmacı olan	88,4
2. pratik'i teoriden önde tutan	78,8
3. popüler	71,7
4. Düşüncelerle oynamayan	63,1
5. Soyut'tan daha çok somut düşünen	61,6
6. Güç ve statüye değer veren	61,1
7. Tümevarım'dan daha çok, tümdengelim'ci düşünen	56,6
8. Yaramazlık yapmayan/uslu	56
9. Sebeplerden çok, sonuçlar üzerinde duran	55,6
10. Daha çok ayrıntılarla ilgilenen	48,9
11. Bilim'i sanat'a tercih eden	37,4

Bu listede yer alan maddelere karşı ideal öğrenci tipi açısından, deneklerin çoğunlukla katılmamaları beklentisi içinde olunmasına rağmen, yüksek oranlarda katılımın olması, öğretmenlerin ideal öğrenci tipi adına olumsuz bir durumdur.

Aynı şekilde ideal öğrenci tipi açısından, deneklerin çoğunlukla katılmaları beklentisi içinde olunmasına rağmen, yüksek oranda katılmama yönünde görüş belirttikleri köktenci/radikal (%48) maddesi vardır.

2. Bayan ve erkek öğretmenler arasında ideal öğrenci özellikleri açısından farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Cinsiyete göre anlamlı derecede farklılıklar gösteren özelliklerin idealize edilmesinde bayanların tercihleri, ideal öğrenci tipi açısından daha anlamlı bulunmuştur. Bayan denekler erkek öğretmenlere oranla öğrencilerin ‘utangaç’ olmalarını istememektedirler. Erkek deneklerin çoğunluğu (%44,8) ‘sessiz/sakin’ öğrenciler isterken, bayanların çoğunluğu (%50,6) bu görüşe karşıdır. Erkek deneklerin çoğunluğu (%48,3) öğrencilerinin kendilerini başkalarından farklı görmelerini desteklerken, bayanların çoğunluğu (%48,1) bu görüşe karşıdır. Bayan denekler erkek deneklere oranla ‘maceracı’ öğrencileri daha çok idealize etmişlerdir.
3. Branşlara göre öğretmenler arasında ideal öğrenci özellikleri açısından farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Branşlara göre anlamlı derecede farklılıklar gösteren özelliklerin idealize edilmesinde yöneticilerin tercihleri, ideal öğrenci tipi açısından daha anlamlı bulunmuştur. ‘Kendini başkalarından farklı gören’ öğrencileri sözel branştaki denekler ile yöneticiler idealize etmişlerdir. Bu görüşe, sayısal branştakiler çoğunlukla karşı olurken, dil öğretmenleri kararsız kalmışlardır. Yöneticiler dışında diğer deneklerin çoğunluğu ‘yaramazlık yapmayan/uslu’ çocukları idealize etmişlerdir. ‘Söz dinleyen’ özelliğinin branşlara göre idealize edilme durumu sırasıyla; sözel (%83,2), sayısal (%81,8), dil (%62,5) ve yöneticiler (%60)’dır.
4. Mezuniyet düzeyine göre öğretmenler arasında ideal öğrenci özellikleri açısından farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Mezuniyet düzeyine göre anlamlı derecede farklılıklar gösteren özelliklerin idealize edilmesinde mezuniyet düzeyi daha yüksek olan deneklerin tercihleri, ideal öğrenci tipi açısından daha anlamlı bulunmuştur. Öğretmenlerin mezuniyet düzeyi yükseldikçe tümdengelim’ci düşünceden tümevarım’cı düşünceye doğru idealize edilen düşünme biçimi değişmektedir. Örneklem grubunun genelinin idealize ettiği ‘soyuttan daha çok somut düşünen’ öğrenciler en çok öğretmen okulu ve ön

lisans mezunu denekler tarafından idealize edilmiştir. Mezuniyet düzeyi yükseldikçe ‘ezberi kuvvetli’ öğrenciler daha çok idealize edilmişlerdir.

5. Kıdem yılına göre öğretmenler arasında ideal öğrenci özellikleri açısından farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Kıdeme göre anlamlı derecede farklılıklar gösteren özelliklerin idealize edilmesinde genç deneklerin tercihleri, ideal öğrenci tipi açısından daha anlamlı bulunmuştur. Öğretmenlerin kıdemleri arttıkça ‘utangaç’ öğrencileri reddetme oranlarında düşme meydana gelmektedir. Öğretmenlerin kıdemleri arttıkça ‘daha çok içe dönük’ öğrencileri reddetme oranlarında düşme meydana gelmektedir. Öğretmenlerin kıdemleri arttıkça ‘soyut’tan daha çok somut düşünen öğrencileri idealize etme oranlarında yükselme görülmektedir’. 1-10 yıl kıdemi olanlar ‘sanat’ı bilim’e tercih eden’ öğrencileri diğerlerinden daha çok idealize ederken, 11 ve üzeri kıdemi olan denekler, kıdemleri arttıkça yükselen bir grafikte ‘bilim’i sanat’a tercih eden’ öğrencileri daha çok idealize etmektedirler. Kıdemi 21 ve üzeri olan denekler, ‘kolay ikna olan’ öğrencileri daha çok idealize ederken, kıdemi 1-20 yıl olan denekler, kıdemleri arttıkça azalan bir grafikte ‘kolay ikna olan’ öğrencileri istememektedirler. Öğretmenlerin kıdemleri arttıkça ‘maceracı’ öğrencileri idealize etmelerinde azalma görülmektedir. Öğretmenlerin kıdemleri arttıkça ‘sebeplerden daha çok sonuçlar üzerinde duran’ öğrencileri idealize etmektedirler.

6. Medeni duruma göre öğretmenler arasında ideal öğrenci özellikleri açısından farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Medeni duruma göre anlamlı derecede farklılıklar gösteren özelliklerin idealize edilmesinde bekâr deneklerin tercihleri, ideal öğrenci tipi açısından daha anlamlı bulunmuştur. Evli denekler bekâr deneklere oranla ‘popüler’ öğrencileri daha çok idealize etmektedirler. Evli denekler ‘problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden’ öğrencileri idealize ederken, bekâr denekler bu görüşe katılmamaktadırlar. Evli denekler ‘soyut’tan daha çok somut düşünen’ öğrencileri çoğunlukla

(%69,3) idealize ederken, bekâr denekler, çoğunlukla (%54,8) bu görüşe katılmamaktadırlar. Evli denekler çoğunlukla (%41) 'bilim'i sanat'a tercih eden' öğrencileri idealize ederken, bekâr denekler, eşit oranda (%38,7) kararsız ve karşı görüş belirtmişlerdir. Evli denekler, 'sürekli herhangi bir şeyle meşgul' öğrencileri idealize ederken bekâr denekler bu görüşe katılmamaktadırlar.

7. Çocuk sayısına göre de öğretmenler arasında ideal öğrenci özellikleri açısından farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Çocuk sayısına göre anlamlı derecede farklılıklar gösteren özelliklerin idealize edilmesinde çocuk sahibi olmayan deneklerin tercihleri, ideal öğrenci tipi açısından daha anlamlı bulunmuştur. 4 ve yukarı çocuk sahibi olan denekler, 'utangaç' öğrencileri idealize ederken, çocuk sahibi olmayan ve 1-3 arası çocuk sahibi olan denekler çoğunlukla bu görüşe katılmamaktadırlar. 4 ve yukarı çocuk sahibi olan denekler, 'köktenci/radikal' öğrencileri idealize ederken, çocuk sahibi olmayan ve 1-3 arası çocuk sahibi olan denekler çoğunlukla bu görüşe katılmamaktadırlar. 1-3 çocuk sahibi olan denekler, 'problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden' öğrencileri idealize ederken, çocuk sahibi olmayan denekler çoğunlukla bu görüşe katılmamaktadırlar. Çocuk sahibi olan denekler çocuk sayısı arttıkça yükselen bir grafikte 'sessiz/sakin' öğrencileri idealize ederken, çocuk sahibi olmayan denekler bu görüşe çoğunlukla katılmamaktadırlar. Çocuk sahibi olan denekler çocuk sayısı arttıkça yükselen bir grafikte 'soyut'tan daha çok somut düşünen' öğrencileri idealize ederken, çocuk sahibi olmayan denekler bu görüşe çoğunlukla katılmamaktadırlar. 4 ve yukarı çocuk sahibi olan denekler, 'kolay ikna olan' öğrencileri idealize ederken, çocuk sahibi olmayan ve 1-3 arası çocuk sahibi olan denekler ise, çoğunlukla bu görüşe katılmamaktadırlar.

8. Okulların sosyo-ekonomik düzeyine göre öğretmenler arasında ideal öğrenci özellikleri açısından farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Çalışılan okulun sosyo-

ekonomik düzeyine göre anlamlı derecede farklılıklar gösteren özelliklerin idealize edilmesinde yüksek sosyo-ekonomik düzeye hitap eden okullarda çalışan deneklerin tercihleri, ideal öğrenci tipi açısından daha anlamlı bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan okullarda çalışan denekler, ‘köktenci/radikal’ öğrencileri idealize ederken sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve orta olan okullarda çalışan denekler ise, çoğunlukla bu görüşe katılmamaktadırlar. Sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek olan okullarda çalışan denekler, ‘kendini başkalarından farklı gören’ öğrencileri idealize ederken, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan okullarda çalışan denekler ise, çoğunlukla bu görüşe katılmamaktadırlar.

9. Deneklerin her ne kadar çoğunlukla kararsız kaldıkları özellikler olmasa da, kararsızlık oranının dikkat çekecek kadar yüksek olduğu maddeler de vardır. Bunlardan %20 ve üzerinde kararsızlık gösterilen özellikler sırasıyla şunlardır:

	%		%
1. Tümevarım’dan daha çok, tündengelim’ci düşünen	31,8	8. Hata bulan	22,7
2. Başat/baskın	29,3	9. Hissi/duygusal	22,7
3. Bilim’i sanat’a tercih eden	27,8	10. Kendini başkalarından ‘farklı’ gören	22,2
4. Maceracı	25,3	11. Sürekli herhangi bir şeyle meşgul	20,7
5. Olaylara şüphe ile bakan	25,3	12. Gerçekleri ortaya çıkarmada sabırsız	20,2
6. Daha çok ayrıntılarla ilgilenen	24,2		
7. Zaman zaman çocuksu davranan	23,7		

Deneklerin bu özelliklerde kararsızlık yaşamaları, onların ilgili özellik konusunda ikilemde bulundukları ya da maddeyi yeterince anlamadıkları anlamlarına gelebilir. Özellikle ilk iki maddede yer alan ‘tümevarım’, ‘tündengelim’, ‘başat/baskın’ kelimelerinin denekler tarafından anlaşılmadığı

söylenbilir. Eğer bu kelimeler denekler tarafından gerçekten anlaşılmadıysa, bu durum, eğitimciler adına düşündürücüdür. Ancak anlaşılmama durumu, kelimelerden kaynaklanmayıp, maddede kastedilen anlamın ne olduğu konusunda ise, bu durumda da anket maddelerinin daha anlaşılır olması gerektiği sonucuna varılabilir.

10. Ayrıca öğretmenler tarafından çoğunlukla idealize edildikleri halde, öğretmenlerin maddede ifade edileni yeterince anlamadıklarına işaret eden başka sonuçlar da vardır. Bunlar :

	%
1. Pratik'i teori'den önde tutan	78,8
2. Düşüncelerle oynamayan	63,1
3. Soyut'tan daha çok somut düşünen	61,6

özellikleridir. Eğer bu maddelerin denekler tarafından yeterince anlaşılaraq işaretlendi kabul edildiğinde ise, öğretmenlerin yarınların insanı konusunda çoğunlukla olumsuz ideallere sahip oldukları görülmektedir.

Genel olarak sonuçlara bakıldığında, öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipleri, kendi özel durumlarından (cinsiyet, branş, mezuniyet düzeyi, kıdem, medeni durum, çocuk sahibi olup olmama ve çocuk sayısı, çalıştığı okulun sosyo-ekonomik düzeyi) etkilenmektedir. Bu etkilenme, öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipi özelliklerinin, içinde bulundukları özel şartların değişmesi halinde değişebileceğini akla getirmektedir. Geri dönüşü olmayan şartlar için değişimin mümkün olmaması, (cinsiyet, kıdem, çocuk sahibi olma vb.) istenilen insan tipini yetiştirme konusunda öğretmenlerin özel şartlarının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Öğretmenlerin mevcut durumlarından ne derece değişime açık olabilecekleri ise ayrı bir tartışma konusudur.

5.2. ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma ile ilgili bulgulardan yola çıkılarak öğretmenlerin bugün ve yarın için yetişecek gençlerde olması gereken kişilik özelliklerini idealize etmelerine engel teşkil eden ve bir bölümü yukarıda verilen öğretmenlerin kişisel konumlarına ilişkin özelliklerinin olumsuzluklarını ortadan kaldırmaya ve ideal anlamda değişim ve gelişime uygun kişilik özelliklerine sahip öğrenciler yetiştirmeye yönelik önerilere yer verilmiştir. Öneriler, yapılan araştırmaya yönelik ve bu konu ile ilgili araştırma yapacak olanlara yönelik olmak üzere iki ayrı başlık halinde düzenlenmiştir.

5.2.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler

1. Genel Liselerde Planlı Okul Gelişimi uygulamaları öğrencilerin ilgi yetenek ve değerlerinin farkında olabilecekleri ve gizilgüçlerini gerçekleştirebilecekleri bir okul ortamı sağlanması amacıyla desteklenmeli ve kısa zamanda yaygınlaştırılmalıdır.
2. Öğretmenlerin idealize ettikleri öğrenci tipine ilişkin algılarında öğrencilerin yaratıcılıklarını destekleyici olanlar üzerinde durulmalı, bunların dışında olması gereken diğer ideal öğrenci özelliklerinin de öğretmenlerin idealleri arasında olması için gerekli hizmetiçi eğitim vb. çalışmalar yapılmalıdır.
3. Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenim gören öğretmen adaylarının da 'ideal öğrenci tipi'ne ilişkin algılarında araştırmacı, sorgulayan, cesaretli, eleştirel düşünen, yeni fikirlere açık, yapıcı ve yaratıcı vb. özelliklerin yer alması için onlara uygulanan programların da bu doğrultuda olacak şekilde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
4. Yaratıcı özellikler gösteren öğretmen ve öğrencilerin teşvik edilerek bu özelliklere sahip olma özendirilmelidir.

5. Merak duygusu, keşfetme vb. tutum ve davranışların yaşamın ilk yıllarında ortaya çıktığı göz önünde bulundurularak, okul öncesi aile eğitimi ve ilköğretim boyunca öğrencilerin bu özelliklerini körelten kişisel, toplumsal ve kurumsal engelleri ortadan kaldıracak düzenlemeler yapılmalıdır.
6. İdeal öğrenci özelliklerine katılmada olumsuz etken olarak ortaya çıkan erkek olma, evli olma, çocuk sayısının fazlalığı, kıdem yüksekliği, mezuniyet durumunun düşüklüğü, çalışılan okulun sosyo-ekonomik düzeyinin düşüklüğü gibi durumların öğretmenlerin idealize ettiği öğrenci tipine olan olumsuz etkilerini giderecek tedbirler okul içinde ve okul dışında uzmanlar tarafından geliştirilmelidir.
7. Ülkenin eğitim politikası yarınlara dünya insanını yetiştirecek şekilde yeniden gözden geçirilmeli, eğitim programları, araç gereçleri ve öğretmen yetiştirme politikaları buna göre planlanmalıdır.

5.2.2. Konu İle İlgili Araştırma Yapacaklara Öneriler

1. Bu çalışmanın evreni Türkiye genelini kapsayacak şekilde genişletilerek benzer bulgulara ulaşıp ulaşılmadığı belirlenebilir.
2. Benzer bir çalışma, Meslek Liselerinde çalışan Meslek Dersleri Öğretmenleri, İlköğretim kurumlarında Sınıf öğretmenleri ve Yükseköğretim kurumlarında Öğretim Üyesi ile Öğretim Görevlileri üzerinde yapılarak benzer bulgulara ulaşıp ulaşılmadığı belirlenebilir.
3. Benzer bir çalışma, değişik tür ve kademedeki öğrencilere göre, ‘Sizce Öğretmenlerinizin İdeal Öğrenci Tipi nedir?’ sorusuna cevap olacak ve öğretmenlerin görüşleri ile karşılaştırmalı bir şekilde yapılabilir.

4. Anket araştırmasının yapısından kaynaklanan maddelerin hazır verilmesi, deneklerde araştırmacının ya da toplumun genel beklentileri doğrultusunda işaretleme eğilimine önlem olarak, benzeri bir çalışma dolaylı ölçme yöntemi ile de yapılabilir.
5. Öğretmenlerin ideal öğrenci tipini belirlemede olumsuz yönde etkileyen erkek olma, evli olma, çocuk sayısının fazlalığı, kıdem yüksekliği, mezuniyet durumunun düşüklüğü, çalışılan okulun sosyo-ekonomik düzeyinin düşüklüğü gibi durumların etki sebeplerini ortaya çıkartacak şekilde öğretmenlerin kişilik özelliklerini, çocukluk ve aile yaşantılarını, çevre ile iletişim biçimlerini ve etkilenme düzeylerini konu alan araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AKKANAT, Hulusi : **Eğitim Projesine Giriş**, Eğitim Sorunu, Sonbahar 1998.
- AKKOYUN, Füsün : **Transaksiyonel Analiz**, Nobel yayınları , Ankara 1998.
- AKYOL,, Rahşan : **Sanatsal Bir Anlatım Biçimi Olan Enstalasyonun Bireyin Kendini Gerçekleştirme, Düşüncelerini Anlatma ve Yaratıcı Bir Kişilik Oluşumuna Katkısı**, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu 1998.
- AKYÜZ, Yahya : **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)**, Alfa Yayıncılık, Yedinci Baskı, İstanbul 1999.
- ANKAY, Aydın : **Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları**, Turhan Kitabevi, Ankara 1992
- ARIK, İ. Alev : **Yaratıcılık**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayın No:790, Ankara 1990.
- ARIK, İ. A., ARKONAÇ, S., YILMAZER N., CANAN, S. : **Bir Grup Lise Öğretmeninin İdeal Öğrenci ile İlgili Algıları**, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:3, İstanbul 1991.
- : **'Bir Grup Lise Öğretmeninin Eğitim ve Meslekleri ile İlgili Tepkileri'**, 5-7 Eylül 1990 6. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde Sunulmuş Araştırma, İstanbul 1990.

- BALOĞLU, Zekai : **Türkiye’de Eğitim**, Yeni Yüzyıl Kitapları., İstanbul 1995.
- BATTAL, Nevzat : **Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin XI. M.E.Ş.’nda Belirtilen Ölçütler Çerçevesinde Davranışlarının Değerlendirilmesi**, Uludağ Ün. Eğt. Fak. Dergisi, Cilt:V, Sayı:2, Bursa 1990.
- BAYMUR, Feriha : **Genel Psikoloji**, İnkılap Yayınevi, 6. Basım, İstanbul 1984.
- BERNE, Eric : **Hayat Denen Oyun**, Yaprak Yayınları, İstanbul 1992.
- BUDAK, Selçuk : **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2000.
- CAFOĞLU, Zuhâl : **Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi**, Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul 1996.
- ÇETİNKAYA, A.Nur ve Diğerleri : **Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli**, MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2. Basım , Ankara 1999.
- ÇETİNKAYA, A. Nur ve GÜLMEZ, T. Sami : **Okul Gelişim Modeli (Planlı Okul Gelişimi)**, MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, Ankara 1999.
- CONLAN, Roberta : **Zihnin Halleri**, Phoenix Yayınları, Birinci Basım, Ankara 2001.

- DÖKMEN, Üstün : **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 1996.
- : **Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma**, M.E.B. Yay., İstanbul 1994.
- ERDEM, A. Rıza : **Nasıl Bir İnsan Modeli Yetiştirelim**, Anı Yayıncılık, Ankara 1998.
- ESKİCİ, Recep, : **Lise Öğrencilerinin Kişisel Sitillerini Belirleyen Faktörler**, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1996.
- FİLİZ KİTABEVİ : **1982 Anayasası ve Önceki Anayasalar**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- GENÇTAN, Engin : **‘Toplumumuzun Bireylerinde Kimlik Kavramı İle İlgili Sorunlar Üzerine Bir Tartışma’**, 50. Yıla Armağan, Ankara Ün. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1993.
- JUNG, C. Gustav, : **Analitik Psikoloji**, Çeviren: Ender Gürol, Payel Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul 1997.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem : **Çocuğun Değeri**, Boğaziçi Ün. İdari Bil. Fak., İstanbul 1981.

KALKAN, Melek : **Lise Öğretmenlerinin öğrenci kontrol eğilimlerinin Tükenmişlik ve Çeşitli Değişkenler İle İlişkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1996.

KASATURA, İlkay : **Okul Başarısından Hayat Başarısına**, Altın Kitaplar, Üçüncü Basım, İstanbul 1998

KAYA, Y. Kemal : **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, H.Ü. Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi Tesisleri, 4. Basım, Ankara 1984.

KRETSCHMER, Enke : **Beden Yapısı ve Karakter**, Çeviren: Mümtaz Turhan, Ankara Maarif Matbaası, Ankara 1942,

LABORIT, Henri : **Yaratıcı İnsan**, Çeviren: Bertan Onaran, Payel Yayınları, 1. Basım, İstanbul 1996.

MEB : **Tebliğler Dergisi**, Sayı:2533, Tarih: Şubat 2002.

MUTLU, Erol : **Şirketleşen Üniversitelerin Müşterileri Ya Da; Üniversiteli Olmak**, Karizma, Ekim-Kasım-Aralık 2001

OKTAY, Ayla : **21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim**, 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, Yayına Haz.: Oğuz Orhan, Oktay Ayla, Ayhan Halis, Sedar Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul 2001.

ÖNCÜL, Remzi : **Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü**, M.E.B. Yayınları,

İstanbul 2000.

ÖZÇELİK, D. Ali : **Eğitim Programları ve Öğretim**, ÖSYM Eğitim Yayınları, Ankara 1987.

ÖZDEN, Yüksel : **Eğitimde Dönüşüm**, Pegem Yayıncılık, Ankara 1998.

ÖZTABAĞ, Lütfi : **Psikolojide İlk Adım**, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1983.

RESMÎ GAZETE : **Sayı : 14574**, 24 Haziran 1973.

RESMÎ GAZETE : **Sayı : 20570**, 10 Temmuz 1990.

SAN, İnci : **Sanat ve Eğitim**, Ankara Ün. Eğt. Bil. Fak. Yay. No : 151, Ankara 1985,

SCHULTZ, Duane P. ve SCHULTZ, Sydney E. : **Psikoloji Tarihi**, Çeviren: Yasemin Aslay, Kaknüs Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2001

SENEMOĞLU, Nuray : **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**, Ertem Matbaacılık, Ankara 1997.

SHAPIRO, Lawrence E. : **Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, Varlık Yayınları, İstanbul 1999

SPRANGER, Eduard : **İnsan Tipleri**, Çeviren: Ahmet Aydoğan, İz Yayıncılık, İstanbul

2001.

SUNGUR, Nuray : **Yaratıcı Düşünce**, Evrim Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1997.

TEZER, Funda : **İdeal Öğretmenin Kişilik Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

TİTİZ, Tınaz : **Ezbersiz Eğitim Yol Haritası**, Beyaz Yayınları, Birinci Basım, İstanbul 1998

TORRANCE, E. Paul : **Gifted Children In The Classroom**, N.Y., The Mac Millian Comp., 1971.

----- : **Norms-Technical Manual, Torrance Tests of Creative Thinking**, Lexington, Massachusetts: Scholastic Testing Service, Inc., 1974.

TÜRK, Ercan : **Türk Eğitim Sistemi**, Nobel Yayınları, Ankara 1999.

URHAN, Veli : **İnsanın ve Tanrı'nın Kişiliği**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002

VEXLIARD, Alexandre : **'Yaratıcılık Teorileri ve Eğitim'**, Araştırma Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 4. Cilt, 1966, Ankara Ün. Basımevi, Ankara 1968.

YAVUZER, Halide S., : **Yaratıcılık**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2. Basım,

İstanbul 1994.

YAVUZER, Haluk : **Anne-baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul 1993.

YETİŞ, Nuray : **‘Sanayici Ne Tıp Mühendis İstiyor?’**, Ekonomi Kulisi, Milliyet Gazetesi, 5 Nisan 1997.

E K L E R

EK I
(YÖNETİCİLER İÇİN)
OKULLARIN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYLERİNİ BELİRLEME FORMU

Sayın Yöneticiler

Bu form, Kayseri ili merkez ilçelerindeki genel liselerin **sosyo-ekonomik düzeylerini** belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıdaki liselerin karşısında sosyo-ekonomik düzey için **DÜŞÜK, ORTA ve YÜKSEK** olmak üzere toplam 3 (üç) ölçüt bulunmaktadır. Sizlerden istenilen; bu liselere devam eden öğrencilerin genel sosyo-ekonomik düzeylerini dikkate alarak her bir lise için uygun gördüğünüz sosyo-ekonomik düzeyi (X) ile işaretlemenizdir.

Not : Buradan elde edilen bulgular, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde **Yüksek Lisans Tezi** olarak hazırlanan bir araştırma için kullanılacaktır.

Araştırmaya olan katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

İlçe	Okul Adı	Sosyo-Ekonomik Düzey		
		Düşük	Orta	Yüksek
KOCASINAN	1 Argıncık Lisesi			
	2 Atatürk Lisesi			
	3 Fevzi Çakmak Lisesi			
	4 Kocasinan Lisesi			
	5 Sümer Lisesi			
	6 75.Yıl Cumhuriyet Lisesi			
MELİKGAZİ	7 Aydınlıkevler Lisesi			
	8 Hisarcık Lisesi			
	9 Kayseri Lisesi			
	10 M. Akif Ersoy Lisesi			
	11 Melikgazi Lisesi			
	12 Şeker Lisesi			

EK II
BRANŞLARA GÖRE ÖĞRETMEN SAYISI VE CİNSİYET
DAĞILIMI BELİRLEME FORMU

Okul Adı :				
Branşlar		Öğretmen Sayıları	Cinsiyet	
			E	K
1	Yöneticilik			
2	Rehber Öğretmen			
3	Felsefe Gr.			
4	Edebiyat			
5	Tarih			
6	Coğrafya			
7	Sanat Tarihi			
8	Din Kültürü Ahlak Bilgisi			
9	Resim			
10	Müzik			
11	Beden Eğitimi			
12	Matematik			
13	Fizik			
14	Kimya			
15	Biyoloji			
16	Fen Bilimleri			
17	Bilgisayar			
18	İngilizce			
19	Almanca			
20	Fransızca			
TOPLAM				

EK III

AÇIKLAMA

Sayın meslektaşım,

Bu anket, öğretmenlerin '**ideal bir öğrenci**'de görmek istedikleri özellikleri belirlemek amacıyla yürütülen bilimsel bir araştırmanın parçasıdır. Bu amaçla sizlerin görüşlerine ihtiyaç duyulmuştur. Adınızı yazmanız istenmediği bu araştırma, vereceğiniz samimi cevaplar ölçüsünde amacına ulaşabilecektir.

Anket iki bölümden oluşmaktadır.

I. Bölümde **BİLGİ FORMU** yer almakta olup, sizlerden durumunuzu yansıtacak bilgileri yazmanız istenmektedir.

II. Bölümde **60** maddeden oluşan **ANKET** yer almaktadır. Her bir maddeyi okuduktan sonra aşağıda verilen örneğe uygun olarak görüşlerinizi belirtiniz.

Örnek :

1. maddedeki '**popüler**' özelliğinin ideal bir öğrenci özelliği olması fikrine; '**Tamamen katılıyorum**', '**Katılıyorum**', '**Kararsızım**', '**Katılmıyorum**' ya da '**Kesinlikle katılmıyorum**' seçeneklerinden birine (X) işareti koyarak kendi görüşünüzü belirtiniz.

Not :

1. *Cevaplama süresi yaklaşık 10 dakikadır.*
2. *Bir maddeyi okuduktan sonra aklınıza ilk geleni işaretleyiniz.*
3. *Lütfen işaretsiz madde bırakmayınız.*

Araştırmaya olan katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Bülent SÖYLEYİCİ
Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tez Dönemi Öğrencisi

(EK III'ün Devamı)

I. B Ö L Ü M
BİLGİ FORMU

1. Yaşınız : ()
2. Cinsiyetiniz : E () K ()
3. Branşınız :
4. Bu okuldaki göreviniz: Öğretmen () Yönetici ()
5. Mezuniyetiniz :
Öğretmen Okulu () Eğitim Enstitüsü () Önlisans (Yüksekokul) ()
Lisans (Fakülte) () Yüksek Lisans () Doktora ()
6. Kaç Yıllık Öğretmensiniz? : ()
7. Mesleğimi severek yapıyorum.
Tamamen katılıyorum ()
Katılıyorum ()
Kararsızım ()
Katılmıyorum ()
Kesinlikle katılmıyorum ()
8. Arzuladığım kişilik özelliklerini öğrencilerime kazandırmada kendimi başarılı buluyorum.
Tamamen katılıyorum ()
Katılıyorum ()
Kararsızım ()
Katılmıyorum ()
Kesinlikle katılmıyorum ()
9. Medeni Durumunuz :
Evli () Bekar () Dul ()
10. Çocuklarınız varsa;
a) Sayısı ()
b)Arzuladığım kişilik özelliklerini çocuklarıma kazandırmada kendimi başarılı buluyorum.
Tamamen katılıyorum ()
Katılıyorum ()
Kararsızım ()
Katılmıyorum ()
Kesinlikle katılmıyorum ()

(EK III' ün Devamı)

II. B Ö L Ü M
A N K E T

ÖZELLİKLER		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.	Popüler	()	()	()	()	()
2.	fedakar	()	()	()	()	()
3.	düzeni bozucu	()	()	()	()	()
4.	ezberi kuvvetli	()	()	()	()	()
5.	düşünce ve hükümlerinde bağımsız	()	()	()	()	()
6.	tek başına çalışmaktan hoşlanan	()	()	()	()	()
7.	söz dinleyen	()	()	()	()	()
8.	inançlarını cesaretle savunan	()	()	()	()	()
9.	'sebepler'den çok 'sonuç'lar üzerinde durar	()	()	()	()	()
10.	zor ve karmaşık işlere ilgi duyan	()	()	()	()	()
11.	çalışkan	()	()	()	()	()
12.	'eleştirel' düşünen	()	()	()	()	()
13.	sağlıklı	()	()	()	()	()
14.	utangaç	()	()	()	()	()
15.	estetik duyarlılık sahibi	()	()	()	()	()
16.	hissi/duygusal	()	()	()	()	()
17.	dürüst	()	()	()	()	()
18.	hayal gücü kuvvetli	()	()	()	()	()
19.	güç ve statüye değer veren	()	()	()	()	()
20.	saygılı	()	()	()	()	()
21.	enerjik	()	()	()	()	()
22.	köktenci/radikal	()	()	()	()	()
23.	mizah duygusuna sahip/espritüel	()	()	()	()	()
24.	düşüncelerle oynamayan	()	()	()	()	()
25.	gerçekleri ortaya çıkarmada sabırsız	()	()	()	()	()
26.	problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden	()	()	()	()	()
27.	sorumluluk duygusuna sahip	()	()	()	()	()
28.	'tümevarım'dan daha çok 'tüm dengelim'ci düşünen	()	()	()	()	()

(EK III' ün Devamı)

ÖZELLİKLER		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
29.	hafızası kuvvetli	()	()	()	()	()
30.	sessiz, sakın	()	()	()	()	()
31.	azimli/kararlı	()	()	()	()	()
32.	kendi kendine yeten	()	()	()	()	()
33.	daha çok içe yönelimli	()	()	()	()	()
34.	cevabı olmayan alışılmadık sorular soran	()	()	()	()	()
35.	başat/baskın	()	()	()	()	()
36.	samimi	()	()	()	()	()
37.	'soyut'tan daha çok 'somut' düşünen	()	()	()	()	()
38.	eline aldığı bir işi tamamına erdiren	()	()	()	()	()
39.	olaylara şüphe ile bakan	()	()	()	()	()
40.	kendine güvenen	()	()	()	()	()
41.	daha çok ayrıntılarla ilgilenen	()	()	()	()	()
42.	'farklı' olarak tanınmaktan uzak duran	()	()	()	()	()
43.	meraklı	()	()	()	()	()
44.	nazik	()	()	()	()	()
45.	hata bulan	()	()	()	()	()
46.	çatışma anında uzlaşmacı olan	()	()	()	()	()
47.	karşı fikirler ileri süren	()	()	()	()	()
48.	yaramazlık yapmayan/uslu	()	()	()	()	()
49.	'bilim'i 'sanat'a tercih eden	()	()	()	()	()
50.	sorulara az rastlanan cevaplar veren	()	()	()	()	()
51.	sürekli herhangi bir şeyle meşgul	()	()	()	()	()
52.	kolay ikna olan	()	()	()	()	()
53.	uzak amaçlara sahip	()	()	()	()	()
54.	saptanmış kavramlara uyan	()	()	()	()	()
55.	yeni durumlara uyum gösteren	()	()	()	()	()
56.	zaman zaman çocuksulaşan	()	()	()	()	()
57.	Riske alan	()	()	()	()	()
58.	'pratik'i 'teori'den daha önde tutan	()	()	()	()	()
59.	maceracı	()	()	()	()	()
60.	sezgileri kuvvetli	()	()	()	()	()

EK IV
UZMAN GÖRÜŞÜ FORMU

AÇIKLAMA

Sayın meslektaşlar,

Bu ölçek, öğretmenlerin '**ideal bir öğrenci**'de bulunmasını arzu ettikleri özellikler konusunda yürütülen bilimsel bir araştırmanın parçasıdır. Bu amaçla görüşlerinize ihtiyaç duyulmuştur. Ölçek sonuçları, bu konudaki tutumları belirlemek için kullanılacaktır. Adınızı yazmanızın istenmediği bu çalışma, vereceğiniz samimi cevaplar ölçüsünde amacına ulaşabilecektir.

Ölçekte **110 adet** madde bulunmaktadır.

Her bir maddeyi okuduktan sonra, o maddede ifade edilen özelliğin, '**ideal bir öğrenci**' özelliği olması fikrine ne derece **katıldığınızı** ya da **katılmadığınızı** liste üzerindeki ilgili sütuna aşağıdaki örneğe uygun olarak (X) işareti ile işaretleyiniz.

Örnek :

1. maddedeki '**Başarılı**' özelliğinin ideal bir öğrenci özelliği olması fikrine; '**Tamamen katılıyorum**', '**Katılıyorum**', '**Kararsızım**', '**Katılmıyorum**' ya da '**Kesinlikle katılmıyorum**' seçeneklerinden birine (X) işareti koyarak kendi görüşünüzü belirtiniz.

Bir maddede okuduktan sonra aklınıza ilk geleni işaretleyiniz.

Her maddeyi işaretleyiniz, işaretsiz madde bırakmayınız.

Araştırmaya olan katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Bülent SÖYLEYİCİ
Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tez Dönemi Öğrencisi

	Tamamen Katlıyorum	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Başarılı	()	()	()	()	()
2. Aşırı düzenlenmeden rahatsız olan	()	()	()	()	()
3. Estetik duyarlılık sahibi	()	()	()	()	()
4. Değer yargılarında bağımlı	()	()	()	()	()
5. Dikkatli olmayan	()	()	()	()	()
6. Başkalarını da düşünen/Fedakar	()	()	()	()	()
7. Güzelin ve iyinin alışılmışta olduğunu bilen	()	()	()	()	()
8. Dış uyaranlara kapalı	()	()	()	()	()
9. Kendi başına bir işi başlatabilen	()	()	()	()	()
10. Ezberi kuvvetli	()	()	()	()	()
11. Düşünce ve hükümlerinde bağımlı	()	()	()	()	()
12. Yalnızlığı seven	()	()	()	()	()
13. Otoritelerin hükümlerini kabul eden	()	()	()	()	()
14. Cesaretli	()	()	()	()	()
15. Sebep'lerden çok 'Sonuç'lar üzerinde duran	()	()	()	()	()
16. Zor ve karmaşık olanı tercih etmeyen	()	()	()	()	()
17. Çalışkan/Gayretli	()	()	()	()	()
18. 'Eleştirel' düşünen	()	()	()	()	()
19. Çeşitliliğe değer veren	()	()	()	()	()
20. Denemeler geliştiren	()	()	()	()	()
21. Alışılmamış uğraşlara vakit harcamayan	()	()	()	()	()
22. Dış dünyaya karşı çekingen	()	()	()	()	()
23. Doğal	()	()	()	()	()
24. Popüler	()	()	()	()	()
25. Duygu ve heyecanlara açık	()	()	()	()	()
26. Dürüst	()	()	()	()	()
27. Hayal gücü kuvvetli	()	()	()	()	()
28. Ağırkanlı	()	()	()	()	()
29. Düşüncede akıcı olan	()	()	()	()	()
30. Güç ve statüye değer veren	()	()	()	()	()
31. Saygılı	()	()	()	()	()
32. Enerjik	()	()	()	()	()
33. Köktenci(Radikal) olmayan	()	()	()	()	()
34. Mizah duygusuna sahip/Esprili	()	()	()	()	()
35. Düşüncelerle oynamayan	()	()	()	()	()
36. Gerçekleri ortaya çıkarmada sabırsız	()	()	()	()	()
37. Problem çözümünde bilinen, denenmiş yolları tercih eden	()	()	()	()	()
38. Sorumluluk duygusuna sahip	()	()	()	()	()
39. Tümevarım'dan daha çok 'tümdengelim'ci düşünen	()	()	()	()	()
40. Hafızası kuvvetli	()	()	()	()	()
41. Sessiz, sakin	()	()	()	()	()
42. Amaca giden yolda kesin kararlı	()	()	()	()	()
43. Yanlışları analiz ederek zaman kaybetmeyen	()	()	()	()	()
44. Her alanda kendini yetiştirmiş/Çok yönlü	()	()	()	()	()
45. Hırslı	()	()	()	()	()
46. Kendi kendinin farkında olan	()	()	()	()	()
47. Daha çok içe yönelimli	()	()	()	()	()
48. Aykırı olmayan	()	()	()	()	()
49. Soru soran	()	()	()	()	()
50. Başat	()	()	()	()	()
51. Samimi	()	()	()	()	()
52. Soyut'tan daha çok 'somut' düşünen	()	()	()	()	()
53. Bir işi tamamina erdiren	()	()	()	()	()
54. Kader duygusuna sahip	()	()	()	()	()
55. Ayak diremeyen	()	()	()	()	()

	Tamamen Katlıyorum	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
56. Şüpheli	()	()	()	()	()
57. Bilinçli ve köklü kurallara bağlılık	()	()	()	()	()
58. Büyüklerin hükümlerini kabul eden	()	()	()	()	()
59. Cevabı olmayan alışılmamış sorular soran	()	()	()	()	()
60. Yeni deneyimlerden uzak duran	()	()	()	()	()
61. Uyumlu	()	()	()	()	()
62. Kendine güvenen	()	()	()	()	()
63. Utangaç olmayan	()	()	()	()	()
64. Kendini disipline sokabilen	()	()	()	()	()
65. Daha çok ayrıntılarla ilgilenen	()	()	()	()	()
66. Kendi kendine yeten	()	()	()	()	()
67. Farklı' diye tanınmaktan korkan	()	()	()	()	()
68. Meraklı	()	()	()	()	()
69. İnançlarını cesaretle savunan	()	()	()	()	()
70. Fazla konuşmayan	()	()	()	()	()
71. Her şeyin yerli yerinde olmasını isteyen	()	()	()	()	()
72. Mükemmelliğe karşı istekli	()	()	()	()	()
73. Garip alışkanlıkları olmayan	()	()	()	()	()
74. Herkesten üstün olma arzusunda	()	()	()	()	()
75. Nazik	()	()	()	()	()
76. Görsel algısı güçlü	()	()	()	()	()
77. Kazanç ve rahatlığı amaçlarına tercih eden	()	()	()	()	()
78. Hata bulmayan	()	()	()	()	()
79. Çatışma anında uzlaşmacı olan	()	()	()	()	()
80. Sebatlı	()	()	()	()	()
81. Karşı fikirler ileri sürmeyen	()	()	()	()	()
82. Uslu/Yaramaz olmayan	()	()	()	()	()
83. Sevecen	()	()	()	()	()
84. Kendini zorla kabul ettiren	()	()	()	()	()
85. İçinden geçenleri kontrol altında tutan	()	()	()	()	()
86. Farklı değer hiyerarşisine sahip olmayan	()	()	()	()	()
87. Sorulara az rastlanan cevaplar veren	()	()	()	()	()
88. Başkalarının kendi hakkındaki düşüncelerini önemseymeyen	()	()	()	()	()
89. Herşeyi kendisine tanıtıldığı gibi kabul eden	()	()	()	()	()
90. Sürekli herhangi birşeyle meşgul	()	()	()	()	()
91. Kolay ikna olan	()	()	()	()	()
92. Başkalarının düşüncelerine kapalı	()	()	()	()	()
93. Olaylara herkesten farklı bakmayan	()	()	()	()	()
94. Uzak amaçlara sahip	()	()	()	()	()
95. Tehlikeleri göze almayan	()	()	()	()	()
96. Saptanmış kavramları sorgulamayan	()	()	()	()	()
97. Yeni durumlara uyum gösteren	()	()	()	()	()
98. Söz dinleyen	()	()	()	()	()
99. Sabit mizaçlı	()	()	()	()	()
100. Zaman zaman çocuksu olan	()	()	()	()	()
101. Duygusal yönden durulmuş	()	()	()	()	()
102. Karışıklığa ve düzensizliğe ilgi duyan	()	()	()	()	()
103. Riske girmeyen	()	()	()	()	()
104. Kendisini 'yaratıcı' olarak gören	()	()	()	()	()
105. İsrarcı olmayan	()	()	()	()	()
106. Pratik'i 'teori'den daha önde tutan	()	()	()	()	()
107. İlginç düşünceler ortaya atan	()	()	()	()	()
108. Onay' ihtiyacı duyan	()	()	()	()	()
109. Serüvenci/Maceracı	()	()	()	()	()
110. Sorun çözümünde önsezilerine güvenmeyen	()	()	()	()	()

EK V
VALİLİK İZİN ONAYI

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü
SAYI:B.08.4.MEM.4.38.00.03-510/144
KONU:Araştırma İzni.

VALİLİK MAKAMINA

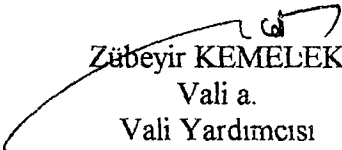
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Bülent SÖYLEYİCİ'nin, "Lise Branş Öğretmenlerinin İdeal Öğrenci Tipi" adı altında, ilimiz Melikgazi ve Kocasinan ilçesinde bulunan ve ekteki dilekçede isimleri yazılı olan okullarımızda anket çalışması yapması ile ilgili Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü'nün 14.06.2001 tarih ve 364 sayılı yazısı, öğrenciye ait 14.06.2001 tarihli dilekçe ve eki anket örneği ilişikte sunulmuştur.

Adı geçen öğrencinin söz konusu anketi ekteki dilekçede belirtilen okullarda yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınız arz ederim.

Nevzat BULUT
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
15.../06/2001

Zübeyir KEMELEK
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER:

- EK-1.Erc.Ünv.rek.Yaz.(1 adet-1 sayfa)
- 2.Öğrenciye ait dilekçe.(1 adet-1 sayfa)
- 3.Anket Örneği.(4 adet-4 sayfa)